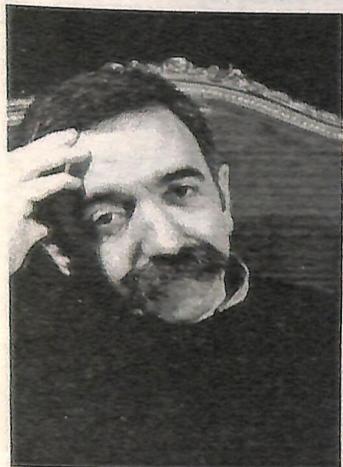

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 87 ■ 15. SEPTEMBAR 2001. ■ GODINA IX ■ CENA 50 DINARA

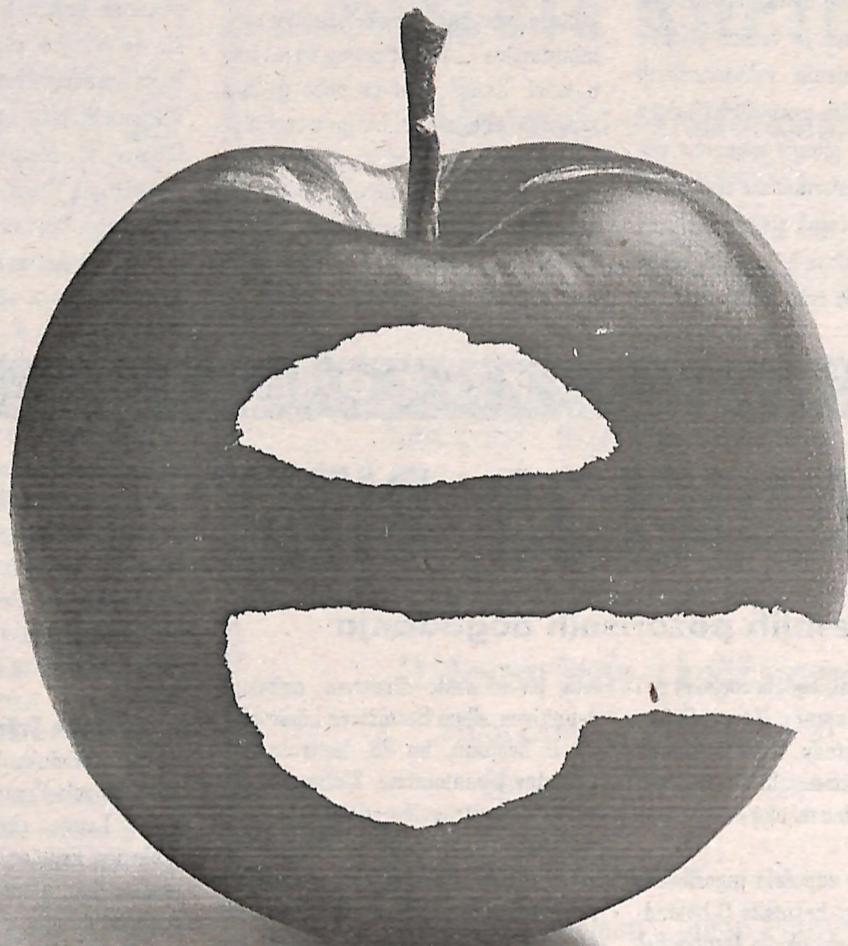
Slobodan Unkovski: RADOST POVRATKA

Slika užasa me prati čitavih četrnaest godina i svaki put se pitam da li smo napokon stigli do kraja, da li su ti spojeni sudovi prestali da funkcionišu u razbuktavanju užasa, jer o tome ne može da se napravi predstava; pozorište ima druge snage, ne takve da promeni svet

MALI POJMOPNIK XV FESTIVALA GRAD TEATAR BUDVA

Dubravka Vukotić: GLUMA JE OZBILJNA IGRA

Moja radoznalost me je napravila glumicom! U pozorištu se, iz predstave u predstavu, otvaraju nevjerojatni vidici, stalno me nešto vuče dalje, pa i tamo gdje mi ni na kraj pameti nije bilo da će se naći. A kada to osjetim, moram da se upustim u izazov. To razumijevanje ljudskih priroda i dramskih situacija je zapravo nepregledno polje. Razumjeti čovjeka, uvidjeti šta sve može, sagledati ga u najnevjerovatnijim situacijama, provjeriti šta ga pokreće – to je čudo koje samo gluma može da pruži

35. BITEF 01

Beogradski internacionalni teatarski festival / Belgrade International Theatre Festival
Nove pozorišne tendencije / New Theatrical Trends

eros@ethos

od 15. do 26. septembra
www.bitef.net

Aleksandar Milosavljević

— Kako ste?
— Hvala na pitanju, dobro.
— Dobro?

— Pa, sve je znatno bolje no što je bilo proletos ili pred početak leta. Mada su tu i tamo promenjeni upravnici u ovdašnjim teatrima, otkrivena je velika pljačka sredstava namenjenih rekonstrukciji JDP-a, para u našim pozorištima i dalje nema, nije rešeno pitanje sponzora, niti je omogućeno donatorima da ulaganjem u teatarsku umetnost steknu izvesne beneficije... Uostalom, ni Šamozni zakon o pozorištu, uprkos svim najavama, još

nije na vidiku... Zato je, barem, opšta situacija u kulturi stabilna.

— Stabilna?

— Istina, još se nismo čestito ni navikli na novog ministra, novu ekipo njegovih saradnika u ministarstvu za kulturu, nov način funkcionisanja ovog ministarstva... kad stiže vest da je vlast u krizi. Znači, opet će neko da nas »snima«, analizira situaciju u institucijama kulture, formira drugačija pravila »igre« tzv. kulturne politike, redifiniše odnose i pozicije, pronalazi najbolja kadrovska rešenja... I, taman se to nekako rešilo — prepovolila se vlast, ali suprotno

sve ostalo po starom — kad novine javiše: izvesno je da će ministar za kulturu biti smenjen. Dakle, ipak... Ali, sada čujemo da premijer neće menjati ministre, niti pristaje da trguje ministarstvima... Znači — mirni smo.

— Mirni?

— Dabome — mirni, jer su (uprkos svemu) planirani festivali i održani, (uspšno) se odvijaju i pripreme za predstojeće manifestacije, dogodila su se sva predviđena gostovanja, u toku se probe za prve jesenje premijere, (još) ništa nisu odloženo, s novim elanom se spremamo za sezonom koja sledi... Na dobro sluti i to što je ponovo pokrenut kran iznad Jugoslanskog dramskog pozorišta, a i u »Bojanu Stupiću« su promenjena sedišta. Glumci se okupljaju po ovdašnjim pozorištima. Rečju, baterije su ponovo napunjene. Opet smo puni optimizma. I nemoj neko da nas ubeduje u

VAŽNO!
Obaveštavamo članove, prijatelje i saradnike da je
**SAVEZ DRAMSKIH
UMETNIKA SRBIJE**

preseljen u nove prostorije, u zgradu

Etnografskog muzeja,

Studentski trg 13/VI

Telefoni:

**631-522, 631-592, 631-469,
629-873, 631-891**

H R O N I K A P O Z O R I S N O G Ž I V O T A - J U L , A V G U S T

ČEKAJUĆI 35. BITEF

Hronika letnjih pozorišnih događanja

Početak pozorišnog leta obeležili su i ove godine Infant u Novom Sadu i Belef u Beogradu, oba s mnoštvom raznovrsnih, multimedijalnih događanja namenjenih pretežno mladoj i radoznaloj publici.

Na Infantu je započela jugoslovenska turneja srpsko-hrvatske (i holandske) pozorišne koprodukcije *Terrible fish* Boruta Šeparovića.

Na Belefu je izvedena premijera *Beton hala teatra — Vatreno lice* Marijusa Šton Majenberga u režiji Stevana Bodroža. Među gostima najupečatljiviji su bili Danci, a Narodno pozorište »Ivan Vazov« iz Bugarske izvelo je *Očaravajuću noć*, autorski projekat svog umetničkog direktora Aleksandra Morlova.

Glavni pozorišni događaj je i ovoga leta bio vezan za Grad Teatar Budu, s osamdeset osam programa izvedenih tokom pedeset dana. Veliku pažnju pobudile su premijere Šekspirove *Bure* u režiji Slobodana Unkovskog i Čehovljevog *Ivanova* u režiji Nikite Milivojevića. U koprodukciji s Beogradskim dramskim pozorištem prikazan je *Zločin na kozjem ostrvu* Uga Betija u režiji Nebojše Bradića, a u koprodukciji s pozorišnom trupom »Petar Pan« iz Beograda te beogradskim Studentskim kulturnim centrom predstava *Sedmorica protiv Tebe*, po motivima drame Jovana Hristića a u režiji Nebojše Bročića.

Jovan Hristić, dramski pisac, pesnik, eseista, pozorišni kritičar i dugogodišnji profesor na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, ovogodišnji je laureat književne nagrade koja se dodeljuje u okviru Grada Teatra a nosi ime Stefana Mitrova Ljubiša, dok je festivalска nagrada za pozorišnu umetnost pripala dramskom umetniku, upravniku Ateljea 212 i pozorišnom menadžeru Svetozaru Cvetkoviću.

Bio je XV festival u Budvi i bio je, uprkos otežanim uslovima (gubitku Citadele kao pozorišne scene, te crkve Santa Marija kao koncertnog i izložbenog prostora), kao i nesuglasica političke prirode — uspešan. Pa ipak, neizvesno je šta će se na festivaskom planu događati sledećeg

leta, jer s mesta direktora, nažalost, definitivno odlazi Branislava Liješević.

U Zemunu, na 26. festivalu monodrame i pantomime, Zlatnu kolajnu »Maja Dimitrijević« dobila je Gedi Aniksdal iz Norveške za *Plavo je dim rata*, Zlatnu kolajnu za pantomimu pripala Horaci Salinasu iz Meksika za predstavu *Lah-Ko*, dok je publike nagrađila Svetlanu Bojković koja je izvela monodramu *Mirjane Bobić Mojsilović Verica među Šljivama*. Posle mnogo godina na festivalu je, mada van konkurenkcije, nastupio i Josip Pejaković sa svojim satiričnim tekstrom *Država*.

Na 9. festivalu pozorišta za decu u Kotoru nije dodeljena nagrada za predstavu u celini. Predsednik žirija, reditelj Egon Šavin, obrazložio je tu odluku konstatacijom da nije bilo predstave koja to priznanje zasluguje a da polovina, od osam izvedenih predstava, nije ni trebalo da se nade u selekciji. Festival, do sada jugoslovenski, ove godine je proširen predstavama iz Slovenije, Hrvatske i Bosne. Nagradu za tekst je dobio Branko Miličević (*Cetiri praseta*), za režiju — Saša Jovanović (*Kekec Lutkovnog gledališta*, Ljubljana), a glumcu: Jelena Đokić (*Pipi duga čarapa*), Mladen Andrejević (*Cetiri praseta*), Goran Jevtić (*Šargin*) i Brane Vižintin (*Kekec*).

Mini pozorišni festival održan je jula u Novom Sadu u okviru muzičkog hepeninga »Egzit«, a predstave je birao glumac Srđan Timarović. Pozorišno leto imala je i Kikinda na sceni »Kod četiri kontejnera«, a u dvorištu tamošnjeg Narodnog pozorišta.

A *Kontejner sa pet zvezdica* je gostovalo na festivalu u Bišeljeu, što je bila i prilika da se glumac iz predstave Branislav Lelić, ali u svojstvu ministra kulture, te upravnik Zvezdara teatra Dušan Kovačević dogovore o saradnji s italijanskim pozorištima.

Jelisaveta Sablić ispraćena je ovicom na Primorskog letnjem festivalu u Kopru, gde je izvela predstavu *Master klas*.

Medunarodni projekt Odiseja 2001, u okviru kojeg su umetnici oplovili luke Mediterana, zaustavio se i u Kotoru, gde

je izvedena predstava *Odisej* rumunske rediteljke Kataline Buzojanu.

Multimedijalna trupa Comfactory, koju su osnovali studenti Pozorišne akademije u Pragu, izvela je u Kulturnom centru Kaštan predstavu *Jedan, po Knjizi o bambusu* Vladislava Bajca.

Predstava *Dvije kristalne čaše* Ivana Raosa u produkciji Barskog ljetopisa i režiji Blagote Erakovića, izvedena je na sceni Letnje škole pozorišta Miše Janketića, koju je poznati glumac otvorio prošlog leta u rodnom Tomaševu kod Belog Polja.

Uvek agilni Milenko Zablačanski organizovao je tokom jula Kalemegdanske letnje večeri u teatru Tvrđava, s predstavama malih formi a u izvođenju alternativnih trupa.

U pozorištu u Pirotu postavljen je novi upravnik, glumac Slobodan Aleksić.

Centar za kulturnu dekontaminaciju izveo je krajem avgusta predstavu *Bordel ratnika*, po istoimenoj knjizi Ivana Čolovića ali i tekstovima Miroslava Krleže i drugih autora, u adaptaciji i režiji Ane Miljanović. Ova, kako kaže Čolović, dramska instalacija na temu nasilja u ime naroda i nacionalne kulture, igra se simbolično u prostorima Muzeja 25. maj.

Njujorški teatar La Mama gostovao je u Beogradu s predstavom *Sedmorica protiv Tebe* u režiji slavne Elen Stuart i to, po njenoj želji, na sceni nacionalnog teatra u Beogradu. Ponovni susret legendarne La Mame s Beogradom još jednom je bio dirljiv i uzbudljiv.

Za predstojeću sezonu novi direktor Drame SNP-a Boris Isaković najavio je premijere predstava *Oslobodenje Skoplja* Dušana Jovanovića, u režiji umetničkog direktora ove teatarske kuće Žanka Tomića, te Dundo Maroje Marina Držića u postavci Egonu Savina.

Niš je letos posetio reditelj Ljubiša Georgijevski (sada ambasador Makedonije u Sofiji) i poklonio svoj komad *Filoktet* tamošnjem Narodnom pozorištu, gde se inače sprema Labišov *Florentinski šešir* u režiji Dejana Mijača.

Mijač bi trebalo da režira i u Mriboru (Gogoljeve *Mrtve duše*), a Nikita Milivojević u Slovenskom narodnom gledalištu u Ljubljani.

Pozorišni reditelj i književnik Vida Ognjenović će, pre nego što ode u Norvešku na mesto ambasadora, na

Što se tiče najveće investicije, JDP-a, trenutno su »na sceni« Zavod za veštčenje i Javno pravobranilaštvo zbog nenamenskog trošenja sredstava u dosadašnjim radovima.

U dotoranom Malom pozorištu »Duško Radović« reditelj Kokan Mladenović sprema postavku dramatizacije romana *Sestre po metli* Terija Pračeta.

Pozorište na Terazijama najavljuje muzikal po hit filmu *Do gole kože*. Tekst Ivane Dimić režira Jug Radivojević, a kompozitor je Ivan Ilić.

Stiže najava da će od jesenja i Valjevo dobiti profesionalno pozorište (ukinuto 1956.).

Predstoji 35. BITEF. Trajće od 15. do 26. septembra. Istorijat uglednog i popularnog festivala biće predstavljen na CD-u, a informacije o ovogodišnjem izdanju moguće je naći na sajtovima www.bitef.net i www.bitef.org.

Leto je, kažu, vreme kada umiru dramski umetnici. Ovog leta su nas napustili Ljubica Janićijević, glumica, rođena 16. februara 1923. u Maskarama (preminula 11. avgusta), i Srđan Klečak, reditelj i glumac, rođen 30. VIII 1937. godine u Beogradu (preminuo 27. VIII).

(Servis »Ludusa«)

Titanik u Budvi: scena iz nemačke predstave

POHVALA MAJI DIMITRIJEVIĆ, MONODRAMI I FESTIVALU

Reč na otvaranju Festivala monodrame i pantomime u Zemunu

Ksenija Jovanović

Dame i gospodo, drage kolege, poštovani prijatelji, pripala mi je čast da ove godine otvorim ovaj praznik reči i pokreta i razmišljala sam šta bih mogla da kažem a da ne ponovim ono što su mnogi moji prethodnici rekli. Tako sam došla na ideju da nekoliko rečenica posvetim sećanju na prvu damu monodrame čije ime nosi nagrada ovog Festivala, na Maju Dimitrijević.

Maja pre nekoliko godina prerano otišla iz života. Pored velikog repertoara koji je igrala na sceni JDP, ona je tokom godina pripremala i igrala 25 monodrama, otprilike jednu godišnje.

Samo onaj ko nikada nije stao sâm na scenu ne zna koliko treba hrabrosti, upornosti i samopouzdanja da bi se izvela monodrama. Samo onaj ko se upustio u tu avanturu, makar jednom, može da pretpostavi koliko je sati teškog rada i traganja bilo potrebno Maji da bi izvela i držala u svetu 25 monodramskih tekstova.

Često sam se pitala koji su to razlozi gonili Maju da iz jedne monodrame hrli u drugu. Mislima sam da je to, možda, bila glad za publikom u velikim pauzama između uloga u JDP. Mislima sam, opet, da je to možda potreba za onom vrstom obavezujuće slobode koja je data glumcu samo u monodrami. U Majinoj knjizi *Sama na sceni* našla sam odgovor, ili bar delimičan odgovor. Maja piše: »Sve je to počelo od moje ljubavi za reč. Mada sam kao glumica obuzeta fenomenom radnje i uporno na probama tražim liniju postupaka, obilato koristeći i fizičku radnju, problemi scenskog govora sa hiljadu svojih zamki opsedali su me. Svoju prvu monodramu pripremila sam sa rediteljem Belovićem 1971. godine. To je bilo vreme deobu umetničkih snaga između pozorišta i drugih medija. Fizički teatar u to vreme je bio jako agresivan, on je otišao u krajnost bacivši govornu radnju na sporedni kolosek. Scenski govor je počeo da gubi svoje valere.«

Maja Belović-Dimitrijević i njen suprug Miroslav Belović u njihovoj monodramskoj laboratoriji pripremili su za scenu 25 dramskih tekstova velikih svetskih autora kao što su: Kokto, Lorka, Akugutava, O'Nil, Strindberg, ali i Kraljež, Desanka Maksimović, Stevan Raičković, Pešić – Belović, Katarina Ambožić – Belović. Zanimljivo u njihovom radu, osim tog nepojmljivog glumačko-rediteljskog maratona, bila je i raznovrsnost pristupa dramskom tekstu u okviru iste predstave: ako je prvi deo predstave bio protumačen verno originalu, kao drama ili čak tragedija, u drugom delu, posle male pauze potrebne za promenu kostima i šminke, bio je igran kao komedija, ili u trećem delu kao travestija. To je bio slučaj s monodramom *Ljudski glas* Koktoa.

Oživljavajući na sceni sudsbine velikih žena kakve su bile Nadežda Petrović, Milene Pavlović-Barili, Darinka iz Rakečevca, Sofija Tolstoj ili Isidora Dankan, Maja je obogatila ne samo svoje glu-

Hrabrost glumca: Maja Dimitrijević

mačko iskustvo, nego je i značajno doprinela otkrivanju naše kulturne tradicije i našeg mesta u kulturi sveta.

Ja nisam gledala sve monodrame Maje Dimitrijević. Ali one koje jesam potvrdile su velike pohvale i uspehe koje je Maja dostigla igrajući na svim scenama bivše Jugoslavije i u inostranstvu – od Amerike, preko Pariza i Beča, do Moskve i Lenjingrada. Pronala je svetom svoju bogatu glumačku ličnost, svoju lepotu i svoju besprimernu privrženost monodrami kao specifičnom i najtežem obliku glumačkog izražavanja. Na tom svom jedinstvenom maratonu doživela je

i trenutke gorčine i ravnodušnosti u našoj sredini, ali i takva priznanja u velikom svetu kakvim se ni jedna jugoslovenska i srpska glumica ne može podižiti. Platila je za to skupu cenu. Kad da su se drugi odmarali u Dubrovniku ili na Zlatiboru, ona je svoje dane odmora žrtvovala probama na visokom Lovrenju ili u hotelskoj sobi. Kao da se odmarala jedino na dugim putovanjima vozom kroz Rusiju, ili u avionu spajajući kontinente.

Da li je u jednom trenutku svoje vidovitosti predvidela svoj prerani kraj pa je napisala: »Uvek sam bila zagledana u sazvežde tragedije jer je i sam naš život jedna tragična neminovnost. Od te neminovnosti mi bežimo, zavaravamo se, spasavamo smehom, lutamo, putujemo – ali ipak, svuda pronalazimo opet sebe i senku zida koji predstavlja kraj egzistencije. Tragedija na sceni je sukob s neminovnošću, ali i jedna vrsta duhovnog čeličenja i ljudske pobune, nemirenja sa presudom koja je izrečena samim našim rođenjem.«

Tako kaže Maja Dimitrijević. Sama na sceni.

U ime tog duhovnog čeličenja i ljudske pobune pred vama će se ovih dana pojaviti oni koji će se boriti za Zlatnu kolajnu sa časnim imenom Maje Dimitrijević. Prihvate ih s blagomaklonošću, obradujte ih aplauzom, jer monodrama, to pozorište na dve noge, »gde je scena mala, ali se na njoj može doneti ceo svet«, kako kaže Miroslav Belović, je

LA MAMA U BEOGRADU

Gostovanjem predstave Sedmorica protiv Tebe njujorške trupe LaMama, Narodno pozorište je pre kraja letnje pauze obradovalo beogradsku publiku koja je savremeno izvođenje predstava po antičkim motivima u režiji Elen Stjuart videla i 1996.

Maša Radonić

Tragedija Sedmorica protiv Tebe Eshila nastala je oko 467. p.n.e. i najverovatnije je deo tetralogije od kojih ostale nisu sačuvane. Predstava u izvođenju trupe LaMama direktno se nadovezuje na Kralja Edipa koju su 1996. igrali na Kalemeđanu. U kratkom razgovoru posle prestave, koja je digla na noge publike u prepuno sali Narodnog pozorišta, Elen Stjuart je iznela neke detalje o radu trupe i turneji po Evropi, koja je ovim gostovanjem u Beogradu završena. Ovo je kratak razgovor s rediteljkom Elen Stjuart i glumcem

Micunari Sakamoto.

Verujem da smo svi mi sa ove planetu tu već 25 vekova. Znači da je grčka tragedija jedna od prvih stvari za koje smo saznali i zato nam je i danas bliža no druge.

Predstava je nastala prema originalu, na grčkom, ali to ne ometa da razumemo radnju.

Elen Stjuart

Ima više teorija o dugovečnosti antičke tragedije. Šta Vi mislite, u čemu je tajna da ona i 25 vekova po nastanku jak utiče na publiku?

Verujem da smo svi mi sa ove planetu tu već 25 vekova. Znači da je grčka tragedija jedna od prvih stvari za koje smo saznali i zato nam je i danas bliža no druge.

Predstava je nastala prema originalu, na grčkom, ali to ne ometa da razumemo radnju.

najteža, najskupljia, najhrabrija avantura u glumačkom letu ka visinama slobode i neizvesnosti.

I na kraju, u našoj sredini koja se nepomišljeno lako lišava nekih svojih kulturnih žarišta, ovaj festival se i u

dâima najveće materijalne i duhovne krize izborio za svoj opstanak. U to ime poželimo mu i ove godine miran tok i visoke umetničke domete na polju monodrame i pantomime.

LUDUS MOŽETE KUPITI...

U Beogradu u knjižarama:

Beopolis (Makedonska 22),

Naš dom (Knez Mihailova 40),

„Pavle Bihali“, (Srpskih vladara 23),

Plato (Akademski plato 1),

Stubovi kulture (Trg Republike 5),

„Školicriza“, (Gospodar Jevremova 33),

Zadužbina Ilije M. Kolarca (Studentski trg 5),

caffè Fracci (Strahinjića Bana 78);

kod Kolportera grada Beograda

U Novom Sadu u knjižarama:

„Miloš Crnjanski“ (Sutjeska 2),

Most (Zmaj Jovina 22);

U Kikindi:

Narodna biblioteka „Jovan Popović“

Micunari Sakamoto

Predstava Sedmorica protiv Tebe počinje scenom kojom se završava Kralj Edip, komad koji smo pre 5 godina gledali na Kalemeđanu. Ulogu Edipa tada je tumačio Peri Jung, koji je u međuvremenu s još dvojicom kolega osnovao svoju trupu, koja nastavlja saradnju s La Mamom, ali nastupa i samostalno. U Sedmorici uloge Edipa i Adrasta tumači mladi Micunari Sakamoto koji je s Elen Stjuart počeo da radi aprila ove godine.

Kako doživljavaš gostovanje u Beogradu?

Za nas je značajno što smo predstavu odigrali u Beogradu. Vrlo sam srećan što smo ovde i što smo se dopali beogradskoj publici pa su nas pozdravili dugim aplauzom. Želim da ponovo dodem, i voleo bih da ponovo igramo ovu predstavu.

Šta je tebi najzanimljivije u radu s Elen Stjuart?

Pravo je zadovoljstvo raditi s njom. Fascinira me njena energija, ali i način na koji stvara slike u predstavi. Za sada planiram da ostanem sa trupom La Mama, a kasnije bih se, možda, okušao i na Brodveju.

Još mnogo drugih dopunske informacije o trupi La Mama, njihovim prijateljima i saradnicima, moguće je naći na njihovom zvaničnom sajtu (www.lamama.org). Najavljuju da će na sajtu uskoro postaviti i veliku arhivu of-brodvejskog pozorišta i istraživanja pozorišnog izraza. Među linkovima je značajno pomenuti www.genjito.com (pripada autoru muzike za predstavu *Sedmorica protiv Tebe*) i www.kindingsindaw.org (posvećen tradicionalnim umetničkim veština sa Filipinima).

REDITELJ NADAHNUJE GLUMCE

Ili kako je ovogodišnji Belef razobličavao nove teatarske prostore u Beogradu

Jasmina Urošević

Sazvežde Beogradskog letnjeg festivala od 24. juna do 25. jula činili su: trgovci, parkovi, galerije, kulturni centri i teatar. Tokom prve dve nedelje Festivala publici se predstavila danska pozorišna scena. U okviru ovogodišnjeg BELEF-a održan je Danski pozorišni Festival na festivalu, na kome su nastupile trupe: Granhoj Dans, Nordic Buffoons, Batida, Teatar Hotel Pro Forma i internacionalni teatar Centabile 2. Počev od raznolikosti socijalnih miljea iz kojih je proizašla svaka troupa, izbor organizatora bio je određen u različitim nivoima međunarodnog priznanja, ali i statusa u Danskoj.

Granhoj Dans je prva plesna troupa u Danskoj koja je u koreografijama, za isključivo plesače, realizovala ideju »muške igre«. Predstave pozorište Hotel Pro Forma nastaju kroz saradnju stvaralaca iz oblasti arhitekture, vizuelnih umetnosti, muzike, filma, književnosti, plesa, prirodnih nauka i multimedija. Troupa Nordic Buffoons je do sada nastupala u školama, na ulicama, demonstracijama protiv globalizacije, zagonjenja, modernih komunikacija i genetske manipulacije. Kroz neposrednu komunikaciju, ali bez vredanja publike, ismevaju glupost savremenog čoveka.

Ukusni koktel sastavljen od ruma i svežeg voćnog soka, ali i ton u okviru ritma, su značenja reći »batida«. A tako glasi naziv jedne od troupe koja je nastupila na BELEF-u. Specifičnost Batide je konstantan rad na unapredavanju dramskog stila, pri čemu muzika i ples, kao i reč, postaju nosioci priče. I, razumljivo, članovi grupe nisu samo glumci već i muzičari i igrači. Interacionalni teatar Centabile 2 predstavio se nagradivanom predstavom *A flight of Hoarsebirds*. Teatar koji predvodi Nulo Fačini organizuje School of stage Arts, u kojoj predaju stručnjaci iz celog sveta – glumci i igrači, a svoje dake

obučavaju u disciplinama važnim za moderan vizuelni teatar.

Osim pomenuih troupa, na BELEF-u je bilo značajno i gostovanje Nacionalnog pozorišta »Ivan Vazov« iz Bugarske. Aleksandar Morfov, jedan od najdominantnijih teatarskih ličnosti Bugarske, predstavio se autorskim projektom *Očaravajuća noć*.

Što se domaćih autora tiče, na Festivalu je nastupila multimedijalna umetnička grupa iz Pančeva, a svoje mesto u festivalskom programu našli su i mladi pisci čije je dramske tekstove upravo na stranicama »Ludusa«, a u okviru *Dramaturškog informatora*, predstavljala Anja Suša.

Jedina premijera u produkciji ovogodišnjeg BELEF-a je *Vatrene lice* Mariusa von Majnburga u režiji Stevana Bodrože. »Beograd, kao velegrad i prestonica zemlje, mora da ima aktivnu kulturnu život tokom leta«, veli Bodroža. »BELEF je ove godine bio skraćen da bi bio jezgrovitiji, a na uštrb kvantiteta – kvalitetniji. Smatram da je iz godine u godinu drugačiji, a nadam se i bolji. To je festival prema kojem imam poseban sentiment budući da je ovo treći put da mi BELEF pruža šansu. Kaže se da se šansa daje mladima, ali to mi zvuči kao da se kaže: dajemo šansu invalidima! Pa ipak Direkcija Festivala mi je dala šansu i na tome sam im zahvalan. Predstava koju sam režirao je jugoslovenska premijera svetskog hita *Vatrene lice*. Tekst, uglavnom ovde nepoznat, dospeo je do nas jer Beton hala teatar ima dobre kontakte s nemackom pozorišnom scenom. Marius von Majnburg pripada novom modernom talasu u dramaturgiji, a nit koja povezuje autore ove orijentacije je bavljenje stvarnošću na nov način i otkrivanjem istine o modernom čoveku. Dakle, ispod uglađene, našminkane površine nalaze se demoni koje ljudi guraju pod tepih, pokušavaju da ih

potisnu u podsvet. Mladi reditelj veli da je jezik kojim je komad napisan specifičan, te da je na sredokraći između kratkih, grubih, gotovo uličarskih rečenica i veoma lirske, nadahnute poezijsku destruktiju, oni uništavaju sebe. To je priča, dakle, o neuspeloj i pogrešnoj pobuni, kaže Bodroža.

Da li mladi ljudi kod nas imaju šansu da se iskažu na pozorišnoj sceni? Bodroža misli da ovde ne postoji istinska kultura podržavanja mladih. »Mnogi pokušaji da se to uradi su vrlo često propadali ili posle izvenog vremena

postajali jalovi. Beton hala teatar je jedno od mesta koje pruža šansu i iskreno se nadam da u tom nastojanju neće odustati« zaključuje on.

Što se BELEF-a tiče, i pored toga što je trajao kraće, potvrđio je smisao svog postovanja upravo animirajući do sada teatarski neiskorišćene prostore, a sam završetak Festivala su odredili ulični projekti – plesni ERGstatusa Borisa Čakširanu – u Fontani kod Kulturnog centra, i predstave *Najmanji leteći cirkus*, *Brez panike* i *Mefisto & Feniks* slovenačkog Društva za cirkuske i artistične dejavnosti »Peregrin«, izvedenim u Knez Mihailovoj ulici. Belef se tako okončao uz pirotehniku i akrobaciju.

S NOVIM SNAGAMA

Više informacija o somborskem Narodnom pozorištu možete pronaći i na internet adresi: www.npozoristeso.co.yu

Lidija Čerfelj

Narodno pozorište, Sombor, novu sezonu otvara sredinom septembra 448. premijerom od osnivanja, predstavom Budenje proleća F. Vedekinda u režiji Gorčina Stojanovića koji je i autor scenografije. Kostimograf je Boris Čakširan, a u predstavi igraju: Andelika Simić, Nenad Pečinar, Ivana V. Jovanović, Biljana Keskenović, Saša Torlaković, Lidija Pletl, Tatjana Šanta Torlaković, David Tasić, Dubravka Kovjanić, Dušan Jović, Jelena Ćuruvija i Branislav Trifunović. Predstava će biti realizovana uz podršku švajcarske fondacije »ProHelvetia«.

U sezonu 2001/2002, somborski teatar ulazi s nekoliko novih članova. To su diplomci novosadske Akademije Du-

bravka Kovjanić i Dušan Jović, koji već nekoliko godina sarađuju s ovom kućom, i Mihajlo Nestorović, dosadašnji član užičkog pozorišta.

Kraj prethodne sezone obeležio je 9. Pozorišni maraton. Ranijih godina na Maratonu je dodeljivana nagrada NP Sombor Nikola Peca Petrović najuspјenijem pozorišnom menadžeru, no žiri – Ljubomir Draškić, Dejan Mijač i Jovan Ćirilov – je odlučio da zbog promena nastalih u gotovo svim ovdašnjim pozorištima te isuviše malog perioda u kojem bi moguće celovito iskazati stvaralačke ličnosti upravnika, ove godine Nagrada ne hude dodeljena.

UPORNO ZA SVOJIM CILJEM

Nedavno je u Novom Sadu, na sceni Novosadskog pozorišta, premijerno izvedena predstava Jelizaveta Bam Danila Harmsa u produkciji novoosnovanog »Portal teatar«, a u režiji glumca Radoja Čupića, jednog od osnivača ove trupe

Željko Hubač

Otkuda »Portal teatar«? »Portal teatar« je deo Udrženja čiji je zvaničan naziv »Nestranačko, nevladino i neprofitno udruženje građana«, osnovanog da unapredi kulturni i umetnički život našeg grada i ove zemlje, očuva kulturne i demokratske tradicije N. Sada, multietnički i multikulturalni karakter naše sredine. Radi ostvarivanja ciljeva Udrženje radi aktivno i na produkciji i organizovanju kulturnih i umetničkih događaja – predstava, filmova, izložbi, promociji knjiga, koncerata, kulturnih, umetničkih i edukativnih radionica, predavanja, istraživanja, a baviće se i izdavaštvo. Želja nam je da »Portal« vremenom radi punom parom po svakoj stavki navedene delatnosti. Prva aktivnost je pozorišna predstava jer većina osnivača pripada toj umetničkoj oblasti, a pretpostavljamo da će pozorište i ubuduće biti najzastupljenije.

Ko su osnivači?

Inicijativa je potekla od porodice Čupić, dok je još živela u Somboru, a zatim su priču zaokružili i Fabijan Periškić, pravnik i član nekoliko domaćih i stranih NVO-a i humanitarnih organizacija (trenutno radi u novosadskoj kancelarii Norveškog saveta za izbeglice), bez čije upućenosti i saveta ne bismo mogli, zatim Ljuboslav Majera, reditelj, Eugen Kočić, slikar i dramski pisac (*Putovanje za Nant*), Miladin Lazović, novinar, i Dragan Rakić, slikar koji odnadvjano živi i radi u SAD.

Na koji način »Portal teatar« funkcioniše?

Za svaku predstavu pišemo projekat koji podnosimo tamo gde očekujemo razumevanje i finansijsku podršku. Potrebno je zakucati na barem 20 vrata da

bi se jedna otvorila. Za Jelizavetu Bam prvo je odobrio sredstva Izvršni odbor Skupštine N. Sada, što nam je dalo krila da krenemo dalje i dobijemo najveću finansijsku pomoć od Fonda za otvoreno društvo. Donacijama se pridružila i Vojvodanska banka. No to nije kraj, jer novac skupljen nije bio dovoljan da se predstava opremi. Treba platiti ljude, opremu, štampati materijale i platiti porez na sve. Usledilo je traganje za sponzorima, što je normalno u svetu. Naše Udrženje (pa i pozorište) je neprofitno, pa osnivači ne dele dobit, već, ako je bude, taj se novac ulaže u nove projekte ili razvoj organizacije. A ona (pisanje projekata, kontakti s fondacijama, donatorima i sponzorima, borba s računima, nabavka, P.R., kompjutersko oblikovanje štampanih materijala...) pada na pleća Jelene Čupić, dovoljno lude da bude i moja supruga. Taj podatak, čini mi se, objašnjava sve.

Sada će sve ići brže

Planirate li specifičnu repertoarsku orientaciju?

Repertoar u pravom smislu reči ne postoji jer ne možemo unapred znati da li ćemo obezbediti sredstva za realizaciju. Postoje planovi, želje i predlozi, a šta ćemo realizovati, odlučiće Upravni Odbor. Dokaz je da smo sredstva za Jelizavetu Bam skupljali godinu dana. Najteži je početak i nadamo se da će sve ići brže, mada ne znači i lakše.

Zašto baš Jelizaveta Bam?

Taj tekst me je držao dve godine, od kako sam ga ponovo čitao. Priča o represiji i nevinjo žrtvi je tada bila aktuelna i otud moja izmena u likovima. Umesto dva policajca iz originalne drame, ovde

su policajac i žena – policajac. Nažalost, i po odlasku zloglasnog para iz naših života, priča je još aktuelna. No, razlog je i način na koji je Harms ispričao tu priču a koji nam dozvoljava da se pozabavimo pozorištem kakvo se kod nas retko izvodi. Imao sam veliko zadovoljstvo da uz ogromnu pomoć kolega glumaca pretočim svoje slike iz mašte u konkretno scensko zbijanje. Nisam siguran želim li da se etabliram kao reditelj, ali je sigurno da ću povremeno režirati kad otkrijem tekst koji me zanima i koji odgovara profilu ovog teatra, što podrazumeva ipak malo drugačije pozorište. Naravno, pod uslovom da se uklopi u mogućnosti i planove »Portala«.

Majera je na redu

Osim glume i režije, bavite se i dramskim pisanjem. Kakva je sudbina vašeg komada *Agorafobija*?

Pomalo sam napustio svoj dramski tekst i prepustio ga sudsibni siročetu. Treba mu još jedna ruka (skraćenje i pojednostavljenje nekih motiva), ali to čeka da budem malo slobodniji i raspolaženiji. Ako nikao ne bude želeo da ga postavi, možda će despeti i u »Portal teatru«, pošto ga je kritika pozitivno ocenila. Ako će ga u tom slučaju režirati – videćemo. Možda treba i da ga režiram i da igrat u njemu – pa kud ide june, nek' ide i uže. A za sledeću predstavu »Portala« razgovaramo s Majerom i to je sve što sada mogu da kažem. Ako se usklade termini i nađe novac – eto nove premijere već krajem novembra.

Kako gledate na budućnost privatne inicijative u teatru?

To je deo budućnosti pozorišta. Tako nešto godinama funkcioniše u Evropi i svetu, pa se nadam da će početi da živeti i ovde. »Portal« nije začetnik ovog modela, no ako će naš uspeh i otvorenost podstići i druge da tako organizuju, bićemo srećni da im pomognemo i obodrimo ih. Želeo bih da uskoro u »Portal« dolu mladi sa idejama i zatraže da ih podržimo i obezbedimo im uslove i sredstva za rad. Sto više udrženja, grupe, troupe, privatnih pozorišta, uz postojeće institucije, i njihova međusobna saradnja i udrživanja dajuće i veći broj raznolikih predstava, a time svakako doprineti povećanju kvaliteta pozorišne ponude u zemlji. Tržišni princip u pozorištu će naravno ponegdje dovesti do pada kvaliteta repertoara, ali »Portal« je slobodan da uporno ide za svojim ciljem. Ako to ne budemo mogli da postignemo, radije ćemo se ugasiti no se pretvoriti u svoju suprotnost.

PRO HELVETIA
 Arts Council of Switzerland
 On behalf of
**SDC Swiss Agency for Development
and Cooperation**

RADOST POVRATKA

Slika užasa me prati čitavih četrnaest godina – kaže Slobodan Unkovski – i svaki put se pitam da li smo napokon stigli do kraja, da li su ti spojeni sudovi prestali da funkcionišu u razbuktavanju užasa, jer o tome ne može da se napravi predstava; pozorište ima druge snage, ne takve da promeni svet

Olivera Milošević

Predstavama Hrvatski faust Slobodana Šnajdera, Pozorišne iluzije Pjera Korneja i Bure baruta Dejanu Dukovskog, Slobodan Unkovski je ostavio dubok trag u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, a prethodno i u Zvezdara teatru režijom Tetoviranih duša Gorana Stefanovskog. Šest godina nakon poslednje premijere na našim scenama on je letos ponovo radio s beogradskim glumcima, ali na Festivalu Grad teatar Budva gde je, u ambijentu Kraljičine plaže u Miločeru, u njegovoj režiji izvedena Šekspirova Bura.

Šta se sve u Vašem životu važno dešavalo prethodnih šest godina?

Kada je izgorelo Jugoslovensko dramsko pomislio sam da sam izgubio svoje jedino pozorište ovde. Samo sam JDP osećao kao svoje, bio vezan za taj prostor i ljude u njemu. Bio sam skoro tri godine Ministar kulture u vlasti Makedonije, jer sam mislio da treba nešto da

u tim uslovima mogao. To je bio početak i kraj moje političke karijere. Izgubio sam tri godine u periodu kada sam mnogo mogao da uradim u teatru. Kako sam završio ministrovanje napravio sam, jednu za drugom, tri predstave, sa samo desetak dana pauze između svake. Osećao sam ogromnu želju da se ponovo nađem u pozorištu, i s velikim uživanjem sam se vratio.

Mnogo ste radili po svetu, šta Vas povremeno vraća beogradskim glumcima?

U Beogradu sam uradio samo četiri predstave. One su, međutim, bile značajne i za pozorišta i za mene. *Hrvatski Faust, Iluzije i Bure baruta, a Tetovirane duše* pre toga, o beležile su moj rad, bile su rezultat ne samo mojih ideja već i ogromne podrške, ljubavi i vere koju sam imao od beogradskih glumaca. Oni su imali divnu kreativnu snagu, a ja im pomogao da je u tim mojim predstavama

zadovoljstvom i osećanjem kao da se godinama znamo.

Strategija meduze

Čitava generacija tada mlađih beogradskih glumaca je predstavom *Bure baruta* potvrdila svoju vrednost. Svako od njih je posle pričao da je mnogo naučio radeći s Vama. Teško je govoriti o vlastitim principima rada, no kako objašnjavate specifičnost rediteljskog postupka Slobodana Unkovskog?

Najveći deo mojih glumaca, a možda i ja sam, ne mogu da opišem taj metod. A on se svakako odnosi na rad s glumcima. To je postupak koji iz glumačkog potencijala izvlači ono što ni sam glumac ne zna da poseduje. Kada sam na predavanju u Americi pozvan da objašnjavam te principi, rekao sam da je to strategija meduze. Meduza pokrije izvesnu količinu vode, a u toj vodi onda svi plivaju ka istom cilju. Teško mi je da opišem taj način rada. U svakom slučaju, osnova je veliko poštovanje koje osećam prema glumcu, njegovim potrebama i njegovom prostoru, kao i stimulisanje tog prostora kako bi bio pronađen pravi izraz. Kada tako s uspehom stupe u nepoznate prostore ja sam, baš kao i glumci, veoma srećan.

Pretpostavljam da je rad na Buri bio posebno izazovan jer je predstava nastala u posebnom ambijentu, na obali pravog mora i pod pravim mediteranskim nebom?

Dok smo pravili predstavu dogodilo se nešto veoma zanimljivo. Šekspira sam radio svakih četiri do pet godina, a sada zaredom pravim nekoliko njeovih komada. Prvo sam režirao *Zimsku bajku* u American repertory theatre u Bostonu. Mira Joković je tu, na engleskom, igrala glavnu ulogu. U Sloveniji, tačnije u Ljubljani sam do pola uradio *Bogovađensku noć* koju će na jesen dovršiti, u Budvi Buru, a u novembru, u Atini, u Nacionalnom teatru će da radim *Ričarda III*. Odjednom sam se zaglavio u Šekspirovom svetu i za mene je svaka od tih predstava na svoj način uzbudljiva. Budvanska se razlikuje po tom čudesnom ambijentu sačinjenom od pravog mora, pravog peska, pravog neba, pa i, eventualno, prave bure i prave kiše... Pokušao sam da napravim predstavu koja će da iskoristi prednost tog ambijenta i tako, na izvestan način, postati poseban događaj.

Sudbinsko pitanje Balkana

Šta Vam je još bilo važno da nam kažete Šekspirovom Burom?

U svakom delu koje sam režirao – bio to Šekspir, Dukovski ili Kornej – uvek sam tražio neku kopču s mestom, svetom i okolnostima u kojima je predstava igrana. Ovaj Šekspirov tekst je veoma vezan za fenomen slobode, za pitanje da li kada jednom osvojimo slobodu znamo da je upotrebito i kako je koristimo. Ima to veze sa stihovima Branka Miljkovića koji su toliko citirani da su postali gotovo

profani, ali to (»Hoće li sloboda umeti da pева kao što su sužni pevali o njoj?«) je enigma koju smo imali namjeru da postavimo ovim Šekspirovim komadom. Dakle, želeli smo da napravimo predstavu o slobodi koja je u cilju čovekovih naporu, ali i veoma opasno polje, ako čovek nije spreman da se odgovorno upusti u korišćenje te slobode. Predstava se bavi slobodom, potragom za njom, ispitivanjem mogućnosti svakog pojedinca u odnosu na tu slobodu. Same promene u duštvu često nisu dovoljne, potrebne su promene u samoj svesti i načinu mišljenja svakog pojedinca, ili barem većine, kako bi pravi procesi bili pokrenuti. To se odnosi na čitav Balkan. To je centralna tema koju smo pokušali da osvojimo Šekspirovim prostorom slobode u Buri, vežemo je za naše situacije, ali ne na dnevno-političkom nivou, već globalnom.

Kao da još uvek vidimo one tenkove koji na kraju Pozorišnih iluzija, a posle fascinantne pozorišne igre, ulaze na scenu i u naše živote, te prolaze prostorima Balkana. Kakav je Vaš odnos prema aktuelnim dešavanjima u Makedoniji?

Sve vreme sam radio ovde a mislio na to što se tamo događa. Veoma mi je teško zbog svega. Nedavno sam pisao tekst o tome što mi se sve dešavalo od 1982. godine do danas. Gde god sam radio predstave po Jugoslaviji nešto se baš tu dešavalo. U Beogradu sam bio 9. marta 1991, u Ljubljani kada je proglašena nezavisnost Slovenije, spavao sam u Sarajevu na mestu gde je gorelo, itd, dakle, bio na neki način svedok

svega što se dramatično dešavalo. I ovo što se sada u Makedoniji događa deo je te duge agonije koja već tako dugo traje. Iz nje su neki izšli zauvek, a neki privremeno. Sve je to izuzetno mučno i nepredvidivo, a i svi smo umorni od toga. Sećam se kada sam 1987. godine boravio u Americi kao Fulbrajtov stipendista, na televiziji sam gledao kako ljudi s Kosova ispod sakoa nose pištolje jer je situacija postala takva da su morali da budu naoružani. Ta slika, i ti događaji, me prate čitavih četrnaest godina, i svaki put se pitam da li smo napokon stigli do kraja, da li su ti spojeni sudovi prestali da funkcionišu u razbuktavanju užasa. O tome ne može da se napravi predstava. Pozorište ima druge snage, ne takve da promeni svet. Nije mi lako da se bavim obavezama koje sam još ranije preuzeo, ali čovek samo ako radi svoj posao može da ostane normalan u ovim apsolutno nenormalnim situacijama.

KAKO DO REKLAME

Ili, zašto su medijima uvek sportisti mnogo važniji od kulture

Maša Jeremić

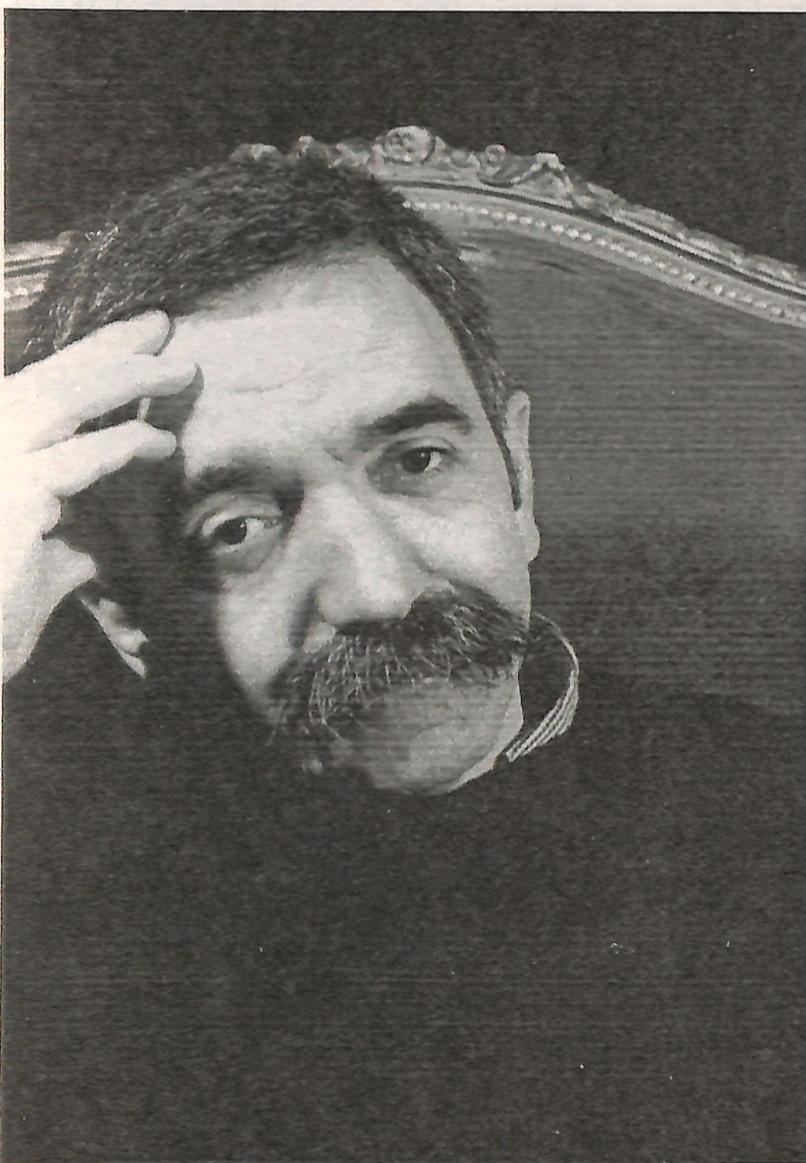
Da li ste se ikada zamislili nad činjenicom da svaki tv izveštaj s konferencije za novinare sportskog društva ili povodom ma koje utakmice, prikazuje govornike otkićene, gotovo sakrivene iz logotipa sponzora. Kada slično pokušate u pozorištu mogu da vam se dese dve stvari – ili neće biti tv izveštaja pokrivenog slikom, ili ga neće biti uopšte. Istovremeno, ako (i kada) uspete da osmislite i napravite ubedljivu medjisku kampanju, te za istu obezbedite i novce za realizaciju, medijska sponzorstva ili popuste za emitovanje i štampanje oglasa i spotova – obavezno će vas upozoriti da na istima nikako ne smete da »reklamirate« firme koje vas pomažu odnosno, kako Ljubivoje Ršumović kaže – ljudi dobre volje.

Naravno, izvestan broj donatora teatra ne želi nikakvu reklamu. Priličan je, međutim, broj onih koji kao protivslugu za uslugu ili novac koji daju za predstavu, tj. samu Kuću, žele i nešto konkretnije od ulaznica i logotipa u čošku plakata ili programa (koje ionako niko ne gleda). To će reći da se, dakle, domaća pozorišta suočavaju s nedostatkom smisla za reklamu i, uopšte, potrebe medijske kampanje. Osmišljene akcije tokom čitave sezone, poput one koju ima Atelje 212 već nekoliko godina unazad, retke su. Ali, s druge strane, naši teatri i kada bi poradili na svom medijskom imidžu susreću se s enormnim ciframa vezanim za zakup termina ili oglasnih prostora, teškim prodorom u

velike kuće, kakva je »Politika« ili RTS, a teškoće nastaju i kada se ugovara medijsko sponzorstvo, pa se tako, da bi bilo emitovano nekoliko reklamnih spota od pozorišta najčešće traži protivsluga u vidu snimanja enormnog broja predstava i pravo njihovog neograničenog broja prikazivanja. A pitanje je i da li bi mnoga ovlašćuju pozorišta dobijeni reklamni prostor iskoristila na valjan način.

Budžetska, dotirana pozorišta približavaju se terminalnom danu reča trajanja. Tržiste, borba za gledače, ali i one koji će omogućiti produkciju uz sredstva osnivača zahtevaju nova pravila igre i drugačiji način razmišljanja. Kao institucija kulture neophodna za mentalno zdravlje nacije, pozorištima bi moralno da bude omogućeno da kroz efektivno zamišljen i ostvaren medijski plan skrenu pažnju javnosti na svoje dobrotvore, koji bi sutra možda mogli postati i koproducenti ili suvlasnici predstava.

Upravo zato je neophodna marketinška edukacija teatarskih poslenika, ali i poslovno razmišljanje koje bi vodilo uspostavljanju izvesnih privilegija za ugrožene institucije, u koje svakako spadaju pozorišta. Sve je to neophodno da bi domaća pozorišna scena zaista mogla da se transformiše u savremenih, tržišno, ali nikako i estetski poražen menadžmentsko funkcionisanje.

Užeo se pozorišta: Slobodan Unkovski

uradim za svoju zemlju. Posle sam radio predstave u Americi, Sloveniji, pa i Skoplju, nakon sedam godina odsustva iz pozorišta, a evo me sada ponovo s beogradskim glumcima.

Kakvo je Vaše ministarsko iskustvo?

Te tri godine bavio sam se drugim problemima. Uspeo sam da povećam budžet, rešim izvesne probleme, ali, naravno, na takvoj poziciji ste uvek krivi, a mislim da sam davao koliko sam

SVOĐENJE RAČUNA

Koncem avgusta izvedena je premijera u

Centru za kulturnu dekontaminaciju

Sonja Ćirić

Jedna od retkih pozorišnih premijera odigranih na beogradskim scenama ovog leta je *Bordel ratnika*, a izvedena je u Centru za kulturnu dekontaminaciju u režiji Ane Miljanović, s Đurdijom Cvetić, Mikićem Damjanovićem, Igorom Damjanovićem, Vladislavom Đorđevićem, Aleksandrom Đuricom, Jelenom Ilićem, Natašom Markovićem, Milanom Mihailovićem, Marijom Opsenicom, Evom Ras, Nenadom Stoimenovićem, Lazarom Strugarom, Ljubivojem Tadićem, Milošem Timotijevićem, Ivanom Tomićem, Urošem Uroševićem i Davidom Živkovićem. *Bordel ratnika* je druga predstava u ciklusu *Moderna*, posvećenom preispitivanju srpskog nacionalnog identiteta, a koji je CZKD započeo početkom godine. Predstava je završena za četiri nedelje i igra se u prostorima u i oko Muzeja »25. maj«, što je prva neobičnost vezana za sam projekt. Sve ostale slede iz teksta, njegove inscenacije i izvođenja.

Tekstovima Ivana čolovića, Miroslava Krleže, Dubravke Ugrešić, Radomira Konstantinovića, Olivere Milosavljević, člancima iz štampe, s interneta ali i iz života, napisima »izdajnika« i »patriota«, *Bordel ratnika* govori o etičko-estetičkoj odgovornosti umetnika i intelektualaca za poslednju deceniju našeg života. *Bordel* je protest protiv razorenog jugoslovenskog kulturnog identiteta, pokazivanje prstom na uzroke rđave beskonačnosti, poziv na otreženje, projekat koji deluje i koji je angažovan onako kako se govori da pozorište treba da deluje i da bude angažovan, projekat koji je u duhu CZKD-a i koji dokazuje njegovu nameru i misiju.

Reciklaža

Predstava počinje ispred službenog ulaza u Muzej pričom o Ljubi Zemuncu i, iz scene u scenu, vodi gledače kroz

muzejske prazne i mrtve prostore ali i dešavanja i stavove koji su izrodili prethodnu deceniju. Neke od tih scena mogu da nasmeju, kao ona koja pod naslovom *Reciklaža*, podseća na to da su popularne pevačke zvezde, sada angažovane na izradi imidža nove države, nekada jednako vidno i srčano popularisale druga Tita, ali je njihova poruka direktna i jasna. Isto dejstvo ima i scena *Škola* u kojoj Tadić govori tekst Matije Bećkovića o Srbima i Kosovu, vekovnoj srpskoj zemlji, Đurdija Cvetić tekst Čolovića iz knjige *Politika simbola*, a »učenici« tekstove akademika SANU koji predstavljaju Srbe kao višu rasu. Sada sve te reči imaju dejstvo ogledala — takvi smo. Kritika ukusa, srozavanje kulture, u sceni *Disko* postignuta je citiranjem tekstova raznih rok i narodnih pesama, kao i opaski poznatih pisaca, Mome Kapora na primer, koji veli da ga Bah nikada nije tako uzbudio kao gusle.

I tako do kraja predstave, svaka scena je razobližavanje ili srpskog mentaliteta i mišljenja (*Seks u Srbu*, četovanje skinuto

**Sekretarijat za
kulturnu
Skupštine grada
Beograda
usrdno dariva
svoje jedine
pozorišne novine.
»Ludus« užvraća s
blagodarnošću.**

DAH VREMENA

Jelena Kovačević

Na kraju sezone, a pred otvaranje letnjih festivala, naše prvo nezavisno pozorište proslavilo je rođendan: slavlje je proteklo poletno, kako priliči desetogodišnjacima, bilo je bogato sadržajima žive duše osetljive na pokrete i promene stvarnosti, jer DAH teatar je svojim trajanjem obeležilo drugu stranu Miloševog doba

U senci ratnih rasplamsavanja 1991. rediteljke Dijana Milošević i Jadranka Andelić okupljaju glumce i stvaraju pozorišnu laboratoriju. Upuštaju se u rizik da, u opštoj nesigurnosti i podvojenosti društva, njihov rad bude odbaćen jer odudara po artizmu, ne uklapa se u nova nacionalna a ni statusna merila. Od osnivačke odluke i prve predstave Ova vavilonska pometnja (iz 1992., izvedene u samom srcu Grada, ispred Fontane na Trgu Republike i u Galeriji KCB-a), izvodaci su se menjali, kao i stvarnost, s njom i teme, pa i strategija rada, ali je DAH trajao. Namerno insistiram na promenama i trajanju, jer je podnaslov rođendana pitanje o Trajanju i transformaciji. Uz dve rediteljke, jezgro teatra čine Maja Mitić (od osnivanja) i Sanja Kršmanović Tasić, glumice, i pevači i igrači — u jednome.

Dahov Centar za pozorišna istraživanja, koliko god ozbiljno i stručno postavljen, računajući i njihovu vezu s Odin Teatrom Eudenija Barbe u Danskoj i, tako posredno, s prvom pozorišnom laboratorijom Ježija Grotovskog, nije se mogao razvijati u okviru institucija. Iznalazili su načine za opstanak a njihov alternativni položaj u kulturi nekad je značio svesno pristajanje na marginalizam. Da njihova estetska i stvarna društvena pozicija nije marginalna, pokazuje trajanje.

Smeštanje rođendanskih događanja u Cinema Rex i u Narodno pozorište jasno označava potrebu za novim pozicioniranjem ili traženjem svoga mesta, i to ne u statusnom smislu. Mnogi programi koncentrisali su se oko ova dva prostora, ali su i prodirali u grad uličnim predstavama i paradama, ili ulaskom na neočekivana mesta, kao što su *Dokumenti vremena* ušli u Geozavod.

Proslava je okupila mnoge goste iz inostranstva i zemlje jer je delatnost DAHA razudena. Jedan su od osnivača ANET-a, asocijacije nezavisnih teatara u nas, kao i Nataša grupe, internacionalne mreže pozorišnih trupa; saraduju u Magdalena projektu, međunarodnoj merži žena u savremenom teatru. Osim predstava, u višednevnoj proslavi svakodnevno su tekli susreti *Trajanje i transformacija* na kojima su govorili stvaraoci i teoretičari pozorišta svoja zapažanja ili isuskstva. Sead Đulić iz Mostarskog teatra mladih po prvi put od rata stigao je u Beograd i njihova priča o borbi za opstanak i istraživanju u ne-menjanju, u dobu u kome se sve menja i nestaje, bila je potresna. Torge Vetal (Torgeir Wethal) iz Odin Teatra prezentovao je svoj način rada, a potom govorio i o veštini višedecijskog trajanja, dok je Nenad Čolić, osnivač Plavog pozorišta, izneo lično iskustvo o radu s DAHOM i koliko mu je pomoglo da ostane u teatru. Urednik INFANTA, Simon Grabovac, prizvao je predstavnike kulture u vlasti, stavljajući do znanja da se alternativni umetnici još sami bore za društveno priznanje. Huan Loriente Zamora (Juan), španski glumac koji je, uz Nekane Santamariju, glavni aktor Jadrankine predstave *Predeo sećanja*, istakao je da je najteže, najodgovornije i najveći izazov, očuvati stvaralački odnos.

Gоворили су i predstavnici Magdalene i Nataše, iz teatra 7 Stages (s kojima je Dijana napravila novu predstavu *Mape zabranjenog pamćenja*). Prijatelji iz Danske, OM Teatar i Bond Street iz Amerike izveli su — prvi uličnu predstavu na Dorćolu, drugi paradu na osuščanoj Knez

s interneta o nadnaravnim seksualnim sposobnostima Srba), ili onih koji su učinili da o sebi mislimo kao o najmoćnijem i najidealnijem narodu (Identitet ili imidž tekst iz istoimene knjige čolovića koja je u štampi, scena o Marku Gašiću i pokušaju da u Britaniji reklamira stavova S. Miloševića) koga zato mrzi ceo svet. Vremeplov predstave se zaustavlja pričom čoveka koji je prenosio leševe s Kosova i izborom parola uzvikivanih na mitinzu u prilog Miloševiću, ali i Košutnici.

Rediteljka se ne slaže s tim da je njena predstava didaktična, da podučava o opasnostima uvijenim u šarenim papirima. »Za razliku od nekih drugih predstava, ova nije didaktična i po većinskim reakcijama publike reklamira da je mnogo više usmerena na emocionalno privatanje nekih stvari no na pouku. čak i na devojima koji su bazirani na songovima i Čoloviću, izbegnuta je direktna didaktika. Predstava ima didaktičku formu ali nije didaktičkog sadržaja. Nije reč o pouci, već o pročišćenju.« Miljanović čak kaže da je reč o ličnom pročišćenju »o osvajanju slobode u odnosu na sopstveno mišljenje« i da predstava prevaziđa njen »vlastiti moralizam«. Tekstove je birala po kriterijumu koliko mogu da definisu »lično pročišćenje svakog od nas«. I, na kraju, »Bordel« je pokušaj da se upustim u nešto što mi je lično, a i svima nama u ekipi, bilo važno: da nademo meru i način da prikažemo ono što stojeiza tog, iza ovih godina.«

U ime nacionalne kulture

Po Ivanu Čoloviću, koji *Bordel* smatra »brilijantnim jer je pun atrakcija«, i zaista mu je žao što nije njegov gazda već je Ana »gazdarica«, predstava je »originalna dramska interpretacija teme kod nas stare 12 godina koju bih definisao kao nasilje u ime naroda i u ime nacionalne kulture. U predstavi se ova tema na razne načine postavlja, pre svega s jedne strane kao veza između nasilja, mržnje, rata i ludila, i s druge strane, takozvane rodoljubive, nacionalne kulture, poezije, književnosti, istoriografije i folklora. Jedna od poenit je i što predstava sugerira da odgovornost za zločine ne snose samo pijani vojnici, da odgovornost za kriminalne snose samo kriminalci, da lude stvari ovde nisu radili samo psihijatrijski bolesnici, niti su lude pesme pevali tek turbo folk pevači, već su u tome učestvovali i mnogi iz takozvanog finog, elitnog, etabliranog sveta.«

Uprkos političkoj temi i sadržaju, Ana Miljanović predstavu ne vidi kao političku, »osim u odluci da se bavimo stvarima koje ona opisuje.« Mislim da je ovo vreme sumirajuće, mada vremena nema, ali da dozvoljava da se sagleda koliko stvari može da se ostavi bez naše promišljanja, koliko smeća može da se ostavi a da ono opet ne napravi užasan lom.«

Deset uspešnih godina: Dah Teatar

Mihailovoj. Vrhunac proslave bilo je gostovanje Josipa Oide (Joshi Oida), velikog glumca Pitera Bruka. Nekada je gostovan na BITEFU (s Brukom, i samostalno s predstavom *Āme Tsuchi*), a na poziv DAHA, sada je odigrao *Upitanosti* (Interrogations), održao trodnevnu radionicu i razgovarao s gledaocima. Njegova pojava gotovo da je simbol umetničkog kruga koji se s DAHOM ispisuje: BITEF končano dobija odjek i svoje naslednike u domaćoj sredini.

Iz ovog bogatog umetničkog, informativnog i edukativnog programa još jednom se javio duh ovog vremena, tražeći mir, dodire s drugima, pravo na život i trajanje. Prizvale su ga četiri šamanke, da se poigram rečima Sanje Kršmanović iz njene prezentacije rada *Telo koje peva, glas koji pleše*. Njihovih 10 godina su dokaz vrednosti, i vredan oslonac za druge umetnike pred kojima stoji još malo da osvoje puno mesto za alternativnu umetnost u ovom društvu.

MALI POJMOPNIK XV FESTIVALA

GRAD TEATAR BUDVA

Milovoje Mlađenović

AMBIJENT

Prostor za izvođenje pozorišne predstave, delimično prilagođen intervencijom pozorišnih čarobnjaka. Jedno od poetičkih načela Grada teatra, kriterijum koji utiče na izbor repertoara. Pokazao se vrlo delotvoran princip koji rezultira atraktivnim, intrigantnim predstavama u kojima se stvarnosti pozornice i svakodnevice spajaju u măštovitu celinu.

2) Opšte mesto, omiljena slaćica smisla za koju se hvataju neki pozorišni kritičari kada nemaju ništa novo da kažu o predstavi, te tvrdoglavu istražuju razlike u dejstvu predstave ambijentalno postavljene u odnosu na njenu realizaciju u okvirima klasične scene.

3) Šire, kulturnoško značenje – insistiranje na ambijentalnoj postavci najpre šokantno, a potom, postupno, vrlo blagotorno deluje na divljačnu prirodu čoveka (društva). Pri tom, razlike između plemenitog i neobradenog, nekulativisanog postaju jasno izražene.

ARIEL – supr. – KALIBAN –

Dosetljivi, nestashi, vazdušni duh, pun ideja. Takoreći glavni glumac i pokretač, ustrojitelj rādne (reditelj) na Prosperovom »bezljudnom ostrvu«. Viđen na Kraljičinoj plaži u Miločeru, idealnoj sceni Šekspirove Bure.

ATMOSFERA FESTIVALA

1. Stvaralačka: produkcija novih vrednosti (Zločin na kozjem otoku, Bura, Ivano), istraživanje moć pozorišnog jezika, razlaganje mitologema, performansi...

2. Integrativna: povezuje pokidane niti nekada neraskidivog teatarskog područja, danas prepoznatljivog kao ex-YU (Tri sestre, SMG, Slovenija, Čekajoč Godota), inkorporira svetska u vlastita pozorišna iskustva (Titanik, Minster, Nemačka, Mali princ, Residenz theater, Milhajm, itd).

3. Setna: susreti, razgovori sa stvarocima iz nekadašnje zajedničke zemlje i inostranstva potsećaju na idilično doba bogatog, punog pozorišnog življena.

BUDVA

Danas je već moguće govoriti o fenomenu Budve i o pozorišnoj estetici Budve. Godinama u produkciji Grada teatra nastaju pozorišne predstave najviše estetske mere, razvijaju se stvaralačke veze sa svetom, promovišu svetski uvaženi autoriteti, i to sve u okruženju kućnih gaća, novokomponovane gospode, sroznih vrednosti i turbo morala. To uspeh Grada teatra čini još većim, a misiju Branislave Liješević podvižničkom.

BREHT, BERTOLT

»U ratu nema dobitka za običnog čoveka« – nameće se ključna misao

Brehtove Mutter Courage premijerno izvedenoj u Budvi u festivalskoj koprodukciji Theater Roma Pralipe, Mostarskog teatra mladih i Grada teatra. Reditelj Rahim Burhan samironično u središte događanja uvodi »malu romsku ženu«, sugerujući gledaocu da traža za odgovorom balkanske krvave enigme: ko je dobitnik u ratu na prostoru bivše SFRJ. Ispisujući dramsku poemu o hijenama bojnog polja Burhan dosledno poštuje Brehtovu poetiku i ne izneverava svoj zahtev u rediteljskoj umetnosti. Sve Brehtovo je tu: i prenaglašena teatralizacija, odnos publike i izvođača, čak i didaskalijske koje čita dramaturg mostarskog pozorišta Mladih Selma Dizdar. A sve je, istovremeno, Burhanovo – energija, strast, patnja, bol koju otelotvoruju Sunčica Todić, Siliva Pinku, Eduard Bajram, Ahmed Zekir, Ahmed Tahir i drugi članovi Teatra.

čak i jezici koji se mešaju: loš srpski, loš nemački, loš romski, hrvatski takođe, postaju elementom stila i uzdižu

na na svim planovima i fantastična osnova za izuzetno ekspresivnu, harmoničnu glumačku igru.

Sloboda je temeljno pitanje koje reditelj postavlja u lirično-melanholičnoj Buri. Poput Šekspira, ni Unkovski ne daje konačan odgovor već u efektnom kraju (scena Prosperovog nestajanja) nudi duboku tugu završetka, gorčinu preverenih neda.

Miločerska plaža deluje kao mediteransko ostrvo Prosperovih čarolija, čistište ljudske duše.

BRAJOVIĆ, VOJISLAV

Unkovski i ja smo kao osnovu uzeli ideju: kada se oprosti, ne može da se zaboravi; i kada se oprosti – prezir ostaje. Čovek koji oprosti tako strahovitu stvar i kaže da je »bolji vrline no osvete čin« ipak shvata da bi, ostavši takav, bio sudija njihovih sudbina i zato smo rešili da on – nestane, jer to je čovek koji je oprostio svima, 'sredio' je da oni budu kao što su bili, a kćerku udomio, vratio svoju kneževinu i, naravno, otisao u nepovrat. Taj glib, taj ljudski gnoj, ostao je da slavi hepiend, a Šekspir je hepiend

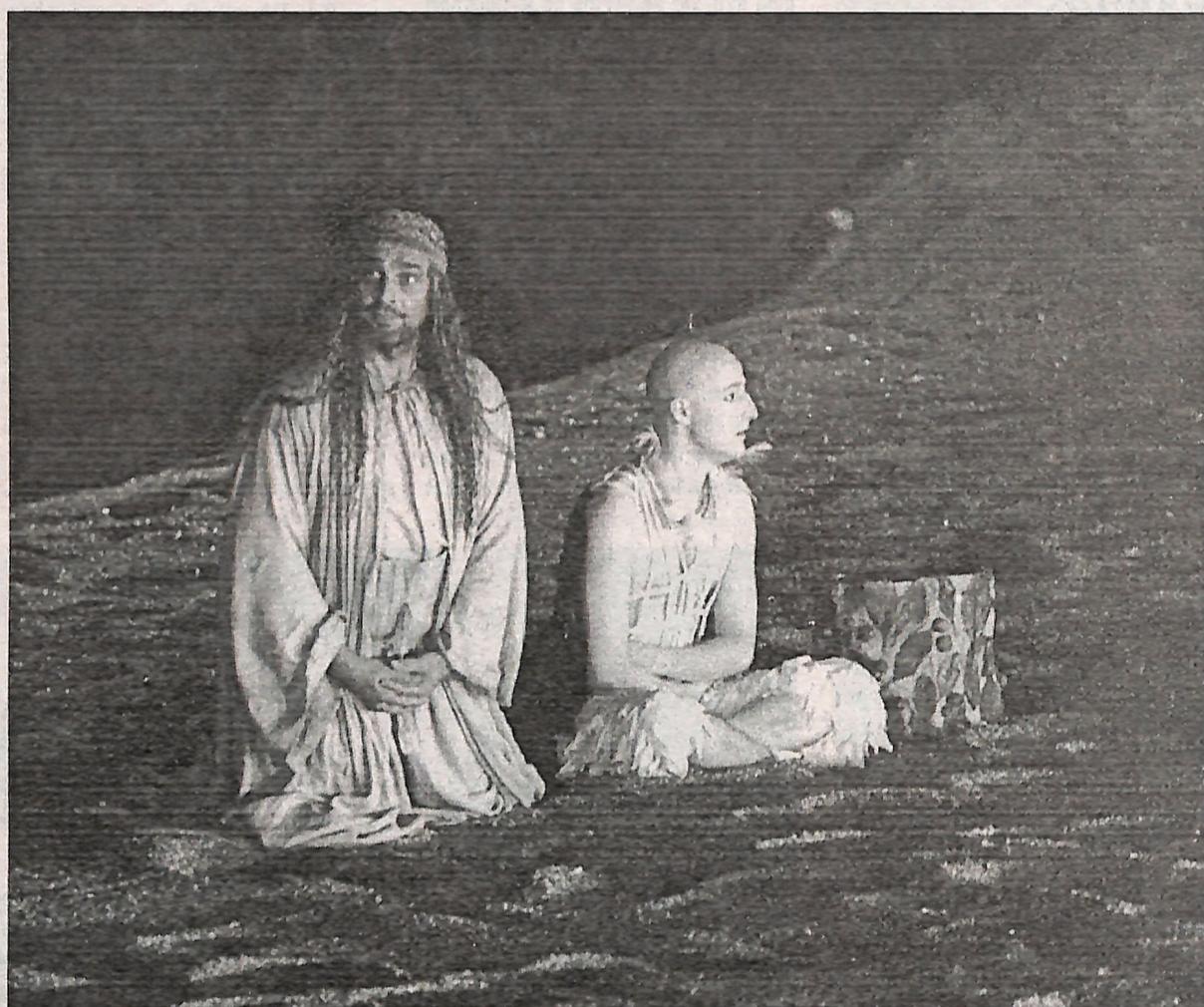
kamenom monumentalnošću, besprekorno akustikom, neutralna i diskretna s nebeskim horizontom kao rikvandom bila podesna za pozorišne spektakle. Sada je ova utvrda neumoljivo privatizovana.

»Kada osiromaše ljudi s visokim kulturnim potrebama onda se uistinu ništa ne zna, nastaje teror primitivizma, sve nemoguće postaje moguće pa, eto i da vekovima stara tvrdava, simbol grada, postane kašana za koju je potrebno platiti konzumaciju da biste ušli.« – reditelj Tomi Janežić.

»Da. Pet maraka! Imate pravo na piće, razgledanje tvrdave, odličan pogled«, deklamuje lepo devojče ispred ružno nakindurenog ulaza na Citadelu. Nekadašnje strmo stepenište imalo je svoj simbolički značaj. Zahtevalo je koncentraciju i oprez u upunu do umetničke senzacije i još veću obazrovost pri sruštanju medu običan svet. Danas, međutim, niko više nije zanesen.

CENA ULAZNICA

I u pogledu visine cena ulaznica Grad teatar je bliže Evropi no pozorišta na Balkanu. Povodeći se za tim, račun-

Prospero i Ariel: V. Brajović, N. Đuričko

se do simboličkog značenja – odražavaju težnju za tvorbom zajedničkog jezika umetnosti kojim se valja boriti protiv rata.

BURA

Kraljičina plaža u Miločeru pokazala se kao idealna pozornica za Šekspirovu Buru. Reditelj S. Unkovski elemente prirodne celine pretvara u bajkoviti, ali i potpuno realistički prostor Prosperovog ostrva, prostor osvajanja slobode. Tako estetski udešena, ova prirodna pozornica postaje rediteljski beprekorno artikulis-

BOGOJEVIĆ, BETA

Dobri duh, neka vrsta Liješevićkinog Arijele i velika vrednica u Gradu teatru.

CITADELA

Tvrđava umetnosti. Oteča, otrgnuta otmenost, scensko uzvišeno prostranstvo, bogovima bliskije i milije. Svojom

džijama i šiđardžijama odmah sladostrano zasjakte oči – tu bi se mogla zgrnuti lepa parica! Zaboravljaju da se i u daleko prošćenjem svetu pozorište retko samofinansira. Uglavnom je dotirano.

CENA FESTIVALA

Nismo nadležni, nismo potpisnici.

CENA SLAVE

Doista, palanka je surova. Ima svoje standarde, kanone, pravila. Ona dopušta da svoju misao, delo razvijate samo do

mere koju je ona propisala. Drznete li se da iskorakite van kruga koji je opisala, bićete surovo kažnjeni. Tako i u slučaju Grada teatra koji je odavno svojim značajem prekoračio mene lokalnog i postao slavan, palanka nastoji da »zavede red i mir« koji je inače njen vrhovno načelo. Palanka, provincija, kasaba, svejedno. Sve su to oznake mesta u kojima nastanjeni duh svakog časa biva spreman da se prilagodi duhu i mišljenju kmeta, kneza, subaše – svejedno.

ČIRILOV, JOVAN

»Bura ipak, pre svega, pokreće temu kraja, ali i zrelosti. Uz zrelost ide i pitanje tolerancije. Ali, naravno, kod velikog Šekspira to nikada nije »na panju odsečeno«. Mi, koji dolazimo posle njega, daleko manji od njega moramo da pokusamo da tražimo neku istinu o tome, dovoljno je dvosmislen da svaka generacija može da pronađe neku svoju istinu.«

DEMIDOVA, ALA

»Masters klas« Ale Demidove – tako je definisao svoj rediteljski postupak pri realizaciji predstave Hamlet grčki reditelj Teodoros Terzopoulos. Demidova, jedna od najvećih glumica Rusije, koncentrisala je svoju glumačku moć na najsnažnije monologe iz tragedije o danskom kraljeviću. Uslovno, predstava ima tri dela. U prvom Ala frontalno nastupa prema publici, potom izlazi iz jednog u drugi lik plasirajući najznačajnije dijaloge (Hamlet – Ofelija, Hamlet – Gertruda). U trećem delu je, naravno, antologisko Hamletovo suočavanje sa smrću. Svoju čudesnu moć Demidova naročito ispoljava u scenama obraćanja publici (koja predstavlja studente) gde se potpuno briše granica između fikcije i stvarnosti.

DIMENZIJE FESTIVALA

Precizno su utvrđene te obuhvataju totalitet čovekove estetske delatnosti i prezentaciju najširem krugu uživalaca. Uprkos dejstvu različitih podzemnih sila (bez imalo metofirke u značenju) dimenzije festivala, kao velike letnje internacionalne umetničke manifestacije, nisu pomerene.

DATUMI XV FESTIVALA

Otvaranje festivala: Karneval Šekspir, scenario i režija Vida Ognjenović, 1. jul 2001.

Gostujuća premjera: A.P. čehov, Tri sestre, režija Tomi Janežić, Slovensko mladinsko gledalište, Ljubljana, Slovenija, 9. jul 2001.

Premjere koprodukcija: Bertold Brecht, Majka Courage, režija Rahim Burhan,

Roma Theater Pralipe, Grad teatar Budva, Mostarski teatar mladih, 21. jul 2001;

Ugo Beti, Zločin na kozjem otoku, režija Nebojša Bradić, Grad teatar Budva, Beogradsko dramsko pozorište, 29. jul 2001; Sedmorica protiv Tebe (po motivima drame Jovana Hristića Sedmorica...), režija Nebojša Broćić, Grad teatar Budva Pozorište »Petar Pan«, Beograd, 1. avgusta 2001.

Premjere Grada teatra: Viljem Šekspir, Bura, režija S. Unkovski, 10. avgust 2001; A.P. Čehov, Ivanov, režija Nikita Milivojević, 16. avgusta 2001.

Zatvaranje festivala: 20. avgust 2001.

Čehovljevski Ivanov: S. Cyteković i J. Đokić

DOBRO, SLUŽIM OSREDNOSTI

Tako bi, po mišljenju mnogih koji kreiraju našu kulturnu politiku, trebalo da izgleda naš pozorišni život: da ne uzbuduje, ne utiče, a sve bude »masovno i kvalitetno«. Kao da se nigde ništa nije promenilo. Ni u čoveku ni oko njega.

DOVOLJNO, SLUŽIM NEUKUSU

Prostota i sramota nastupa ogoljena u svom najprljavijem vidu. Često u komercijalnom haljetku kome se prišije etiketa umetničkog lkanja – performans, eksperiment, novi pravac, multimedijalni projekat... Da li je to dovoljno pa da sve može da se prošvercuje kao umetnička vrednost? Ne, ne daj Bože, ne zagovaram politiku komesarstva i kontrolora u umetnosti, ali neka mera mora da se ustanovi. Zbog mentalnog zdravlja.

DIZDAR, SELMA

Dramaturg Mostarskog teatra mladih. Na festivalu Grad teatar nastupila kao konferansje u predstavi *Majka Courage* R. Burhana. Kao dramaturg priželjkuje da se u naša – baš tako kaže – naša nekadašnja jugoslovenska pozorišta vrati poetska drama. I veruje da će uskoro opet zapevati *Ljeljo nad našim Mostarom*.

ĐULIĆ, SEJO

Direktor Mostarskog teratra mladih, ponosan na činjenicu da je njegovo pozorište u ono zlo doba kada su se po krv delila i pozorišta i lovačka društva, ostalo jedno, celovito, iskreno – pozorište. »I, evo nas u Budvi ponovo. Tu smo.« Vrlo jednostavno.

ĐUKANOVIĆ, MILO

Predsednik Republike Crne Gore i predsednik Savjeta Festivala Grad teatra.

pomogle, neke i odmogle. Gledalac na otvorenom je izložen nepredvidivom, nezaštićen je od spoljnih uticaja. Mnogo šta uskoči u prostor i poremeti sklad koji predstava gradi. Predstava je idealno smeštena u prostor. Ono čime se komad bavi je osetljive i višeslojne psihološke ravnini, dubina odnosa među ljudima. Ti prelazi su tanani. No problem je to savladati zbog buke koja dopire jer ne možemo biti istovremeno tu i na drugom mestu i u drugom vremenu. Jedina je izvesnost u dušama i očima glumaca s kojima sam radila.

LIJEŠEVIĆ, BRANISLAVA

Stvaralačka duša i praktična delatnica festivala. Snažna, istrajna, beskom-promisna kada je u pitanju život festivala. Nehajna kada je u pitanju vlastiti život i zdravlje. Svih ovih godina dokazuje da umetnost može da doživi procvat i u uslovima koji mu nisu podešni. Dosledna u ostvarivanju misije Grada teatra. Neprilично bi je bilo nazvati menadžerom u pozorištu, iako upravo tako glasi naziv priznanja koje joj je dodeljeno »za izuzetne zasluge za razvoj pozorišne umetnosti«, a koje dodeljuje Narodno pozorište Sombor. Ona nije menadžer već vernik umetnosti i pozorišta. Menadžeri su hladni, proračunati, marketinško-propagandno usmereni u ostvarivanju ciljeva umetnosti. A ciljevi i zadaci Branislave Liješević su lepotu i čistota misli i dela čovekovog.

Da ne veruje u nadmoć dobrih sila u čoveku, odavno bi Brana prestala da danonoćno bdi na bedemima Grada teatra i posvetila se književnosti koja je njen azil. Da ne veruje da je umetnost moguća i u okruženju bahatog, provincijalnog, bezobraznog, novosklepanog, pristala bi na udobnost ministrovanja u kulturi Crne Gore, funkciju koju je jedno vreme obavljala.

U dobu kada su se ljudi češće hvatali »za noževe nego za mistrije«, u eposi kada je čovek postao moneta za potkusurivanje trgovaca razne sorte, u vreme kada su i otadžbina i majka na prodaju, kada se »tržišno misli« čak i kada je reč o spomenicima kulture, pa se, na primer, za izvođenje predstava na Citadeli traži 10.000 DEM po predstavi ili pravo da se raspolaze prihodom ostvarenim od glumačke igre, B. Liješević je

ostala pribrana, racionalna i proširila prostor dejstva Grada teatra na plaže, ostrvo, brdo. Učinjeno je to ne iz prkosu već od nevolje, a dogodilo se ostvarenje skoro utopijskog sna – da svi prostori koje je priroda dala postanu deo jedinstvene, autentične, neponovljive umetničke celine. Tako je Liješević u plemenitoj zaveri s dramskim umetnicima začarala Budvu.

MRAK

Nažalost, svetlost pozornice je još uvek slabša da bi prodrla u najtamnije zakutke ljudske svesti. Na primer: postoji li refletkor kojim bi se mogao prosvetliti onaj ko je smislio TV anketu s pitanjem »Da li Grad teatar afirmaše crnogorsku kulturu?«. Bili smo naivni i zaneseni i umalo pomislimi da je, embar kad je o kulturi reč, prostorno ograničavanje mračna prošlost.

MIŠKOVIĆ, BORIS

Glavni organizator Grada teatra. Rešava najzapeljanije situacije. Zapražen je i njegov »prolog« pre početka svake predstave kada najljubaznije moli publiku da »izgasi« svoje mobilne telefone, potom lepo i pazljivo »pakuje« gledače da bude mesta i za prekobrojne, uz duhovite napomene o dozvoljenim pravcima kretanja (»Da mi se neko neđe ne zagubi«). Za to bude nagrađen aplauzom (ili bombonijerom).

NJEGOŠ, PETAR PETROVIĆ

»Delen Edvarda Denisa Goja Sablja i pjesma otvorilo je niz rasprava s Njegoševim tumačima. Jedna od njih tiče se i ţanra Gorskih vijenca, te da li je reč o epu ili poemu u dramskom obliku? Jedno je sigurno – kada je pisao Gorski vijenac, Njegoš je o pozorištu znao koliko i Vojvoda Draško koji ide u Mletke – Milutin Mićović, na Trgu pjesnika povodom 150 godina od upokojenja Petra Petrovića Njegoša.

OPSCENOST

Zanimljivo. Na ovogodišnjem festivalu ni traga opscenog, skarednog, bez-

braznog, sočnog. Da li je to znak da je naša epoha prezasićena skarednim u životu.

OGNJENOVIC, VIDA

Do naših modernih vremena drama je prolazila kroz različite mene. Došli smo čak dotle da se dramska književnost smatra nekom vrste primjenjene literaturu, da ona služi samo kao predtekst predstave ili kao neka vrsta scenarija. No, naravno, mode prolaze kao karavani, a ono što je pravo ostaje. Zatimlje sada biblioteku bez Šekspira ili Molićevih dela, ili odličnih, velikih američkih dramskih pisaca. Dramska literatura je opstala bez obzira na pretnje iz pozorišta. Znamo da je najveća i najbolja promocija drame njen izvođenje...

Medutim, pozorište se u meduvremenu dosta bavilo sobom. Pojavom reditelja, neke vrste posrednika između ideja napisanih i ideja koje glumci prenose, dramska literatura, odnosno pesnik, našao se u pomalo neugodnoj ulozi. Nikad nije zapravo jasno što će on poručiti sa scene pa smo svedočili raznim sukobima između onoga što je napisano i onoga što je izvođeno. Reditelj se izborio za svoje pravo da od napisanih ideja izabere one kojima se najbolje izražava i njegov ansambl i njegova predstava. Ipak, ona dramska literatura koja je pretendovala na jedno izvođenje nije preživela. Preživela je drama koja je pretendovala i na svoj literarni i scenski život.

OSTRVO

Reč je o tome kako pojed fizičke geografije, komadić kopna opasan orem, postane simbolom, metaforom čovekovog unutrašnjeg stanja, slika njegove čežnje za drugačije uredenim svetom, krik i vapaj ranjene duše. Njeno isceljenje moguće je jedino na pustoj zemlji bezljudnog ostrva gde bi se sve što se čini imalo meru iskrenosti, nevinosti, uvažavanja.

Osećanje tako blisko čoveku naše civilizacije izmoždenog u muljaci raščovečujućih tehnologija izraženo je i u ovogodišnjim premijerama Grada teatra – *Zločinu na kozjem ostrvu* i *Buri*. U Zločinu je ostrvo prostor izločajne, čamotinje, bekstva od sveta, a u Buri osvajajući slobode i vizija utopijskog društva.

Poštovao je Brehta: Rahim Buhan

OBNOVA I IZGRADNJA ČOVEKOVOG DUHA

U Budvi se leti stanovništvo upetorostruči. Ovde boravi, privremeno, oko 50.000 duša. Neke lebde, neke stoje čvrsto na kopnu, neke bauljaju. Hrane se paradajzom, jagnjetinom ispod sača, barem kolenicama, sirom, vinom, ribama (raznim), svežim voćem, leskovčkom muškalicom, maslinama, škembićima u saftu. Obitavaju po hotelima, iznajmljenim sobama i garažama. Svoja čula usmeravaju prema Goci Tržan, »Legendama«, »Audiciji«, gučima vatre, opsenarima i gatalicama, Šekspisu i Brehtu, Čehovu... Primaju uticaj mediteranskog duha i proturuju balkansku filozofiju. Prže se na suncu i potom posećuju zaglušujuće diskoteke i druge jazbine pakla. Sede u borovom hladu i potom gledaju programe Grada teatra. Onda odlaze u Srbiju, Makedoniju, Bosne ponosnih entiteta, Mađarsku, Slovačku, Nemačku i svako sa sobom nosi i ono što je upio u sebe u turističkoj metropoli Crne Gore. I nesvesno svi odlaze s kakvim-takvim ozračenjem grada – teatra.

PUBLIKA

Raznorodna, najbolja, dakle – nešto znalača, grupice posvećenih, šačice prezasićenih teatrom, čete naviknutih, buljuci neodredenih, mnoštvo znatljeljnih, egzemplari zlogukih, gdekoji snob, redovi napredne inteligencije, maličko zalutalih (neka ih!) i Svetu Radulović, sada penzioner, negda kulturni poslenik koji je znatno uticao da san o Budvi kao Gradu teatra postane stvarnost.

PRIZORI, TUŽNI

Fotografisanje pokraj tuđeg »besnog« automobila, osmeh s nečije luksuzne jahte, samouveren pogled s praga velelepne kuće izrasle u cveću takođe neidentifikovanog vlasnika... Jesu li to tužni prizori, pokušaj bude da se prikrije? Ili je mašta sirotinska toliko osiročena da je od nje ostao tek tanki, prozirni sloj težnje za imanjem, posedovanjem?

POLITIKA

Nadmoćni balkanski jezik politike upinje se svim silama da svojim interesima potčini i sferu bezinteresnog – delatnost Grada teatra, nadmoćnog, reprezentativnog i produkcionog pozorišnog centra internacionalnog, multikulturalnog i kosmopolitskog usmerenja; politika pokušava da svede i pojednostavi Festival do nivoa pitanja srbičacije i montenegrizacije stvarnosti.

PROSPERO

Centralni lik Šekspirove Bure. Prema nekim tumačenjima umetnička autobiografija samog Šekspira, njegov oprostaj s pozorištem.

PRALIPE THEATER

»Raspadom bivše Jugoslavije Teatar Pralipe je bio ugrožen u Skoplju i zato smo ga a doveli u Milhajm. Imali smo politički cilj da to pozorište predstavimo kao kulturno – romsku grupu u Evropi, ali ni posle 10 godina pozorište nisu prihvatali ni Španija, ni Italija, ni Engleska, pa ni Nemačka. Ostalo je na samo dva prijatelja – to su Teather an

der Ruhr i Ministarstvo kulture Severne Rajne – Vestfaluje.

ROBERTO ČULI

Prospero savremenog teatra.

SEDMORICA KAKO BISMO IH DANAS ČITALI

Postupak preoblikovanja mitološke gradi nije ništa novo u području pozorišnog stvaranja. No, rediteljski postupak Nebojše Broćića je uspeo pokušaj da se nanoši ispriča pozorišna povesnica o Antigononu bezuspešnom nastojanju da pomiri braću Polinika i Eteokla, krvavo zavadenje zbog tehnologije vladanja. Ovaj projekt nije eksperiment ili artistički hepening, već ponajpre postmodernistička multimedijalna pozorišna forma sasvim po meri našeg doba.

ŠTRBAC, SLOBODAN

Višestruka ličnost: majstor fotografije, velemajstor sigurne i ugodne vožnje, tvorac dobrog raspoloženja, neobičnih jezičkih kalambura. Obavešten, upućen, odmeren.

ŠUŠLJIK, GORAN

U Zločinu na kozjem ostrvu igra ulogu Andela, mukarca koji unosi nemir u duše do tada spokojnih žena koje su izabrale ostrvo kao prostor izolacije.

UNKOVSKI, SLOBODAN

Jedan od najvećih evropskih pozorišnih reditelja, prvi put angažovan u programu festival Grad teatar. Režirajući Šekspirovu Buru ispunio davnjašnju težnju Branislave Liješević.

ZLOČIN NA KOZJEM OSTRVU

Na kraju predstave, kao i na početku, tri žene u svom svakodnevnom sivilu. Kao da nije proživljena tragična drama. Tako Nebojša Bradić rediteljski zaokružuje zbivanja u Betijevom komadu. Prvilačna, poetska drama s rediteljski precizno iznijansiranim psihološkim poniranjima u više značenjskih ravnih.

Tri žene u spokojnoj samoći ostrva bivaju uznemirene pojmom stranca koji ih općinjava i potčinjava. Tri žene – tri drame: Mirjana Karanović, Nataše Šolak i Milena Pavlović. Scenografija – prirodno okruženje ostrva Sveti Nikola. Muzika – Isidora Žebeljan, ali i šum talasa, pesma zrikavaca...

**FOND ZA
OTVORENO
DRUŠTVO**

NE PLAŠIM SE

Naći će se neki posao za mene – kaže Branislava Liješević, dosadašnji direktor Grada teatra Budva – makar pravila i privatni festival

Darinka Nikolić

Skakvim osećanjima napuštate funkciju direktora Grada teatra i zašto odlazite?

Čak i da nema osećanja ogorenosti i zamora, otišla bih, jer mislim da je vreme da odem. Čovek treba da zna kada treba da se povuče i ne bi smeo da dočeka da ga oteraju. Odlučila sam da odem posle uspešnog festivala, a nadam se da je to bio 15. Grad teatar, i posle 3 puna mandata, odnosno 12 godina na mestu direktora. Nakon tako dugog perioda dolazi do zasićenosti i zamora. Ne mislim da sam istrošila svu svoju energiju, intuiciju, organizacione sposobnosti, marketinško umeće koje sam ugradila u Grad teatar, ali treba da promenim prostor svog rada. I da nije bilo teško u tom radu – a bilo ih je – 12 godina je dosta.

U atmosferi festivala kao da se nešto promeni nakon što ste najavili odlazak. Stiže se utisak da je ta promena, kao i Vaša odluka, inicirana spolja.

Takođe mislim da festival, koji se veoma planski postepeno razvija, ima još prostora da raste i iskreno se nadam da će tako i biti.

Da li Vas zanima sudbina Grada teatra?

Vrlo. Zato bih volela da na moje mesto dođe neko ko će ceniti zatećeno: razrađen sistem i organizaciju posla, najbolje organizatore za koje ne postoji nemoguće, koji su u stanju da od live naprave pozorište, od mora čaroliju, da prevezu i smeste publiku na svaku mesto. Volela bih da taj ceni i sve nagrade koje je Grad teatar osvajaо na festivalima, da dobro valorizuje projekte koje nasleduje i za koje, tek sada, vlađa veliko interesovanje u inostranstvu. Volela bih da taj nastavi kontinuitet.

Sem što ste, kao direktorka, kreirali i definisali profil Grada teatra. Vi ste, kao selektor dramskog programa, u poslednjih nekoliko godina napravili najbolju pozorišnu produkciju u zemlji. Bilo bi logično da to bude javno priznato i vrednovano?

Za mene je najveće priznanje i najveća satisfakcija to što se tako veliki broj ljudi zanima za moju sudbinu i što ih je pogodio moj odlazak. Zvanično priznanje, sigurna sam, neću dobiti, niti ga očekujem, jer na ovim prostorima kultura nema visoko mesto, za razliku od sporta. Prvima radi, kada su se naši sportisti nedavno vratili s medaljama osvojenim na međunarodnim takmičenjima, za njih je priredeno slavlje, a kad smo se mi vratili s 8 nagradama sa Sterijinog pozorja, niko nam nije čestitao. Tu činjenicu moramo da prihvati kao realnost. Zato je moja najveća nagrada mnogo dobrih predstava, zadovoljna publike i veliki broj prijatelja.

Energija Budve

Da li Vam je ponuđen drugi posao?

Niko mi ništa nije nudio. Mada sve zavisi od novog direktora, ostajem u Gradu teatu, u nadi da mogu da budem od koristi. Moja sujesta je zadovoljena,

sve svoje mentalne, emocionalne i fizičke kapacitete i – to nam se i vratio.

Koliko ste Vi dali Gradu teatu, a koliko on Vama?

Od Grada teatra sam mnogo dobila i to u životnom trenutku u kojem mi je to bilo veoma potrebno, kada sam se osećala beskorisno i depresivno. Grad teatar me je uhvatilo i ja sam, radeći naporno i posvećeno, zaboravljala lične probleme koji su u to vreme bili veliki. Tokom rada, upoznala sam sjajne ljude, umetnike... Otkrila sam i ušla u svet teatra, a taj osećaj je blizak opsesiji. Sva loša iskustva, loše trenutke, zaboravljala sam pred velikim uspehom, odusevljenjem publike, buketom cveća dobijenim jer sam ljudima omogućila dva sata zamene realnosti.

Bilo je, naravno, mnogo davanja, ali da nisam davalna, ne bi mi se tako mnogo vratilo. Grad teatar me nije iscrpio, istrošio. Svakako bih mnogo davalna i na drugom mestu, ali ne bih imala to zadovoljstvo duše i osećaj da sam uradila veliku stvar. Jer, svesna sam da smo u najgore vreme života napravili najbolje vreme Grada teatra – u teatru. I svesna sam, možda više od ostalih, da će se to vreme proučavati, da će se vrednovati koliko je od Grada teatra dobio nekoliko generacija mladih ljudi u ovom gradu, koliko im je dala ta pedesetodnevna svakogodišnja pozorišna čarolija.

Misija Grada teatra

U kojoj meri je Grad teatar dao impuls pozorišnom životu Crne Gore?

Kao što je Budva dala impuls Gradu teatu, tako je i Festival bio impuls

U ime kosmičkog sklađa: Branislava Liješević

potiće još iz antičkih vremena i verujem da je ona ponovo buknula i da raste. Budvani su u početku bili zatećeni Gradom teatrom, ali su ga postepeno prihvatali kao deo života. Mnoge stvari koje su se događale u Gradu teatu i s njim bile su potpomognute ponovo probuđenom energijom. Neke sam odluke donosila kao da mi ih je neko poručio, kao da sam bila medijum, s posebnom lakoćom i kao pod blagoslovom pozitivne energije. Zvući nadrealno, ali uvek kada smo radili s ljudima koji su nosili pozitivnu energiju, projekti su uspevali... Nešto nas je branilo od onih koji su žeeli da otmu ono u što smo uložili srce i dušu, i to mi je velika satisfakcija.

Verujete u kosmičku pravdu?

Naravno. Sićušna smo bića, deo kosmičkog sklađa ili nesklada. Sklad se vraća skladom, remećenje harmonije – haosom. A mi smo u Grad teatar uložili

pozorišnom i kulturnom životu ovih prostora. Pokrenut je pozorišni život, osnovana Akademija na Cetinju, izgradene pozorišne zgrade, isčepkrake su i na novi način pročitane i afirmisane neke legende s ovih prostora... Ponovo su otkriveni i reafirmisani pisci kao Stefan Mitrov Ljubiša... Grad teatar je misiju širio u koncentričnim krugovima, kako bi postao evropska kulturna činjenica. Mnogi gosti iz sveta koji su dolazili na naš festival, pa i Slobodan Unkovski koji je prvi put s nama radio ovoga leta, u početku su začudeni što malo Budva u maloj Crnoj Gori, ima evropski festival s najvišim umetničkim kriterijumima. Grad teatar je zaraza koja se širi među mladim Budvanima. Mnogi od njih sada studiraju glumu, režiju ili rade nešto što ima veze s teatrom, i nadam se da će ime nekog od njih uskoro zasjati poput imena Bogoboj Rucovića, Budvanina, velikog glumca i nekadašnjeg prvaka beogradskog Narodnog pozorišta.

NA ČELU KUĆE ČOVEK OD STRUKE

Upravni odbor Narodnog pozorišta u Leskovcu po konkursu za upravnika jednoglasno je odlučio da to bude reditelj iz Beograda Nenad Todorović

Velimir Hubač

Inicijativom v.d. upravnika NP u Leskovcu, diplomiranog scenografa Srđana Cakića, letos je raspisan konkurs za izbor čelnog čoveka teatra. Na konkurs su se javila dva kandidata: profesor književnosti Živojin Tasić iz Leskovca i reditelj iz Beograda Nenad Todorović. Upravni odbor teatra, detaljno je razmotrio relevantne činjenice za izbor rukovodioca i posle rasprave, u kojoj su učestvovali svi članovi odbora, a koja je trajala više od dva časa, jednoglasno je odlučio da SO Leskovac, kao osnivač, predloži da za upravnika NP imenuje Todorovića. Konstatovano je i da je, s obzirom na situaciju u teatru, najbolje rešenje da kuću vodi čovek od struke, mlad i energičan, s iskazanim

rediteljskim ostvarenjima u profesionalnim teatrima Prištine, Kragujevce, Vranju i mnogim amaterskim pozorištiima.

Todorović je diplomirao režiju na Univerzitetu »Braca Karić« u Beogradu, u klasi Branka Pleše. Svoje viđenje leskovačkog pozorišta u naredne četiri godine on je u elaboratu prezentovao precizno, ukazujući da je neophodno »da se izvrši detaljna analiza umetničkih i tehničkih mogućnosti ansambla, ali i pozorišta u celini i da se, na osnovu tog izradi načrt repertoara sa orientacionom finansijskom konstrukcijom za predstojeću sezonu.«

»U svaki deo sezone (jeseni i prolećni) – ukazuje dalje Todorović – bile bi uključene po (najmanje) dve

premijere za večernju scenu i dve premijere namenjene predškolskom uzrastu i daci nižih razreda osnovne škole. U odabiru repertoara posebno treba insistirati na umetnički relevantnim komadima koji poseduju snagu komunikacije sa savremenom publikom, bilo da je u pitanju komad iz naše ili svetske dramske baštine, ili tekstovi najnovije domaće i svetske produkcije. Trebalо bi

izaći sa najmanje jednom ansambl predstavom koja bi činila centralni dogadjaj jesenjeg dela sezone, i kamernom (3-6 glumaca) nižih producijsko – tehničkih zahteva. „Centralnu“ predstavu jesenjeg dela treba poveriti nekom od renomiranih reditelja, a čiji bi honorar mogao da se uklopi u finansijsku konstrukciju. Ostale ‘manje’ predstave zahtevale bi i manje sredstava, i njihovo finansiranje mahom bi bilo vezano za sponzore, donatore, ili organizacije koje se bave finansiranjem projekata iz kulture. Rad na ovim predstavama treba poveriti gostujućim

rediteljima mlađe generacije zbog njihove svežine i ambicioznosti.« I još: »Do sada kampanjski i neredovan, rad na dečijoj sceni trebalo bi da preraste u kontinuirano interesovanje i ulaganje u ovu, finansijski najisplativiju vrstu pozorišta. U isto vreme, on predstavlja dobar razlog za upošljavanje dela ansambla koji nije nosilac večernjeg repertoara.«

Todorović ukazuje i na potrebu obimnije saradnje s Dramskom akademijom koja se nalazi u Varvarinu (nekada delovala u Prištini, a od ove godine se najverovatnije ponovo seli na Kosovo), kako bi »kroz kontinuiranu saradnju, povremeno angažmanom davali svežinu i raznolikost pozorišnom životu Leskovca, ali i delom obezbeđivali

kurentnost predstavama i izvan grada. U elaboratu je ponuđen i kratkoročni tehničko-operativni plan kojim se predviđa plansko prestrukturiranje prostora unutar pozorišne zgrade »kako bi se prostorijske stavile u svoju najpraktičniju namenu.«

Kako nas je obavestio v.d. upravnika Cakić, Todorović će početi uskoro rad na pripremi kamerne predstave za otvaranje sezone. Vladimir Grozdanović, agilni predsednik Upravnog odbora, ukazuje da je izvestan pomak u izlasku iz višegodišnje stagnacije leskovačkog teatra već učinjen, zahvaljujući prvenstveno Ministarstvu kulture, ali da tek predstoji obiman posao na stvaranju optimalnih uslova za rad ovog pozorišta. Upravni odbor će s novim upravnikom razraditi vrlo konkretni plan aktivnosti na obezbeđivanju finansijskih sredstava i rešavanju drugih problema. Tu pozitivnu energiju koja se javila unutar kuće osnivač, SO Leskovac, i relevantni faktori u gradu, ne bi smeli olako da shvate, a ni da se i dalje oglašuju o svoje osnivačke obaveze.

DALEKO OD BEOGRADA

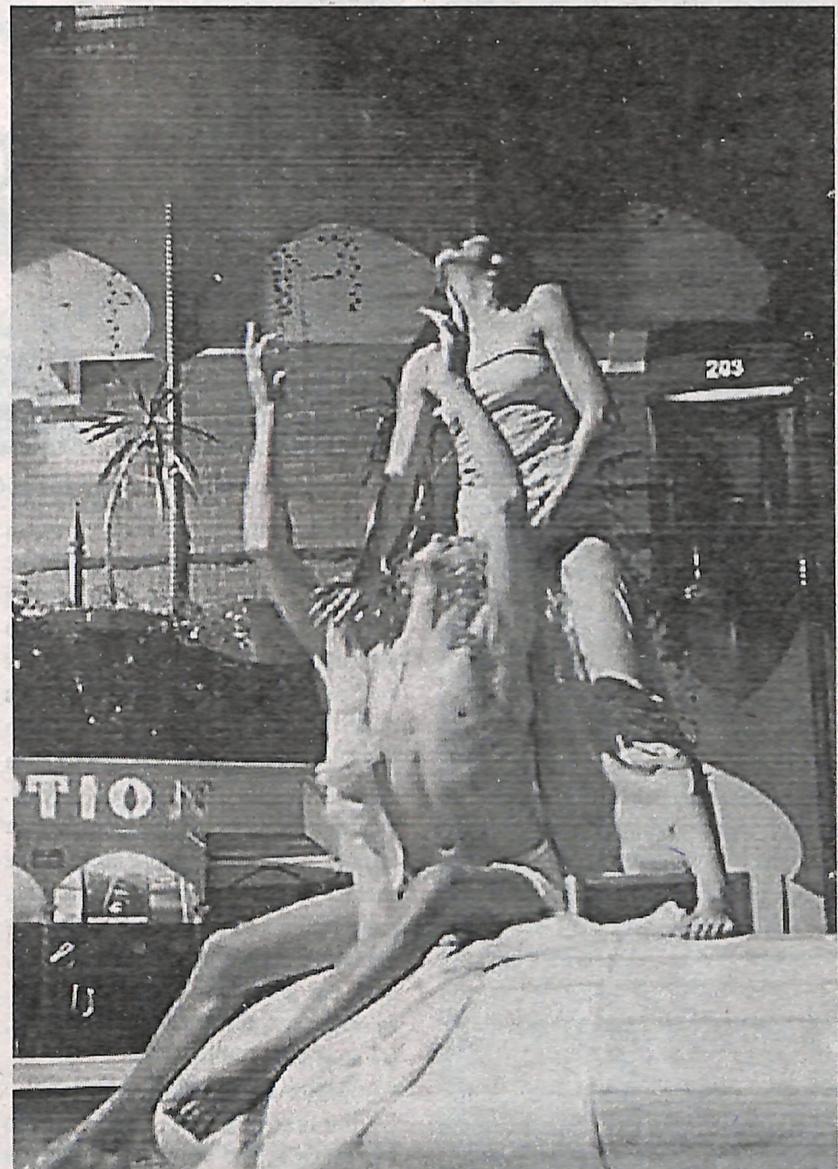
Letnja škola Univerziteta umetnosti iz Beograda, Novi Pazar 2001.

ŽeljkoHubač

Pretposlednjeg dana avgusta u Novom Pazaru je završila s radom ovogodišnja Letnja škola beogradskog Univerziteta umetnosti. Studenti umetničkih akademija iz Skoplja, Beograda, Novog Sada, Sarajeva, Banja Luke, Cetinja i Prištine, dve nedelje su zajednički, u okviru kreativnih radionica, radili na temu Telo kao promena stvarnosti. Mladi dramaturzi su bili uključeni u rad na nekoliko projekata pod vodstvom Ire Ratej, dramturga ljubljanskog Mestnog gledališča, nove materijale i pogledi na telo kao medij u primenjenoj umetnosti, studentima likovnih odseka predstavila je Darija Kačić, akademski slikar i profesor beogradskog Univerziteta, a radionicu Telo u likovnim umetnostima, namenjenu svim polaznicima, vodio je istoričar umetnosti, profesor Ljuba Gligorijević, dok se za shvatanje razlike svakodnevnog i artificijelnog pokreta, te o kondiciji mladih umetnika, brinula balerina Narodnog pozorišta iz Beograda Tanja Popović. U radu, kao demonstratori, instruktori i polaznici, učestvovali su i gosti s norveškog Nacionalnog umetničkog koledža, Mette Newth, Ingunn Rimestad i Per Roar, te predstavnici Malog dramskog teatra iz Sankt Petersburga, Neli Ahmadulina, Irina Cvjetkova i Natalija Holotova. Uspešna prezentacija rezultata svih radionica održana je 29. avgusta u lokalnoj gimnaziji, Hotelu »Vrbak«, na ulicama N. Pazara i drugim atraktivnim lokacijama.

Umetnički direktor Letnje škole Ivana Vujić, i izvršni direktor Nebojša Broćić, ističu da je jedan od osnovnih ciljeva Letnje škole Univerziteta umetnosti u Beogradu bio pokretanje saradnje različitih kulturnih zajednica i njihovo povezivanje. Taj cilj je letos potpuno ostvaren već i izborom učesnika, ali i mestom održavanja, s obzirom na to da je

Realizaciju projekata organizaciono i finansijski su pomogli Savezno ministarstvo za nacionalne i etničke zajednice, te nevladine organizacije »Cultural Link«, OSI – HESP, Pro-Helvetia, CEMED – Novi Pazar, kao i Fabrika dečije konfekcije »Stig« iz N. Pazara, Muzej Ras i RTV »Jedinstvo« i »As«.

Razlike između svakodnevnog i artificijelnog: Radionica

TRG KOME JE IME – TEATAR

Neli Ahmadulina, menadžer Malog dramskog teatra iz Sankt Petersburga, bila gost Letnje škole beogradskog Univerziteta umetnosti, održane u Novom Pazaru

ŽeljkoHubač

Kako je došlo do Vaše saradnje s Letnjom školom? Sve je počelo u Sankt Petersburgu, u Malom dramskom teatru, u Rubinštajnovoj ulici. U toku je bila proba čehovljevog *Galeba* u režiji glavnog reditelja ovog pozorišta, Lava Dodiná. Na probi se pojavila zanimljiva žena s notesom u ruci i sve vreme je nešto zapisivala. Ostala je tu 7 sati, a na pauzi se upoznala s Dodinom i njegovim glumcima. Zatim je obišla pozorište, živo se interesujući za sve postavljala je prava pitanja, po čemu se video da je profesionalac. Primetila je da tako veliko pozorište može sebi dozvoliti duge pauze, prilikom kojih se ne izvode predstave već samo probe, zaključujući da to nije ekonomično. Ta žena se zove Milena Dragićević Šešić i rektor je Univerziteta umetnosti u Beogradu. Kazala nam je da se u Jugoslaviji priprema Letnja škola, a Natalija Holtova, reditelj, Ira Cvjetkova, kostimograf, i ja smo se zainteresovale za taj projekat. I, eto nas u Jugoslaviji, u Novom Pazaru.

Kakva je bila atmosfera tokom rada i kakve utiske nosite o ovoj umetničkoj školi?

Odlična. U radionicama su učestvovali pedagozi, reditelji, glumci, menadžeri, kritičari, autori muzike, kostimografi, scenografi. Trajao je permanentni dialog između jednih i drugih. Zajedno su bile predstavljene srpska, ruska i norveška škola rada. Oko nas je bio grad Novi Pazar, koji se nalazi na jugu Srbije, pedeset kilometara od granice sa Kosovom, smešten u jednu živopisnu dolinu, grad viševekovne tradicije, gde

ljudi zajedno mirno žive. Posebno oduševljenje je izazvala poseta Sopoćanima, manastiru koji ne samo da ima izuzetne freske, nego i vekovima čuva osnove srpske kulture. Daleko od Beograda, mi smo se upoznali sa beogradskom pozorišnom školom. Ova staru školu, zasnovanu na tradicionalnom, nacionalnom u kulturi, razvija se prema novom, savremenom izrazu. Sa nama su radili predstavnici ove škole, Milena Dragićević Šešić, Ivana Vujić i Nebojša Broćić, ljudi strasno zaljubljeni u svoj posao i neophodnost da tu ljubav prenesu svojim studentima.

Kako procenjujete rezultate letnje škole?

Govoreći o učenju svedočimo i o procesu i o rezultatima. Rezultat je konkretni, materijalan, a mi smo se u Novom Pazaru kroz različite radionice bavili procesom. Bavili smo se načinima nastanka predstave, a kroz rad predstavnika različitih profesija u pozorištu, sjeđinjavanje različitih metoda, iz različitih zemalja. Rezultat su naši performansi. Vremena je bilo malo, a mi smo hteli mnogo. Što se same škole tiče, mislim da je najvažniji bio dijalog. Mnogo toga smo međusobno razmenili, pojavilo se mnoštvo pitanja o organizaciji rada pozorišta različitih zemalja. Našli smo potvrde i za mnogo sličnosti, kao i za mnogo razlika, ali svima nama, nezavisno od razlika, bilo je jasno jedno: želimo da upoznamo jedni druge, našu ljubav i dobrotu na beskonacnom svetskom trgu kome je ime teatar. (s ruskog prevela Olivera Broćić)

TORTURA

Ili sumoran razgovor vođen među prašnjavim policama u Pozorišnom stacionaru

Petar Grujić

Uprašnjavom sobičku Pozorišnog stacionara podiđoše me trnci straha, a kada začuh zvuke pakosnog hihotanja, upitah:

»Koga tu ima?... Ko ste vi?... I zašto mi se smejete?...«

Na to, s ormana čije se police iznad mene nadnosiše kao strmina grozog kamenoloma, začuo se glas dramskog komada:

»Svi mi ovde se zlopatimo u nadi da ćemo se jednog dana odavde izbaviti, a ti, nesrećniče, ubio me Bog ako znam ko si i o čemu si, i po svemu sudeći, na tebe je uzalud trošiti reči utehe.«

Uprkos pomrčini, razabrah odakle odakle glas dopire, kao i natpis s dotične stalaže: *Kako je Miloš ubio Karadorda* (ili, nesrećni Vučić).

»Ali, gledaj koliko vas ima na toj polici!«, nisam mogao da ne primetim, »Da li je moguće da ste svi baš samo o jednoj temi? Znate li vi koliko je do danas napisano komada o Karadordjevoj smrti?«

Čarolije srpskog upravljanja (6)

VRUĆINA, RADNICI, PUSTOŠ

A o mački da i ne govorim

Maša Jeremić

Leto 2001. otkrilo je veselje »rađa« pod usijanim limenim krovom Malog pozorišta »Duško Radović«. Klima uredaji su preskupi, zelenilo Tašmajdana ne pruža nikavu zaštitu a prušinčina s ruševine TV Beograd samo guši. I majstori koji menjaju stakla na ulazu a koje Dule biletar – presrećan što će posle dve godine konačno dobiti zagaranovani radni prostor (biletarnicu) – neprestano proverava, konsultuje se i nadleda. U istom sklopu je napravljena i »Mala prodavnica bajki«. No, čim su stakla nameštena, našao se neki pametnjaković da polomi jedino preostalo celo posle bombardovanja. Poslenici firme »Alma quattro« posle dugih pregovora konačno postavljaju bilborde koji zatvaraju pogled ka TV i istovremeno obezbeđuju mostić. Još ako od akcije »Poklon đacima prvacima«, planirane za početak septembra, kada ćemoigrati na Tašu i u Beo zoo vrtu, a koju dotiraju Grad i Ministarstvo za kulturu, prikupimo dovoljno novaca, uspećemo da sredimo i krov. Do prve premijere, na Dan pozorišta, biće to, nadamo se, cakum-pakum.

Istovremeno, u Pozorištu je pusto. Zalutu po neki gost. Na primer iz Komisije za kulturu Opštine Palilula s kojima ćemo zajednički realizovati akciju 25. avgusta, pa zbumjeno, dok mu sad već odomaćeno pozorišno mačje skače po nogama, gleda rastrčalu upravnici kako traži u manje-više zaključanom bifeu mačku posluženje. Tako je zbumjena bila i

gospoda Burić iz Ministarstva za kulturu kada me je ljubazno zamolila da je povežem sa sekretaricom ne bi li zapisala telefone, a ja joj odgovorila: »Žao mi je, svi su na rasputu, a po vrućini rade samo direktori i knjigovodstvo. I majstori.«

Paralelno, zahuktava se priprema projekta Pračetovih *Sestara po metli*, adaptacija je završena, Kokan Mladenović koji će režirati ne ispušta olovku iz ruku – uživa u »štrihu«. Scenograf (naš tehnički direktor) Saša Veljanović svakog dana dolazi s novim idejama za spektakularne vizuelno-likovne elemente, dok operativac Vesna Milin, topeći se na vrućini, leleće oko para i kuka da je sve to skupo. Glumci pomalo zvrckaju telefon i raspituju se za podelu, veličinu namenjene im uloge i tekstove. Ne znam koliko je to dobar znak, ali projektat će zaista biti veliki – u podeli je više od 25 lica.

Završavamo i sistematizaciju radnih mesta, tipske autorske ugovore, pokušavamo da od jeseni zaista sve organizovano funkcionise, samo s uobičajenim zastojima. Doduše, kao i na brodu – svaka plovidba ima nepredviđene bure i oluje, te kao i na brodu mačka uveseljava prisutne i preti miševima (kojih uvek i na brodovima i u pozorištima ima). I napokon, kao i na brodu – nadamo se mirnoj, radnoj, jesenjoj luci posle uzavrele zime i proleća, uvereni da, kao i na brodu, u pozorištu žena ne znači – katastrofu.

mladi, nedužne žrtve fašističke diktature Slobodana Miloševića.

»Ali, zašto se onda i vi tu zlopatisete – rekoh – koliko mi je poznato, o vašoj temi se igraju *Porodične priče*, a to je, priznate, sasvim pristojan komad.«

»Jeste pristojan – začuh odgovor s police – ali kada nešto doživi uspeh, zašto onda da se isti taj uspeh ne ponovi još koju nekolicinu stotinu puta?«

»Naivčine su se, očigledno, uzdali u aktuelne tematske trendove, a barem smo mi iskusili šta znači jednom prestati biti u trendu«, obratiše mi se komadi s police ispod natpisa *Poetika Titovih sletova, jugonostalgije i postmodernističkog kića*. »Ipak, nesrećniče, sudeći po ponašanju Pročerdanog Šekspira, lako je pretpostaviti da ti nikada nećeš ništa naslutiti čar, a kamoli varljivost uspeha kojeg smo mi nekada omirisili.«

»K... kakvog Šekspira?«, promučah.

»Pročerdanog! Onog čija je ovo sobičak, i koji nas je smestio na ove police ispod natpisa koje je smislila njegovu pokvarenu maštu. Jednom davnog, naime, Pročerdan Šekspir je slovio za raskošni talent u veliku nadu domaće drame, sve dok se nije zaposlao kao dramurg. Tada je bio još mlađ i zelen, i nije znao da je jedan od najefikasnijih oružja svake pozorišne birokratije u borbi protiv odgajanja dramskih pisaca da ih zaposli kao dramaturge; na taj način ne samo da će im odvraćati pažnju od njihovog posla, već će ih, gajeći im varljivu nadu da je ovaj činovnički položaj najbrža prečica do uspeha, koristiti i kao pouzdano sredstvo u odbijanju tudi komada. Nažalost, kada je Pročerdan Šekspir to shvatio, za njega je već bilo prekasno, ali ga to nimalo nije smilostivilo prema njegovim kolegama, a naročito ne prema takvima kao što je tvoj Pisac koji je, čuli smo, pre nekoliko godina imao tu nesreću da za

jedan svoj raniji komad bude nagrađen na nekom festivalu.«

»Ali – ostadoh zbumjen – zašto je greh biti nagrađen?«

»Zato što ako se prilikom obične pravizvedbe nekog pisca u proseku oko 25% pozorišnih ljudi u Beogradu tome protivi, onda se posle neke nagrade taj prosek penje i do 90%, zbog čega sudbina dotičnog nesrećnika, za razliku od nekog glumca ili reditelja, posle toga ostaje zauvek zapečaćena.«

»To nije moguće... Vi to mene samo plăsite... – umalo se ne rasplakah – i lažete! Sve vreme lažete! Eto, na primer, taj dramaturg kojeg pominjete bila je žena, a svi znaju da je Šekspir bio muškarac!«

»Vrlo sumnjiv muškarac – spremno je prokomentarisala *Smrt Karadorda* – uostalom, ne bih se baš kladio ni u seksualno zdravlje tvog pisca, s obzirom na to da je i on diplomirao tu pozorišnu akademiju gde, priča se, većinu studenata dramaturgije sačinjavaju žene, zbog čega sam zaključio da tu nije reč ni o kakvoj školi, već o kokošinju! (Osim u slučajevima kada suzbijana energija u njima ne eksplodira i umesto u pozorištu, na primer, doveđe ih u republičku skupštinu. Ali, hm, to je već neka druga priča...)«

O muškatlama i nadi

Posle ovih reči, međutim, glas zamuče, a kancelarijom zavlada tajac. Iza vrata, naime, začuše se koraci.

»Oh, ne! Ne! – zavapio je jedan komad, i u njegovom glasu osetih veliku prestravljenost – voleo bih da grešim, ali izgleda je već došlo vreme za našu svakodnevnu torturu!«

Vrata se zatim s treskom otvorile i na njima se pojavila spodoba, tj. –

Pročerdan Šekspir! Lice mu beše namršteno, usta ljutito skupljena, a u ruci je držao, gle čuda – kantu za polivanje cveća. Dok mi je prilazio, mislio sam da će me, u najmanju ruku, iscepiti na najsitnije komadiće. Ipak, mimošao me je, prišao prozor i otvorio roletu iz koje se, obasjana suncem, ukazala – saksija s rasvetalim muškatlama. Na ovo, svi dramski komadi se nakostrešiše od mržnje i zavisti, a o čemu se radilo, shvatih kad začuh spodbine reči dok je zavilala cveće:

»Vidite li kako moje muškatle svakim danom sve više cvetaju? Čak i cveće uspešnije raste kada ga vole i o njemu se brinu, a vi, bednici, čemu se vi još nadate? Kako ne vidite da je već krajnje vreme da se samopalite ili odete medu staru hartiju, ne biste li makar tako otplatili dug prirodi i nedužnom drveću, posečenom zbog celuloze na kojoj su odštampana nepismena slova i moždana isparenja vaših nesuvlinskih pisaca?!«

Cerekajući se paskosno, spodoba najzad završi sa zalivanjem cveća i vesele cupkajući, napusti sobičak, ostavljajući medu nesrećnim komadima bolni muk i atmosferu najdubljeg očaja.

»Oh, ovo je zaista grozno! Šta sam to Bogu skrivio da se ovde zateknem? – zajecah u tom času – zar je moguće da su u trenu mog rođenja planete na nebuh imale tako koban raspored, da ovde ostavim svoje kosti pre nego što sam čestito i ugledao ovaj svet?!«

Obuzet najčernijim mislima i proključiši sudbinu koja me je dovela u ovaj konč-logor za dramske komade, u trenutku primetih kako se zavesi pored muškatli na prozoru razmiču. U prvi mah pomislih da mi se privida, ali greške nije bilo: s prozora mi se osmehivao – Peti Primerak!

(Nastaviće se)

BEZ GLAVNE NAGRADE

Deveti Jugoslovenski (internacionalni) festival pozorišta za decu u

Kotoru održan je od 2. do 10. jula

Željko Hubač

Ovogodišnji Festival pozorišta za decu, koji se uz odrednicu »jugoslovenski« održavao u Kotoru unazad osam godina, od ove je dobio još jedan pridev u svom imenu i postao – internacionalni. Tako je nastao prilično nelogičan naziv, a mnogi su tu konfuziju doživeli kao krunski dokaz crnogorskog separatizma. Ipak, suština je da su se ove godine, u selekciji pozorišnog kritičara iz Podgorice Veselina Radunovića, u Kotoru okupili teatri za decu s prostora bivše SFRJ, te da ime nije određeno i zvanično promenjeno zbog sporosti u odlučivanju na nivou SO Kotor, osnivača Festivala, čiji je umetnički direktor Stevan Koprivica obećao da će taj problem, ipak formalne prirode, biti prevaziđen do sledeće godine. Otuda su sve političke aluzije besmislene, jer je Festival uistinu promenio koncept, pa to valja adekvatno registrovati i na planu imena.

Prilično uspešno svečanosti otvaranja, uz hronične probleme s organizacijom, koji su uistinu delimično, barem formalno, prevaziđeni institucionalizacijom Festivala, prethodilo je nekoliko

pehova. Dva dana pre početka, automobil je udario u veliki video zid koji je instaliran na rivi, kraj scene, gde je otvaranje trebalo da se odigra, što je značajno poremetilo zamisli autora, Stevana Koprivice i Milana Karadžića. Zatim je zatajila i pirotehnika, pa struja, a delom i ozvučenje, no uprkos tolikim problemima, predstava *Ljepa ura udara*, *Kotor dveri otvara* je naišla na lep prijem, a novopostavljeni ministar za kulturu u Vladi Republike Crne Gore, glumac i upravnik Gradske pozorišta u Podgorici Branimir Popović, je svečanost otvaranja javno ocenio kao najbolju na ovogodišnjim letnjim Festivalima u Crnoj Gori.

Sto se tiče ocene selekcije, s obzirom na kratke vremenske rokove i nedostatak novca, te da je pred sam početak Festivala objavljeno da gosti iz Skoplja ne učestvuju zbog aktuelnog stanja u Makedoniji, a da je predstava Lutkovnog gledališta »Konj« iz Slovenije otkazana zbog povrede glumca, očekivanja nisu bila ni preterano velika. Ograničenja koja su postavljena pred selektora, vezana za finansijske i probleme s terminima (dobre predstave su u svetu, pa i ex YU republikama, rasprodane mesecima unapred) te prilična neinformisanost po pitanju pozorišta za decu na prostorima bivše SFRJ onemogućavaju konkretniji sud, ali već i

Kad duva bura

Iste večeri, tokom izvođenja prve predstave u zvaničnoj takmičarskoj konkurenciji (*Pipi duga čarapa* Gradske pozorišta, Podgorica) naleti vetrera su bili tako jaki da su obarali delove kulisa i cepali zavese kojima je scena dekovana,

činjenica da letos nije dodeljena nagrada za najbolju predstavu ukazuje na problem ili sa selekcijom ili s kvalitetom ponude. Kad smo već kod Stručnog žirija, valja reći da je odluka o tome da se ne dodeli glavna nagrada opravdana, a i ostale nagrade su prilično tačno dodeljene.

Nagrade

Najviše nagrada iz Kotora – po četiri – ponele su predstave *Kekec* Lutkovnog gledališta iz Ljubljane (za kreaciju lutaka Barbare Bulatović, za najbolju animaciju lutke Urški Hlebec, animatorsko-glumčka Branu Vižintinu i za najbolju režiju Saši Jovanoviću) i *Šargor* Pozorišta »Boško Buha«, Beograd (za scenski pokret Sonji Lapatanov, glumačka Goranu Javtiću, muziku Ljubi Ninkoviću i

scenografiju Geroslavu Zariću). Specijalna nagrada za lutke dodeljena je Siniši Miletiću (predstava *Apartman 13b* Zagrebačkog kazališta lutaka, a ostala glumačka priznanja pripala su Jeleni Đokić (Pipi duga čarapa) i Mladenu Andrejeviću (Vuk u Četiri praseta Pozorištanca »Puž«, Beograd), nagradu za dramski tekst dobio je Branislav Milićević (Četiri praseta), dok je po mišljenju Dječjeg žirija najbolji bio Buhin Šargor, a po oceni Žirija Kotora priznanje je pripaklo predstavi *Pipi duga čarapa*.

Prateći programi su ove godine obuhvatili dečje stvaralaštvo od pozorišnih radionica do koncerata klasične muzike dajući šmek i živost Festivalu jer su se odigravali po celom gradu. Pri tom, i prateći programi su bili, makar i simbolično, internacionalnog karaktera, s obzirom na učešće Plesnog ansambla »Nowinka« iz Poljske.

Deveti Jugoslovenski (internacionalni) festival pozorišta za djecu ostaće upamćen kao prvi koji je u takmičarskom programu okupio teatre s nekadašnjeg ex Yu prostora. To je, nesumnjivo, bilo značajno iskustvo za mnoge umetnike, ali i prilika da se vidi u kojoj meri su ratne okolnosti u poslednjih desetak godina, te proces tranzicije, uticali na pozorišnu produkciju.

A što se tiče novog koncepta Festivala, s obzirom na odsustvo jezičke barijere, mora se priznati da je prilično atraktivna i za publiku i za pozorišnike, no jezička srodnost, u budućnosti, nikako ne bi trebalo da zatvoriti vrata i dobrim predstavama iz ostalog dela sveta. Ali, za tako ambiciozan Festival, njegova infrastruktura, a pre svega tehnički uslovi za izvođenje predstava, morali bi da budu daleko iznad sadašnjeg nivoa.

Ponovo među nama: Zahrebačko kazalište lutaka

U potrazi za prostorom (7)

MOGUĆNOSTI I NEMOGUĆNOSTI

Tražimo alternative u jednoj od najstarijih teatarskih sredina u nas

Jelena Kovačević

Tokom prošle sezone »Ludus« je predstavio nekoliko alternativnih pozorišnih mesta u Beogradu. Svaki grad ima mogućnosti za pozorište, premda veće urbane sredine daju više alternativa. Zato izlazimo iz Beograda i tražimo alternative u Novom Sadu. U razgovorima s Donkom Stančić, direktorom Zavoda za izgradnju N. Sada, saznali smo za više prostora. Oni se razlikuju po kulturno-istorijskom značaju, fizičkim mogućnostima te pravnom i društvenom statusu. Petrovaradinska tvrđava koja dominira na desnoj obali Dunava, je na Exitu, početkom jula, da može da bude izuzetno živa te da okupi široku publiku i to na više paralelnih događanja. U okviru ovog *Noise summer festivala* igrane su, na privremenoj sceni pred podignutim amfiteatrom, predstave *Overlapping* Trupe Torpedo, *Buba* Zvezdara teatara, *Banović Strinjā* Grada Teatra Budva, *Porođične priče* Ateljea 212, *Mera za mera* SNP-a, *Attention Seekers* iz Londona i *Virus* Saveza dramskih umetnika Srbije. Organizator se pri izboru rukovodio popularnošću i zastupljenošću produkcija iz različitih sredina. Sa stanovišta prostora, ipak je uspešno potvrđeno da svako delo nade svoje mesto na Tvrđavi – i renesansna komedija i savremeni eksperiment. Tvrđava je imala ulogu i na Infantu, ali i u okviru YU festa, Kotor arta, Novosadskega leta. Petrovaradinski rovovi i druge površine izgledaju neiscrpno bogati i sveži. Po rečima Donke Stančić, Zavod odobrava postavljanje privremenih montažnih konstrukcija za potrebe predstava i koncerata na tom prostoru pod vedrim nebom. No, na Tvrđavi se nalaze i svečane stilске dvorane, poneke izrazito akustične, tako da život popularne »Dave« ne mora zamirati tokom glavne pozorišne sezone. To su prostorije izgrađene uglavnom u secesionističkom stilu.

Pomenimo i druge gradske prostore čija je nekadašnja uloga zamrla, no čiji je

značaj u tradiciji Grada bitan. Neki od njih u poslednje vreme dobijaju nove uloge, pa je opustela Sinagoga (iz 1909) polovinom 60-ih pretvorena u koncertnu dvoranu izvanredne akustičnosti i postala omiljen prostor scenskih umetnika. Za Pozorište mladih nije građena namenska zgrada već je ono smešteno u preradenu Balsku dvoranu velikog Sokolskog doma (iz 1936) i manju salu. Do 1980. taj prostor je koristilo i Srpsko narodno pozorište. Neiskorišten je i još uvek zapušten prostor zgrada Starog bioskopa, podignut posle Prvog svetskog rata blizu glavnog trga. To bi mogao biti filmski muzej, novosadska kinoteka, ali tek po obnovi koja nije ni u planu. češki magacin, zanimljiv privredni spomenik ogromnih razmera, danas se koristi kao kafe-klub, čiji je deo depo manje vrednih knjiga Biblioteke »Matice srpske«. Vlasnik kafea povremeno leti organizuje pozorišna ili muzička događanja, ali zgrada ima mnogo više kapaciteta.

Da bi ovi zanimljivi prostori živeli potrebno je sređivanje i – novac, a osim toga, česte su i pravne u zavrslame. Zapuštena zgrada Streljane (iz 1890) ima atraktivnu veliku svečanu dvoranu i dve manje sale, ali umetnik širokih interesovanja, kompozitor Boris Kovač, nije uspeo da je dobije na korišćenje. Umetnička grupa Led art dobila je na korišćenje, po odluci IO Skupštine grada, podrum u Grčkoškolskoj 5. Ideja im je bila da naprave multimedijalni centar. U prvih nekoliko akcija entuzijazmom su pokrili nedostatak struje, vode, grejanja, telefona, a koncem jula, kad je trebalo osposobiti odaje, nastaju vlasnički problemi. Njima će »Ludus« posvetiti sledeći nastavak ove rubrike.

Drugačiji tretman mogu imati otvoreni prostori. Njima ne treba mnogo. U Dunavskom parku izgrađena je starinska drvena saletla, čime je označeno mesto za okupljanje publike oko nekog umetničkog događanja. Strand je postao tradicionalno mesto za Strand-fest,

njegove predstave i koncerte. Kod Hotela »Park«, na gradskom bazenu, postoji mogućnosti za izvođenje predstava i spektakala na otvorenom, ali je mesto palo u zaborav. Ne koristi se ni Trg Dositeja Obradovića, poznatiji kao Studentski trg, smešten između zgrada Novosadskog univerziteta, a namenski je

građen za manifestacije studenata. Od skoro se koristi mali trg uz Katedralu, prostor Katoličke porte. Aktivirao ga je posebno Infant. U neposrednoj blizini centra Grada je Trifkovićev trg gde je Građanska dvorana. U njoj su davane predstave SNP-a od 1872, dok Magistrat, 1892, nije naredio da se građevina sruši kao tobože sklona padu. Dok se Zavod za zaštitu spomenika zalaže za uređenje

Trifkovićevog trga, prema sačuvanim originalnom planu nakadašnje Građanske dvorane, postoji ideja da se postavi stalna ili privremena konstrukcija za scenu koja bi bila korišćena za toplih meseci. Premda od građevine nije ostalo više od sećanja, i ono joj daje puno prava da tu ponovo nastane neki žilav i pionirski teatar.

Odstupivši od običaja da detaljno predstavimo određeni prostor, ponudili smo pregled scenskih mogućnosti N. Sada, ni sveobuhvatan ni konačan već zamišljen samo kao uvod u priču o Novom Sadu kao pozorišnom gradu.

MNOGO TOGA JE OVDE NELOGIČNO

III mali osvrt na bezbednost u beogradskim pozorištima

Aleksandra Jakšić

Malo kome pada na pamet da u pozorištima možete da se opskrbite najrazličitijim stvarima te da odatle možete izneti bukvalno sve. Glumac, radeći svoj posao na sceni, i ne pomisli da mu se može dogoditi da ode kući u tuđoj jakni, a možda i bez cipela. No, ne karikirajmo, mada je činjenica da se i tako što dešava. Ipak, problem nastaje

je kad takve stvari postanu svakodnevica.

Dakle, reč je o lopovluku. Pozorište nudi predstave, specifičnu vrstu provoda, no i poseban vid samouslužnog snabdevanja. To znači da je u njemu moguće naći sve što potrebno za kuću, a posle se neko pita zašto u toaletima nema papira i sapuna, sijalice da i ne pominjemo. Iskustvo veli da se blagodareći premijernim koktelima kućni inventari dopunjavaju tanjirima, pepeljarama, čašama, a pomoćne stolice, verovali ili ne, verovatno krase nečije baštne ili terase. Događa se da je i vlasnik pokvarenog bojlera upravo u teatru rešio svoj problem, premda je svakako bio veliki izazov na ledima izneti klasičnog 200-litraša a da »nosaca« niko ništa nije pitao. Ispostavilo se čak da je nekom ovdašnjem lubitelju muzike zatrebao ni manje ni više – koncertni klavir, pa se setio da takav sigurno mora postojati u Narodnom pozorištu, odakle je, vele upućeni, iznet a nije vraćen... Šta je tek s fundusima koji su inspiracija za ekstravagantne večernje izlaska, a nude i mogućnost za dopunsku zaradu onima koji su spremni da, mimo redovne razmene, iznajmljuju kostime akterima prestoničkih maskembala ili autorima predstave u drugim teatrima.

Da li zbog razbijanja dosade ili šablona, krađe nekada dobijaju čudan tok ili još čudniji epilog. Pošto pozorište nema para za nove projekte, kostimi se pozaj-

Ministarstvo za kulturu Srbije možda može bez »Ludusa«, ali »Ludus« ne može bez priložništva

Ministarstvo za kulturu Srbije.

»Vrednost dara nije mera dara; njegova mera vrednosti je vrednost koju ima za darivanoga«, kaže stara tamilska mudrost.

mljuju iz drugih teatara. Tako je nedavno u nacionalnom pozorištu, baš pred predstavu, nestao kostim »Buhinog« konja, te je umesto celog konja u predstavi »zaigrala« glava magarca. Da nevolja bude veća, ovaj kostim »nastupa« u nekoliko predstava. I dok su se mnogi pitali šta će nekome – konj, podigla se velika prašina i ovaj kostim je iznenada pronađen u »Buhinom« fundusu. Izgleda da je sam došetao.

Osim »unutrašnjih« lopova, postoje i »spoljašnji« (a možda i sarađuju jedni s drugima). Zavedeni zabludom da glumci imaju novac i vredne stvari, oni dolaze s ulice i najverovatnije se ljubazno svima javljaju, a zaposleni im ljubazno otpozdravljaju misleći da imaju posla sa zaposlenima u Kući. Jer ko će priznati da ne poznaje nekog od svojih. Tako je neki neznanac nedavno u jednom beogradskom pozorištu, tokom predstave ušao u mušku garderobu i odneo sve što se moglo izneti (novčanike, mobilne telefone, satove...). Pa ipak, lopov je imao razumevanja te je jednom od glumaca ostavio 10 dinara – taman za prevoz. Uostalom, u garderobi lepo piše: »Zaključavajte stvari od vrednosti!«. No, šta da rade gostujući glumci bez svoje fijke i ključa?

I pošto je u našem narodu ubičajeno da se jedne ide u drugu krajnost, ovake »akcije« iniciraju najhitnije uvođenje rigoroznih mera, sve do nove »situacije«. Šta li će biti kad se neko doseti da mu treba trosed iz najnovije predstave, ili da mu nedostaju koferi, parket, vrata...? Istina, naša je publika već navikla da domaćava scenografiju, ili to scenski minimalizam ponovo ulazi u

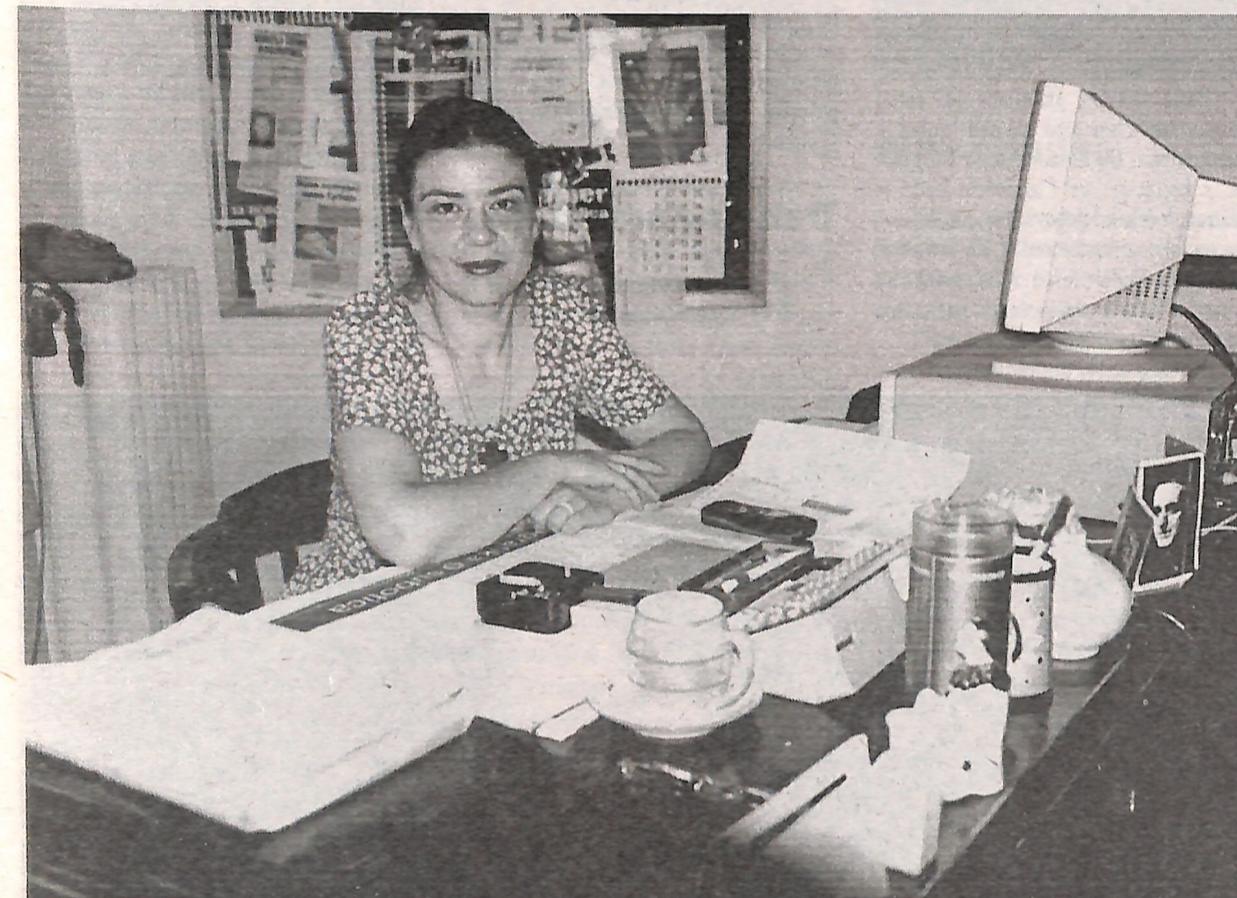

JEDINI TEATAR NA DVA JEZIKA

Pozorište je – predstava, i glumci, i tekst, i reditelji i scenografi; pozoriste je i zgrada, i publika, i biletarnica, ali, pozoriste je i – organizacija

Umetnički osetljivo biće će se namrštit na pomisao da teatar može da se sagledava i kroz odnose nadležnosti, obaveze osnivača, proporcije kojima se meri ulog pojedinih finansijera. No, rukovodici teatra znaju da je ponekad upravo to jedino čvrsto tlo na kojem počiva pozorište, da je njegova organizacija stabilna forma oko koje se uvija duhovna pozorišna tvorevina. I dok sva pozorišta u Srbiji po svom organizacionom ustrojstvu liče jedna na druge, a tu se umetnički hleb zarađuje u nekoj od tri kategorije – drami, tehnicu i administraciju (osim, dakako Narodnog u Beogradu i SNP-a u N. Sadu), subotičko

Aleksandra Meandžija

Odlučno i odgovorno: Ljubica Ristovski

ZLATNA MASKA

Dragana Bošković

Savez pozorišnih stvaralača Rusije odlučio je da ruske nacionalne pozorišne nagrade – Zlatne maske – koje dodeljuje po sedmi put, ove godine razvrstaju u dve kategorije: predstave male i predstave velike forme. (Začudo, jedini kriterijum razvrstavanja bio je broj gledalaca – veći ili manji od 200 – koji staju u salu u kojoj se predstava igra, pa je tako monodrama *Kontrabas*, koju u Moskvi igra Konstantin Rajkin, nagrađen inače za najbolju mušku ulogu, svrstana među velike forme.) Zlatnu masku za najbolju predstavu male forme odnело je *Jedno apsolutno selo*, predstava koju je po romanu Borisa Vahtina postavio reditelj Pjotr Fomenko u svojoj moskovskoj Masterskoj i o kojoj je *Ludus* detaljno pisao u broju 78. Iako su »Fomenkovci« imali jaku konkureniju u predstavi *Cari monah Kame Ginkasa* (v. *Ludus* br. 68/69/70 i br. 75/76), daleko je veće nesuglasice ruske pozorišne javnosti izazvalo dodeljivanje Zlatne maske za najbolju predstavu u kategoriji velikih

formi. Nagrada je po svim prognozama trebalo da pripadne predstavi *Moli Svini*, koju je Lev Dodin postavio po tekstu Ircu Brajanu Frila, napisanom u neobičnoj formi u kojoj se prepliću tri dramska monologa, o slepoj ženi kojoj željeni povratak vida donese još veću nesreću. Ove se pak godine desilo da Dodinovom Malom dramatičeskom teatru iz Sankt-peterburga prvi put u četiri godine ne pripadne nijedna Zlatna maska. Nije nagradena *Moli Svini*, predstava u kojoj ne samo da nema humora, masovki, plesa, ni bilo kakvih drugih rediteljskih efekata (jer se troje glumaca uopšte ni ne kreće a tanane psihološke nijanse izražava samo gestovima i intonacijama), već uopšte nema ni muzike, što je u savremenom pozorištu praktično nezabeležen slučaj. Naprotiv, glavna je nagrada (kao i nagrada za najbolju režiju), na opšte čudenje, dodeljena predstavi *Izgubljeni među zvezdama* sa mnogo žive muzike (iz mjuzikla Kurta Vajla *Lost in Stars*), poetične pesme, plesa, dima i

ga u prištinskom teatru, jedinstveni u zemlji. U republikama bivše SFRJ, prema mom saznanju, na dva jezika unutar iste teatarske kuće igra se još samo na Rijeci (italijanski i hrvatski) te u Skoplju (turski i makedonski). Naročno, da je primarni jezik našeg 'proizvoda' univerzalno umetnički, i njega ponajpre nacionalni teatar nastoji da dosegne», kaže mr Ljubica Ristovski, upravnik Narodnog pozorišta.

Repertoarska politika Kuće određena je njenim mestom u Subotici, gde je ovo pozorište jedini, stalni, profesionalni i gradski teatar. Unutar ove opšte odrednice, nacionalne drame, po nahodenju svojih umetničkih direktora odlučuju o predstavama koje će se igrati. Sve ostalo u ovoj kući je zajedničko.

»Svako upravljanje zahteva efikasnost i ekonomičnost, i u pozorišnoj organizaciji, ovakva struktura, gde dve umetničke drame u zajedničkoj zgradbi dele tehniku i opštu službu, predstavlja najbolje rešenje. Tako pozorište ima punu

uposlenost, a naša scena je stalno puna«, kaze mr Ristovski.

Rad dve drame je potpuno samostalan, mada su u Subotici gostovali i reditelji koji su želeli da uključe nekog od stvaralača iz onog drugog ansambla. Pema iskustvu direktora teatra i glumci su voljni da se upuste u ovakve eksperimente, međutim, do sada se nije pojavila dovoljno dobra prilika niti je prikupljeno dovoljno hrabrosti za takvu saradnju. S druge strane, povremeno se u javnosti pojavljuju zahtevi za potpuno razdvajanje dve drame, što bi vodilo u formiranje dva pozorišta.

»Postojanje dva odvojenog pozorišta u istoj zgradi, s odvojenim računima i međusobnim ispostavljanjem cenovnika usluga, vodilo bi u mrak samoupravljanja i OOOUR-a. Uverena sam da je tako nešto i nemoguće sprovesti u ovom teatru. Ne samo zbog finansijske i ekonomske nelogičnosti takvog zahteva, već i zato što se život u ovoj sredini ne odvija na odvojenim nacionalnim polovicama. Mi imamo publiku koja prati predstave na obe jezike, i to je prožimanje kultura o kojem se toliko govori. Razršavanje sadašnje organizacije Narodnog pozorišta, a s obzirom na to da ono igra na jezicima koji se u Subotici najčešće čuju, bio bi čin koji bi išao i protiv volje umetnika ali i publike«, zaključuje Ristovski.

47. SPLITSKO LJETO

U znaku premijere Senekinog *Edipa*

Dragana Bošković

Ovogodišnji, 47. Festival »Splitsko ljeto«, pod sloganom *Dušo moja, zašto se snebivaš*, održan je od 14. jula do 14. avgusta, a pokrovitelj je Ministarstvo za kulturu Republike Hrvatske, Split, Splitsko-Dalmatinska županija, dok je počasni pokrovitelj manifestacije predsednik Stjepan Mesić. Festival je organizovalo HNK iz Splita, na čelu s intendantom Mani Gotovac, ravnateljem Drame Ivicom Buljanom, te ljubaznim direktorom marketinga Davorom Vukovićem.

Po rečima kreatora »Splitsko ljeto« 2001. nastoji da »aktualizira arhitekturu tradicije modernim intervencijama«. Poseban akcenat se stavlja na mediteransko naslede. U slavu Verdijevog jubileja po prvi put je, na Peristilu, izvedena opera *Atila*, a pod dirigentskom palicom maestra Nikše Bareze. Izveden je i kulturni Verdijev *Rekvijem*, kao i niz zanimljivih koncerata i muzičkih nastupa (Lovro Pogorelić, Kapela Glinka iz Rusije, Split jazz summit...).

Dramski program odlikuju dve nove kreacije. Prvi prevod na hrvatski Senekinog *Edipa* režirao je Buljan. Po rečima reditelja ravnja komada »ocrtava konture silovitog, smrtonosnog sukoba između povijesne situacije, pojedinca i načina na koji je njegov egzistencija negirana ili deformirana«. U naslovnoj ulozi nastupio je Sven Medvešek, a u predstavi još igraju i Ana Karić, Milan Strlić, Filip Šovagović... Reditelj Paolo Madeli se predstavio prošlogodišnjom uspešnom postavkom *Ptičice Filipa Šovagovića*, te poslednjim delom trilogije istog autora – dramom *Festivali*.

Na Kararinoj poljani se događa pučki deo dramskog programa, gde svoje predstave prikazuje uspešna generacija nekadašnjih splitskih učenika, danas velikih hrvatskih glumaca – Boris

Dvornik, Ivica Vidović, Ljubomir Kapor... dok novi duh na 47. »Splitsko ljeto« donosi predstava splitske mladeži, pod nazivom *Baš beton*.

U koreografskom delu, izdvaja se svetska premjera komada *Casino Paradis Gagika Ismailiana* i domaći koprodukcioni projekat *Didroov nečak* u koji su uključeni BAD Company, Teatar ITD iz Zagreba te Festival Karantena iz Dubrovnika. Na splitskom festivalu gostuje i jedan od najvećih svetskih koreografa, Tim Rushton, sa svojim najnovijim danskim predstavama.

Posebnost 47. Festivala je predstavljanje uplovljavanje »Odiseje 2001« u splitsku luku, odnosno koprodukcija s Internationalnim institutom za mediteransko pozorište (IITM). Umetnici iz mediteranskih zemalja izveli su i u Splitu, na Prokurativi, multimedijalni scenski projekt *Odiseje* rumunske rediteljke Kataline Buzoianu. Još jedan program »Odiseje 2001« su bili *Obojeni ljudi* francuske grupe »Ilotopija«, predstava koja je na specifičan način teatarski oživila ulice i trgove Splita, zajedno sa splitskim uličnim kazalištem koje je nastupilo u čast Tomi Bebiću, legendi koja je nadahnula generacije splitskih umetnika.

Od pozorišnih programa ovogodišnjeg »Spitskog ljeta« izdvajali su se i *Marlen Dritih, Dolenčića – Lema*, u interpretaciji Ksenije Prohaska, na ratnom brodu »Konstanca« i u Podrumima Dioklecijanove palate, zatim *Tri sestre A.P. čehova* u izvođenju Slovenskog mladiinskog gledališta iz Ljubljane te režiji Tomija Janežića (predstava premijerno izvedena letos u Budvi), Šekspirov *Hamlet* Glumačke družine »Histrion« iz Zagreba, u režiji Zlatka Viteza (Hamleta tumači Goran Grgić), te koreodrama *Igrati Gertrude Stajn*, u postavci Damira Zlatana Fraja iz Ljubljane.

»Ludus« razgovara sa Dubravkom Vukotić

GLUMA JE OZBILJNA IGRA

Moja radoznalost me je napravila glumicom! U pozorištu se, iz predstave u predstavu, otvaraju nevjerovatni vidici, stavljam me nešto vuče dalje, pa i tamo gdje mi ni na kraj pameti nije bilo da ču se naći. A kada to osjetim, moram da se upustim u izazov. To razumijevanje ljudskih priroda i dramskih situacija je zapravo nepregledno polje. Razumjeti čovjeka, uvidjeti šta sve može, sagledati ga u najnevjerovatnijim situacijama, provjeriti šta ga potkreće – to je čudo koje samo gluma može da pruži

sagovornik A. Milosavljević

Krenimo od onoga što je najsvetije – kako si se osećala s druge strane pozornice, u gledalištu, kada si kao član žirija kotorskog festivala odlučivala o nagradama. Da li tu poziciju osećaš kao nešto neprirodno s obzirom na to da si glumica?

Prvi put sam bila u žiriju, ali nije mi prvi put da osjećam odgovornost pri procjeni tudeg rada i umijeća. Sličan osjećaj sam imala prošle godine kada sam bila u komisiji za prijem studenata na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju. I tada sam osjetila da je imperativ ne ogrješiti se. No, kada smo donosili odluke u Kotoru bilo mi je lakše jer nije bilo ni jedne nagrade oko koje smo se dvomili, te mi se čini da se ono vrijedno samo nameñulo. Što se tiče drugog dijela tvog pitanja, to je uistinu dvojno osjećanje: u žiriju mi se ta pozicija odlučivanja činila nezahvalna, a iz pozicije umjetnika sam oduvijek imala izvjesnu rezervu prema onima koji odlučuju o nagradama. A ta rezerva je, čini mi se, produkt onoga što ja kao umjetnik očekujem da će neko prepoznati u mom radu. Baš zbog te rezerve prema onima koji procjenjuju sam i strepija dok sam gledala predstave kao član žirija.

Je li bilo teško?

Na ovom festivalu sam već pet ili šest godina, naravno kao glumica, i znam da je ljetos kvalitet izvedenih predstava pao. Otuda nam je možda bilo lakše no drugim žirijima, jer kvalitet nije bilo teško uočiti. Zato valjda i nije bilo mnogo rasprave. Ipak, bolje se osjećam kada sam na festivalu glumica.

Pet ili šest godina dolaziš u Kotor. Toliko otprikljike ima od kako je tvoja klasa nahruplica u pozorišni život Crne Gore i Jugoslavije. Nastupili ste izuzetno energično i odmah osvezili atmosferu našeg pozorišnog života. Da li sebe doživljavaš kao deo generacije?

Bio je to splet okolnosti, ali, ne i slučaj, već i zato što pripadam prvoj generaciji glumaca školovanih u Crnoj Gori, što smo imali sjajne profesore koji su u nas uložili veliki napor, ali i vlastite ambicije. Od nas se očekivalo da opravdamo otvaranje odsjeka za glumu. Ne zaboravi da je moja generacija započela studije na odsjeku pri Fakultetu likovnih umjetnosti.

Vreme fascinacije i vreme otrežnjenja

Kako ste se osećali dok ste studirali? Bili smo srećni i jedva čekali da se s tog našeg Cetinja uključimo u tokove koji su nam bili jedini pravi reperi. Prevesteno mislim na beogradsku pozorišta, jer tada smo rijetko u Crnoj Gori gledali istinski kvalitetne predstave, posebno tokom prvih godina studija. Zato smo redovno išli u Beograd. A onda, u jednom času, baš na drugoj godini, shvatili smo da ni u Beogradu nije sve tako sjajno kako nam se činilo. A činilo nam se jer je bilo prepumpano u medijima. Shvatili

smo da ni svi glumci nisu tako uzvišeni kako se o njima piše, niti su tamo sve predstave baš onake kako nam je izgledalo.

Šta se to dogodilo pa ste to uvideli?

Izašli smo na scenu i na najbolji, najzdraviji način, radom, i upornošću procijenili stvari, počeli da ih doživljavamo na profesionalnom planu i shvatili da se i na nas može ozbiljno računati. Spoznali smo da u pozorištu nismo slučajno.

Kako sad stvari stoje s tvojom generacijom?

Posle nas su primljene još četiri generacije, a mi smo na neki način – zaboravljeni. Da nema Milana Karadžića, s kojim je sve i započelo kada je režirao *Novelu od ljubavi* Stevana Koprivice, ne bismo uopšte radili. On sve svoje projekte u Crnoj Gori i dalje temelji na onima u koje je uložio veliko povjerenje dajući im izuzetno zahtjevne uloge.

govoriti o pravom glumačkom treningu i radu. To je veliki problem, a još veći je što se to ovdje ne prepoznae kao problem. I tu je paradox: imamo školovane glumce željne rada i talentovane, stalno se govoriti o preporodu crnogorskog pozorišta, otvaraju se novi teatri, a ja ne prepoznam ozbiljan plan i program – da se izrazim školski – ni za sledeću godinu, a još manje za tri ili pet narednih godina. Bez tog plana je pitanje šta će biti s cetinjskim kadrovima.

A Crnogorsko narodno pozorište?

Znam da je neophodno dovođenje glumaca sa strane – što u CNP-u rade da bi popunili ansambl – no mislim da to ne treba činiti u tolikoj mjeri i ne na način koji stavlja naše mlađe glumce u drugi plan. Tačno se zna koji iskusni i dobri glumci treba da dođu i budu uzor mladiima. S takvima nam imponuje da radimo jer se od njih ima šta naučiti. Oni i treba da postanu reperi za etički stav prema glumačkom poslu. Posle ovako dugog pozorišnog »posta« za moju generaciju je to važno.

Treba odbraniti lik

Igrala si veoma raznovrsne uloge – narodske žene s pijace, žene u koje je

društveno prihvatljivo, a na drugoj je moja potreba da razumijem zašto je ona takva. Morala sam prvo da razumijem njen život, shvatim ko je i kakva je, pa tek onda »složim kockice«. Kad god ne otkrijem tačne razloge i ciljeve, ili mi radnja »luta«, ne osjećam se dobro na sceni, a znam i da ni publici nije baš sve najjasnije u mojoj igri.

Kada se završava rad na ulozi?

Za mene se on ne završava premijerom. Drago mi je što imam tu vrstu energije koja mi nalaže da nastavim rad na ulozi i tokom igranja i dalje života predstave. Dobar reditelj to osjeti, zna da stvar u meni još nije sazrela, ali vjeruje u mene. Uostalom, imam 25 godina a igrala sam žene mnogo starije i zrelijije no što mi dopušta životno iskustvo.

Kako si stigla u pozorište?

E, otkud ja u svemu ovom... Kao dijete sam pjevala u horu, ali nisam bila tip za isticanje. Sasvim mi je bilo dovoljno što pjevam u grupi. No, bila sam izabrana u dramsku sekciiju u osnovnoj školi što mi nije imponovalo jer sam bila užasno stidljiva. A onda je sve to zamrlo u srednjoj školi. Kada razmišljam o tome otkuda ja u pozorištu, ne polazim od stereotipa – a to je dramska sekcija – već od enigme kako se dogodilo da je »moguća« glumica u meni »preživjela« taj period srednjoškolske hibernacije.

Zašto ste zaboravljeni?

Na mojoj klasi je bilo 12 ljudi, i ja danas mogu na prste ruke da nabrojam koliko nas je angažovano u novim predstavama. Dok smo studirali profesor Boro Stjepanović nam je ponavljao da nam je džabe sva škola ako ne igramo predstave. Glumac je samo onaj ko igra.

Zaposlena sam na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju.

Da, ali sam i mnogo radila u pozorištu. Sada je situacija takva da nemam utisak da se na nove naraštaje naših glumaca ovdje ozbiljno računa. Izuzimam Gradsко pozorište u Podgorici koje ozbiljno podržava sve generacije cetinjskih studenata. No, to je teatar bez svoje scene i zgrade, pa i svoje hit predstave, poput *Pipi duge čarape* ili *Ženidbe kralja Vučišina*, igra veoma rijetko, katkad tek jednom u pola godine. Mnoge od njihovih predstava češće su u Beogradu no u Podgorici, a u tom kontekstu se ne može

duboko ukorenjen patrijarhalni moral, ali i kurtizane. U svakom od tih likova je bila jasno izražena i precizno definisana moralna vertikalna. Prepostavljam da si to ponela od kuće.

O tome ne razmišljam, ali znam da mi je uvihek veoma stalo da odbranim lik...

Šta znači: odbraniti lik?

Znači da glumac nema otpor prema zadatku koji dobije, da razumije ono što pokreće lik koji tumači. Ako ulogu prepoznajemo kroz djelovanje, važno je tačno definisati radnju, a to se postiže kroz proces rada na ulozi. No, proces ne podrazumijeva nasilno kopanje po karakteru lika, već kristalizovanje svijesti o razlozima zašto lik nešto čini. Ako za svaku radnju na sceni pronađem duboko, ljudsko opravdanje – a najbitnije je da ono bude tačno – onda branim lik koji igram. Tako sam branila i kurtizanu u *Betuli u Malu Valu*. Na jednoj strani je činjenica da njen ponapanje nije

Sada znam da je dobro što se glumom nisam bavila u tim godinama, a znam i da nikada ne bih upisala glumu da nisam bila potpuno iznenadena (a bogumi i ohrabrena) razgovorom na konzultacijama prije prijemnog ispita. Niko od mene nije očekivao da će se hvati glumom, a moji u kući ponajmanje.

Šta su od tebe očekivali?

S obzirom na to da sam bila odličan dečak nisu očekivali da će upisati nešto o čemu u Crnoj Gori postoji takvo mišljenje...

A kakvo je ono?

Da to može svako da upiše, da to nije ozbiljna stvar, jer se tamo samo igra i pjeva, a ponajmanje je za odličnog dečaka.

Otkuda onda ti na prijemnom?

Možda je to bila mladalačka pobuna, pokušaj da sebe ubijedim da to nije tek igranje i pjevanje već ozbiljan zanat ili moja slutnja da tu postoji veliko bogatstvo i širok prostor koji može da zadovolji

moju ogromnu znatiželju. Prvi korak je bio razgovor na konsultacijama.

Šta se tada zapravo desilo?

Ništa strašno. Ali za mene, od osamnaest godina, u Crnoj Gori 1994., kada ovdje nije bilo ni pozorišta, ni predstava na redovnom repertoaru, taj razgovor o glumi, o igri kao nečemu što je radost – to je bilo više nego iznenadnje. Kasnije sam postala svjesna da me je možda baš to privuklo – potreba da se bavim igrom, poštujući da gluma nije samo zabava već ozbiljna igra i radost. A docnije sam svoju misiju prepoznala u tome da tu radost prenesem na publiku.

Izazovi glume

Da li se u Crnoj Gori od 1994. do 2001. nešto promenilo u shvatanju pozorišta?

Započeto je postepeno otopljanje po pitanju razumijevanja pozorišta i teatarske igre. Ja to, posebno kao žena, osećam kao veliki izazov, ali i kao glumac i kao asistent na Fakultetu..

U čemu je izazov?

U tome da formiramo pozorište, kvalitetan teatarski život, i u pozorište uvedemo gledače, omogućimo formiranje publike... .

Bila si dobar čak, a da li ti se sada čini da bi bila podjednako dobra i da si izabrala neko drugo zanimanje?

To ne znam, ali znam da bih, da me je me je neko prije prijemnog pitao da li su za glumu neophodne dobre ocjene, radne navike, obrazovanje, pa i pamet, odgovorila negativno. Ne mislim ja sada da sam iz faha visokointelektualnih glumica koje pametaju o glumi, ali znam i da je za glumu itekako potrebno znanje, obrazovanje i – ogromna radna energija. Možda bih bila uspješna i u drugim poslovima, ali nisam sigurna da bih imala ovakve trenutke zadovoljstva zbog posla kojim se bavim. Svakako bih bila materijalno sigurnija, pa bih verovatno vremenom u sebi ugušila i potrebu za pozorištem, ali ne vjerujem da bih druge našla širinu koju imam ovdje. Bojam se i da bih u drugim profesijama pristala na sopstvenu lijnost, a gluma mi to ne dozvoljava. Mene je zapravo moja radoznačnost napravila glumicom i ona me je dovela doveđe! U pozorištu se, iz predstave u predstavu, otvaraju nevjerojatni vidici, stalno me nešto vuče dalje, pa i tamo gdje mi ni na kraj pameti nije bilo da će se naći. A kada to osjetim, moram da se upustim u izazov. To razu-

mjevanje ljudskih priroda i dramskih situacija je zapravo nepregledno polje. Razumjeti čovjeka, uvidjeti šta sve može, sagledati ga u najnevjerovatnijim situacijama, provjeriti šta ga pokreće – to je čudo koje samo gluma može da pruži.

I gde si sada u tom procesu čeprkana?

Tek u predvorju ogromnog bogatstva.

Kako su tvoji roditelji reagovali kada si im rekla šta želiš da studiraš?

Mislili da neću proći. To su mi posle priznali. Inače, imam veliku porodicu. Odrasla sam kao treće od četvero djece svojih roditelja. Stariji brat i sestra su me podržavali, a roditelji su se, kao, držali po strani. Rekli su: radi šta znaš. Kasnije su mi priznali da su se spremali da me tješi kada dodem i saopštiti da sam pala. A posle su reagovali kao i svi roditelji – brinuli. Sada su zadovoljni jer znaju da je to pravi izbor za mene. Danas mi se čini da su me tokom studiranja čuvali od komentara za koje su znali da mi neće goditi.

Porodica ti mnogo znači?

Da, jer sam u porodici naučila da budem zdrava, iskrena, realna, otvorena za kritike, a posebno mi je značilo što niko u mojoj kući nije bio fasciniran kada sam počela da dobijam uloge. To me je, mislim, utemeljilo. Porodica mi je pomogla da ostanem objema nogama na zemlji.

Jednom si mi rekla da su ti roditelji iz različitih crnogorskih sredina, što ti je mnogo značilo pri sazrevanju.

Otcu mi je iz Stare Crne Gore, a majku iz Belopavlića, a to su različiti svjetovi. To mi je, kao glumici, bilo od izuzetnog značaja, jer sam znala i osećala i jednu i drugu stranu. Mogla sam da sagledam dva različita pogleda na svijet i život, da se stavljam na jednu ili drugu stranu, odmjeravam razloge za i protiv, analiziram zašto u pojedinim životnim situacijama otac reaguje na jedan, a majku na drugi način. Istovremeno, svijest o postojanju različitosti mi je omogućila da se ne svedem na ono što neko o meni može da na prvi pogled pomisli. Znam, baš na osnovu iskustava života u svojoj porodici, da postoji i ona druga strana, naličje.

Na koga si ti?

Uvek su mi govorili da sam na tatinu, a meni se čini da sam više na majku.

Prva pobuna

Koliko ti je profesor Stjepanović pomogao da iskustva sticanja u porodičnom miljeu artikulišeš na sceni, pretoci ih u glumačko znanje?

Naš odnos je specifičan. Tokom prve dve godine studiranja mi se činilo da me moj profesor ne razumije. Možda sam u to bila ubijedena zbog osjećaja inferiornosti, ili što je on mislio da mi nije potrebna podrška, smatrajući da sam štreber, dobar čak s razvijenim radnim navikama... Sve sam redovno i uredno radila i on je, valjda, pomislio da meni pomoći i ohrabrenje ne trebaju. Istina, nisam ih ni tražila, ali ne zato što mi ne trebaju, već što sam se stidjela. Nikada neću zaboraviti, bilo je to na trećoj godini, radila sam težak zadatak – *Ifigeniju u Aulidi*. Tada sam se prvi put pobunila, burno reagovala i rekla mu: »Pobogu, profesore, kada ćete jednom da nas pohvalite.« On, inače veoma škrtna na rečima pa i pohvalama, iznenadio se i rekao: »To se podrazumijeva.« A ja sam tada »pukla«: »Zašto da se podrazumijeva, kažite barem da li smo na dobrom putu...« Profesor je počeo da se smije jer

je od svakoga s klase to mogao da očekuje osim od mene.

Da li su ti sada potrebne reči podrške i hvale da bi znala da si na pravom putu?

Radeći *Betulu* profesor mi je pred kraj proba priznao da su on i Milan (Karadžić) zaboravili da radim ulogu žene mnogo starije no što sam ja, i da mi je kao mlađoj glumici potrebno ohrabrenje. Čutala sam, ali mi je to priznanje prijalo, prerano je da me tretiraju kao »odraslu glumicu«.

Postepeno si se razvijala kao glumica, to nije išlo naglo?

Da, i to je, smatram, veoma važno. Značajno mi je bilo da se postupno upoznam s likom, sagledam kako iznutra funkcioniše, a onda postanam »svjesna« tog lika cijelim svojim tijelom. Jer smatram da je gluma svjesno djelovanje, nešto što radimo s punom sviješću.

Prepostavljam da to isto učiš i svoje studente, a da li se trudiš da ne ponoviš »grešku« svog profesora i na vreme prepoznaš ranjive studente kojima je potrebna podrška. Kako »otvaraš« studente? Kažu da je to najdelikatniji pedagoški posao.

Rad glumca je jedno, a rad s mlađim ljudima koji postaju glumci nešto sasvim drugo. Iz pozicije predavača vidim koliko je rad profesora Stjepanovića fascinant. Da biste nešto prepoznali kod studenta neophodno je ogromno lično iskustvo. Delikatan je to posao. Danas shvatam koliko profesor mora da bude odmjeren kada hvali i podržava studenta. Nije ni to jednostavno. Jer važno je uskladiti unutrašnje sazrijevanje s procesom sticanja najelementarnijih zanatskih znanja. Džaba sticanje obrazovanja, psihički razvoj i sazrijevanje, ako na pravi način nisu uskladjeni sa sticanjem zanata. Zato na prve dvije godine toliko insistiramo na zanatu. To je osnova. Zatim, važno je kod studenata razviti svijest o tome da su profesionalci. Kada to shvate mogu da počnu da se upoznaju s vlastitim moćima i mogućnostima, sa svojim govornim aparatom, tijelom... Na prvim godinama studija oni ne mogu znati šta je to zapravo gluma. Pa možda ni na četvrtoj to ne znaju. Diplomiranje je samo kraj oficijelnog školovanja, a pravo sticanje znanja i istinska preispitivanja su tek pred njima. Zato se u školi trudimo da ih treniramo (školovanje i jeste svakodnevni trening), damo im osnovu – ponajprije zanatsku i etičku. Divno je kada

studenti shvate da im je taj trening osnova i da se ona ne stiče jednom zauvječ da studijama, već da se moraju truditi da cijelog života ostanu u formi, jer ništa ne pada s neba. Do rezultata se ne dolazi tek tako, već kroz dug, mukotranjan proces.

Kako će se razvijati pozorišna situacija u Crnoj Gori?

Ne volim da budem prorok i ne znam što će se desiti, ali znam šta bih željela da se dogodi. A htjela bih da se pozorište razvija tako da bude dostupno ljudima i s njima komunicira. Oni koji prave repertoar mora da znaju da teatar postoji da bi ga neko gledao, a da bi to mogao mora ga razumjeti. Nisam za vulgarni populistički teatar, ali znam da pozorišta nema ako ne postoji razmijena energije između glumaca i gledalaca. Pozorište koje se zatvara u sebe, isključivo je zabiljeno sobom, orientisano na elitičku publiku (a i takvo treba da postoji) nije zdrava osnova za razvoj teatarske sredine. Ljudi u Crnoj Gori moraju da zavole pozorište, a onda i steknu naviku da u njega dolaze. Zadatak moje klase je bio da iniciramo procvat, što i nije bilo teško s obzirom na to da prije nas gotovo ničega nije ni bilo. Sada je važno održati kvalitet i intenzitet pozorišnih dešavanja. Sada imamo školovane ljude, dobru publiku koja iskreno reaguje na ono što vidi na sceni, atraktivne ljetne festivalne, razvijeni sistem gostovanja, obnovljene i unaprijedene institucije. E, a sada je još samo ostalo da pravimo dobre predstave. Samo...

Profesor i partner: Dubravka Vukotić i Boro Stjepanović

Sekretarijat za
kulturu

Skupštine grada

Beograda

usrdno dariva

svoje jedine

pozorišne novine.

»Ludus« uzvraća s
blagodarnošću.

GODINE... POSVEĆENOG PEDAGOŠKOG RADA

Subota, 9. VI. 2001. Vedar dan... oštrim rezom prekinut je tragičnom veču: Umro je Branko Pleša. »Ako ti jave: Umro sam, / a bio sam ti drag, / možda će i u tebi / odjednom nešto posiviti...« Da, zaista, sve je umuklo i utorulo u sivilo i prazninu bez boja, iz koje nemo jeći propadanje koje, čini se, beskonačno traje. Kao kad se udaljava u nepoznato neko ko vam je blizak i drag. A slike sećanja naviru.

Studenti su ga voleli, ne samo ovi sadašnji, njegovi, već i oni pre mnogo godina, koji su učeći glumu na beogradskoj

DOĆI ĆU K TEBI OPET

Sećanje na Velimira Lukića

Useptembru se navršava četiri godine od smrti Velimira Lukića, pesnika i dramskog pisca. Za vreme ove četiri godine od kad nije među nama somborsko Pozorište je izvelo njegovu dramu, inače nagradenu na Sterijinom pozorju, *Afera nedužne Anabele* za koju je ovog puta, takode na Pozorju, dobio priznanje za adaptaciju Kokan Mladenović. Ove sezone Pozorište »Zoran Radmilović« iz Zaječara izvelo je sa velikim uspehom njegovu farsu *Sibila ili Bartove kočije* u režiji mladog Dejana Krstovića, a dramska redakcija RTS-a izvela je njegovu dramu *Dosije 128* nagradenu na festivalu u Vrnjačkoj banji. Priznanje za režiju ove drame dobio je nedavno preminuli Petar Cvejić.

BOHINJSKO JEZERO, POSLE VREMENA...

Doći ću k tebi opet, o jezero,
Posle toliko toliko godina
Da čujem kako spavaš u svom spokoju
Da se postidim pred tvojom mudrošću.

Stajaću opet između stabala
Gledaću tvoju tamnu, toplu kožu
O čemu su me naučile tolike godine
Sem da ti pridem još posramljeniji?

Ana Cvijanović-Jajčanin

Akademiji hitali (na predlog svog profesora T. Tanhofera) u Jugoslovensko dramsko da slušaju maestralne gorovne parade Ivana Karamazova, studiraju prefijene graciozne kretnje Romeo i odmerni arabeski gest i verodostojnu upečatljivu glumu Markiza Poza, vide neizbrisivi i dostojanstveni lik Hamleta, osete moć fascinacije PRINCA GLUME.

Branko Pleša je bio idol mlađima i to ostao do kraja. Nemoguće je iz sećanja

izbrisati radost i oduševljenje kada sam i lično upoznala Plešu, i to na splitskoj sceni gde je i on nekoliko godina ranije doživeo svoje prve profesionalne glumačke uzlete i katapultiranje za JDP. Gostovan je kao Puceljski u predstavi *Nakraju puta* (M. Matković). O toj interpretaciji horski se pričalo: »Njegov Puceljski proširuje granice glumačke moći...« Zapisano je i: »Posle Puceljskog Branka Pleše, 'brže' se glumi u jugoslovenskom glumištu...«

Na probi, sa suzdržanim divljenjem i strahopštovanjem, gledam kako se srdično pozdravlja sa splitskim kolegama. A kada je došao red na mene, s elegantno diskretnim naklonom zapita: »Neda Gorsky?«. »Da – promučah – inače Cvijanović!« »Ankica?! – prekide me – to ste vi, dakle?! Pozdravlja vas vaš profesor T. Tanhofer. Zapravo, on je bio i moj profesor, i naredio mi je da se raspijam kako se oseća njegova učenica u novoj sredini, na početku karijere? Vidim već igrati glavnu ulogu!« To je već druga – pohvalih se. »Već?! Pa što mu to ne napišete? Zar ne mislite da je i on zato bar malo zaslužan? I da će ga to veoma

dva deset godina. Posvećenog pedagoškog rada. Pet generacija studenata izveli smo prenoseći im svoja iskustva i znanja. Bilo je lepo raditi s prof. Brankom Plešom, mada ne uvek lako. Nije jednostavno pratiti svojevrsnog genija.

»Biti ljudski višestruk / ne znači biti raščovečen. / Ako ti jave...«

Opet se pesnik trpa u moju glavu, da mi ispremešta sećanja.

Ulazim u učionicu broj 5, ili 4, ili 2 – svejedno. Svaka podseća: prof. Pleša sedi među studentima, hitro se diže i kori ih: »Ustanite kad profesorica ulazi!« (Svemu ih uči.) »Kad uđete u pozorište, svakog glumca lepo pozdravite. Ako vas on začudno pogleda, uljubno se predstavite: ja sam taj i taj, student glume na Akademiji umetnosti. Učinite to svaki put, kad god ga srenete, sve dok vas ne upamtiti. Studenti se začudno smejulje. Primećuje on to i još ih podstiče. »Ne svadajte se s osobljem Akademije, ni sa spremičicom. Ne tucite portira... ne lomite stolice... ne bacajte vrata kroz prozor.« Voleo je smeh u učionici. Bez radosti nema stvaralaštva. Smeh oplemenjuje i opušta, ali i zbuđenost njihovu otkriva. čita im misli s lica i bez pitanja odgovara: »Da, gluma počinje s lepim ponašanjem prema drugima, autokontrolom, etikom. To je baza, to je preuslov, klima, milje i kultivisan teren na kojem najbolje talent izrasta.«

izgraduju svoju ličnost, u sebi gaje zahtevnost za najoptimalnija glumačka rešenja. Da smišljanjem i izmišljanjem dođu do izuzetnih, vrhunskih rezultata, a ne pristaju na polovična rešenja, ne pokleknu pred prvim neuspehom. »Ako se zaustaviš pred svakim lajanjem keru, nećeš stići do cilja», kaže Dostoevski.

Za završne ispite zahteva je, svaki put, konkluziju pređenog puta, savladanih veština i apsolviranih znanja, a da se sve to proveri na literarnim predlošcima velikana svetske kulturne baštine. Nije želeo da se prave razlike među studentima (bez obzira na ocene), insistirao je da uvek svako dobije podjelu šansu da iskaže i prezentuje svoje mogućnosti u ispitnim predstavama. Insistirao je i podsticao me da uradim dramatizacije romana i adaptacije drama, s uverenjem da će za sve naše studente izraditi ravnopravne zadatke. Tako su se naši studenti kalili na Eshilu (*Trojanke*), Aristofanu (*Žene idu u skupštinu*), Dikensu (*Piknikovci*), Molijeru (*Učene žene u Versaju*), Homeru (*Odiseja*), Tekeriju (*Vasar taštine*), Nušiću (*Iza Božjih ledja*), Dostoevskom (*Ujkin san*). Govorio mi je: »Neće u njihovim životima i nepredvidivoj stvarnosti biti takve pravednosti, neće biti ni jednake sreće, niti će oni s istim žarom, naporom i pregalastvom širiti svoje horizonte, savadavati prepreke, osvajati iste visove, ali mi im

obradovati?!«. Već u toj maloj primedbi moglo se naslutiti da u Pleši tinja iskra budućeg nesebičnog pedagoga.

Taj susret pamtim i po posebnom zanosu kojim je te večeri plamtelu predstava koju je potpalio i razgorevao taj neumorni glumački Hefest, a i po buri aplauza kojim je temperamentno gledalište uzvraćalo na dobijenom daru. Nažalost, kontinuitet takvih dragocenih sretanja objektivno nije bio moguć. Putevi nam se nisu ukrstali. Sve do 1976. kada smo se sreli na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Sada u novom ambijentu i novim ulogama: On – profesor koji treba da preuzeče II generaciju studenata glume, ja – asistent koja već radim s I generacijom. Rekao je: »Voleo bih da radite sa mnom, ako je to moguće?!« Ispunili su mu zahtev. Kao i kasnije, kada su i meni pristigle godine, i profesorska zvanja, i novi predmet. Ponovno je pitanje. Ispunili su mu i tada zahtev. Ostala sam do kraja kraj njega.

Poverenje studenata je raslo iz časa u čas, sve je primetnije opuštanje. Počinje oslobođanje, izlazak iz čaura infantilnosti, iz oklopa mlađačkog stida. Razgranjava se mašta, zakoračuje se u svet snova, intrigiraju se misli, proviruju emocije i želja za igrom je tu. Počinje Agon! »Skači u bazen! Ne gledaj da li ima vode, skači i plivaj!« Kasnije, kada god bi se javila kod nekog studenta nedoumica, ili blokada, klasa bi ga podrila: »Skaci u bazen!«

Osnovni umetnički kredo B. Pleše je istraživački predan, temeljen, zahtevan. To je tražio i od studenata: kompleksnost i harmoničnost i tela, i glasa, i misli i primisli. A to podrazumeva dug i predan rad, uz svakodnevne vežbe i permanentno druženje s knjigom. Zato je »Poziv na rad« bio apel kojim je uvek završavao čas.

Ponekad strogi, nekada blag, taj veliki autoritet, koga su poštivali i voleli, savetovao je svoje studente da svesno

moramo pomoći da pripreme svoje dispozicije. To je naša obaveza. Mi smo im dali bazu, za ostalo moraju se izboriti sami.«

A onda su došle godine narušenog zdravlja. Beli mantili su ga odvezli s Akademije. Sve je više bio u njihovom društву, pod halogenim svetlima. Ipak, nije dozvolio da ga napusti neslavljivi vedar duh i neiscrpni optimizam. Šalio se s prijateljima preko telefona. So poslednjeg trenutka.

»Ako ti jave: Umro sam / ti znaš, ja to ne umem. / Nemoj da budeš tužan. / Toliko mi je stalo da ostanem u tebi / budalast, / čudno drag. / Noću, / kad vidiš neku kometu da vidik zarumeni / upamti: to ja još uvek / šašav, letim i živim.«

Ovu Besmrtnu pesmu – koja mi dok ovo pišem ne da mira – Miroslav Antić nije napisao samo za sebe već i za Njega. Za sve velike i besmrtnе koji šire vidike, ovom malom narodu

NAJZABAVNIJA SAPUNSKA OPERA POSLE PADA ZIDA

Novi komad Biljane Srblijanović u očima inostrane kritike

Ljubiša Matić

Supermarket, novi komad 31-godišnje Biljane Srblijanović, imao je svetsku prizvedbu na nemačkom, sredinom juna u Beču, gde je odigran u okviru festivala Viner Festwochen (Bečke svečane nedelje), u jednoj od halu novootvorene Muzejske četvrti, kažu, jednog od deset najvećih kulturnih kompleksa sveta. Predstava je nastala u koprodukciji s čuvenom berlinskom Šaubinom a u režiji 32-godišnjeg Tomasa Ostermajera. Na bečkom festivalu je bilo prikazano trideset predstava u 134 izvođenja, a prema izveštaju tamošnjeg dnevniku »Viner Cajtung«, predstava Srblijanovićeve i Ostermajera našla se, uz Hamleta Pitera Bruka, među pet festivalskih produkcija koje su imale stoprocentnu posećenost. (Uzgred, odlično je, po zvaničnim podacima, bio posećen i performans beogradske slikarke Milice Tomić, u kojem je učestvovala i folk pevačica Dragana Mirković.)

Očekivanja kritike od tima Srblijanović-Ostermajer nisu bila mala. »U argou postmodernog teatra, — piše »Špigel«, koji je 1999. objavljivao ratni dnevnik Srblijanovićeve — crnokosa lepotica s Balkana važi za 'pop zvezdu političke dramaturgije'. Kao svež i elokventan glas druge Srbije, Srblijanovićeva je u evropski medijski prostor stupila tokom NATO bombardovanja... a u međunarodnim pozorišnim krugovima već odavno je svrstavaju, kao važan glas mlade generacije dramatičara, među autore kao što su Mark Rejvenhil i prerano umrla Sara Kejn. Pesimisti su slutili da je njen talent predodređen za kratkoročnu upotrebu. Pa ipak, kreativni potencijal Srblijanovićeve očigledno je robusnije prirode, a najnoviji dokaz tome je prizvedba njenog novog komada *Supermarket*.«

I Franko Kvadri, kritičar rimske »Republike«, u svom osvrtu *Velika Evropa lažova u Biljaninom gorkom osmehu*, priznaje da je jedva čekao ovu predstavu. »Godinu dana se čekalo na svetsku prizvedbu *Supermarketa*, još otakao je Tomás Ostermajer u Salzburgu najavio umetnički savez s Biljanom Srblijanovićem.

susret jednog od vodećih reditelja i jedne od vodećih dramatičarki nove Evrope, koju ona ne voli i naziva sarkastičnim naslovom svoga komada. Naime, u sklonosti ka razuzdanju, preteranoj potrošnji tela i osećanja, jugoslovenska autorka naslučuje opsenu u očima svoje, nakon toliko krvoprolaća, preporodene nacije...«

Supermarket se odigrava u dvorištu i kancelariji privatne škole za strance, na zlatnom Zapadu. Direktor škole je Leo Švarc (alias Leonid Crnojević), koji je pre 13 godina emigrirao odnekud iz Istočnog bloka. Jedini daci koje upoznajemo su direktorova kćerka Dijana i mlađi naturalizovani Turčin Kemal, ili Mali, a jedini nastavnici Majer i Milerova, preljubnici. Švarc odlučuje da povodom desete godišnjice rušenja Berlinskog zida lokalnim novinama stavi na raspolažanje dosije kojim se posvetočuje njegova prošlost koju je proveo kao disident i žrtva političkog progona. No, senzacionalni članak, koji treba da ga proslavi kao heroja, nikada ne biva objavljen, jer Švarc zapada u svojevrsnu »vremensku petlju« i svaki put iznova proživljava isti dan, »nalik — kako primećuje novinar berlinskog »Tagescajntunga« — TV repoteru u filmu *Dan mrmota* Harolda Ramisa.«

Vreme kao da je stalo i deca svaki put iznova uče iste lekcije iz daktilografijske ili fizičkog vaspitanja. Švarc jedini postaje svestan da će se dan u kojem se našao zauvek ponavljati te odlučuje da se ubije, ali i to se bezuspešno ponavlja iz dana u dan. »Sedam biblijskih dana kojima ćemo prisustovati pre hepienda sažimaju se u manjakalno ponavljanje ponašanja, uz mehaničnost koja ubrzo prelazi u geg« (»La Republika«). Ali svaki put će iskrasavati i poneka nova istina ili, može biti neka nova laž — nikad se ne zna — jer šestoro likova neprestano izmišlja, potkrepljuje, odbacuje i sahranjuje svoja životna (samo)obmanjivanja. Da li je Majer napravio Milerovo bebu? Da li je neko zloupotrebio Dijanu? Da li se Mali prostituiše? Imat će ovoj pi-

jaci seksa kraja ili će svak sa svakim? I šta želi Hans novinar? Gde je nestao dosije? Ko je pravi Leonid Crnojević? Leo Švarc? Disident?

»Što više autorka pušta da se scene iznova odmotavaju, to događaji postaju sve groteskniji, zakukuleniji i neverovatniji. Tako dobijamo temu s varijacijama. Šta je ovo? Ko tu kome šta I kome čovek da veruje Kad svak svakog obmanjuje. A to ne bi bilo ništo novo da autorka i reditelj rastućim rasulom virtuzno ne pojačavaju tempo a ipak se klone svakog prizemnog ulagivanja publici. Ono što je tako bezopasno počelo, završava se u vrzinom kolu destrukcije. A to je, barem u pozorištu, već samo po sebi komično. Kada se Mali, koji se za naknadu nudi 'zagorelim' muškarcima ('guza staje 50 evra'), od lukavog dupedavca neočekivano preobrazi u žrtvu dostoju sažaljenja, raspoloženje se preokreće u zburjenost. Dijana, naime, želi da zna ko mu je napravio masnice na ledima. — Neki perverzniak? — O ne, odgovara Mali. To mene mama tuče otkako sam napunio devetu... Gospođa mama mu je šibicama palila nokte i obrve a zatim ga udarala nakvašenim primercima časopisa »Teater hojte« — jer tako ne ostaju plave fleke. Može li sve ovo da bude samo šala? Jer, potresnost nestaje bez traga. Biljana Srblijanović ponovo tera šegu stravom.«

Ostermajer veruje da naslov drame potiče od »slike Zapada, kakvim se on danas predstavlja u Jugoslaviji i po kojоj ljudi kao da stoje pred rasovima prodavnice i sebi biraju i menjaju identitet«. Autorka smatra da je *Supermarket* komad o »ljudima koji su se zaglavili u vremenu i žive a da toga i nisu svesni. Čekaju da život konačno otočne a ne shvataju da ga permanentno propuštaju. Komad postavlja pitanje o tome šta je istinito, šta moguće šta tek zamislivo. Ako bismo sebe izmislili, možda bismo se ponajviše približili istini o sebi.«

»Leo Švarc je tragična figura. Pa ipak — kako u tekstu pod nazivom *Najzabavnija sapunska opera posle dužeg vremena* piše kritičarka bečkog 'Kurira' — čovek mu se celo veće grohotom smeje. Srblijanovićeva, istina, piše o životnim lažima čoveka s Istoka koji nije uspeo na Zapadu, ali to čini u groteski s toliko duha i duhovitosti da su naše vreme i naš svet na izvrstan način ismejani, iako je i osećanje tragičnog i stranputice ipak jasno prisutno.« *Supermarket*, to »postmodernističko zdanje — kako ga naziva kritičar »Berliner Morgenpost« — tematizuje postocijalistički život kao izraz ideologije samoposluge — imati sve i svakog... U 31 episodi svoje drame, Srblijanovićeva je opaka, podmukla, duhovita i ironična.«

Kritičar »Berliner Cajtunga«, komentarišući to što se Srblijanovićeva ovaj put nije vezala tematski za Srbiju, smatra da je »beogradska autorka isuviše pametna i radoznala da bi postala srpski Hajnrich Bel... Istok postoji samo još u sećanju... I Srblijanovićeva i Ostermajer su 80-ih odrastali uz serije tipa *Dallas* i *Di-*

Dobro prostudirano: Biljana Srblijanović

nastija i oboje znaju kakvo je dejstvo ironije i kempa. Ironija je to kako se Srblijanovićeva uvlači u ulogu Jasmine Reza i proigrava sedam verzija života i to kako Ostermajer potpisuje svoju prvu 'bulevarsку' režiju. *Supermarket* funkcioniše kao dobri stari bulevar u stvari, predstava deluje skoro nostalgično, jer su aktuelne »sapunice«, baš kao i »šou programi stvarnosti« (tzv. *reality-show*) tipa *Big Brother*, manjkave u konceptu.«

Srblijanovićeva je i sama izjavila da je htela da napiše sapunska operu u njenoj dekadentnoj fazi, kada je priča »izgubila svaku logiku i posledičnost, umrli vaskrsavaju pomoću operacija lica, sve postaje moguće i sve ideje bivaju potrošene... Kao kod zemalja koje čekaju da ih prime u Evropsku zajednicu, da i njih konačno pozovu na tu žurku.« A u intervjuu koji je dao bečkom »Standardu«, Ostermajer kaže da su »komadu veoma ozbiljno dali podnaslov 'sapunska opera'«. Ne samo da je Biljana dobrano prostudirala njene elemente, tj. i sukobe, to što svako sa svakim ide u krevet i ostaje u drugom stanju, već su svoj koncept proradili i u saradnji s video-umetnikom Julijanom Rozenfeldom napravili zanimljivu instalaciju, koja je putem videobima ušla u multifunkcionalan dekor predstave Jana Papelbaum. Naime, Rozenfeld je pisao Gete-institutima širom sveta zamolivši ih da mu pošalju inserte tamošnjih sapunskih opera. Pregledanjem materijala došao je do zaključka da sve svetske sapunice, i u tehničkom pogledu, funkcionišu po istim mehanizmima, iz čega je razvio svojevrstan katalog gestikulacije i ikonografije. »Naša predstava proraduje citate ovakve režije slike.«

Neće svi jednakoceniti »sapunjavost« predstave. Kritičarka »Viner Cajtung« se piše da je mere legitimno upravljati se potrebama publike »u vreme kada je hujica pozorišnih sapunskih opera, tj. tobožnijih persiflaža ove umetničke vrste«, dovela u nedavnoj prošlosti. Kao komentar o teškoćama Istoka, tekst i predstava nisu dovoljno konkretni a kritički raspolaženu refleksiju o medijima odavno je sustigla medijski upakovana stvarnost. Ali, šta manje kad je u pitanju dobra zabava.«

FOND ZA
OTVORENO
DRUŠTVO

U GRADU - KAFIĆU

Internacionalni festival u Dubrovniku počeo je ove godine u znaku stihova *Otvara se škrinja još jedanput pesnika Milana Milišića, poginulog tokom najnovijeg bombardovanja tog grada. Iz ove metafore kao da izlaze prizori dramskih predstava, skromnije smotre no što je to bilo deceniju pre. Ključevi grada su po tradiciji predati na upravu glumcima. A oni su igrom i muzikom vladali*

Gradom od 10. jula do 25. avgusta

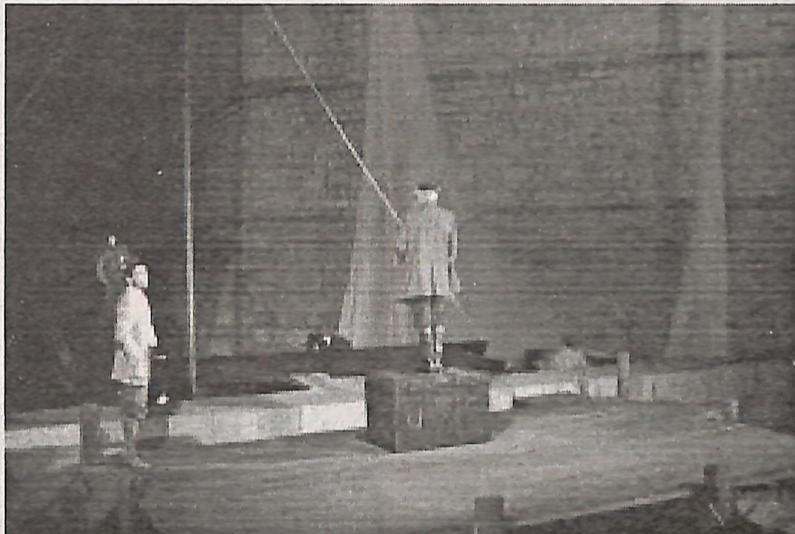
Severina S. Miletić

Ovogodišnje Igre osim negovanja tradicije ambijentalnog teatra, klasičnog repertoara, učinile su i laki zaokret ka modernim produkcijama i mladim domaćim i stranim autorima. Iako još stidljivo, uprava namerava da istraže u ovoj repertoarskoj orijentaciji, ali turistička ekspanzija i trka za profitom (otvaranje kafića čak i na Stradunu) prete da ograniče festivalske prostore. Tako da reditelj Georgij Paro kritički primeće: »Ono što smo nekada zvali grad-teatar, sada je zapravo grad-kafić. Igre su finansijski znatno nemoćnije no što su bile kada sam radio, štedi se i na predstavama i to se vidi. Izostaje druženje, veselje osećaj da je grad pun umetnika...«. Ne treba učestvovati na Igrama da bi se ova Parova konstatacija potvrdila. Program je sastavljen od predstava u bloku. Kada odigraju svoje, glumci odlaže i ne gledaju kolege u drugim predstavama. Istina, gledaocima se dozvoljava pristup probama, kao što je to bio slučaj s Parom koji u traganju za novim prostorima režira Kristofora Kolumba belgijskog dramatičara Mišela de Gelderoda na Porporeli, tzv. »valobranu u portu« (luci). Gelderodov tekst iz 20-ih godina prošlog veka avangardan je u oniričkoj strukturi i suprotnostima »malog sveta i velikih iluzija«.

I kako u uputstvu reditelju kaže i pisac: »Puno igre, svetla, muzike, nekoliko akrobacije, mnogo patetike, smešnog, tragičnog, po volji. Taj komad je čarobni spektakl, igra se brzo bez forsiranja, nalik snu.« Paro je komad režirao u sprijem tempu, od burlesknog do tragičnog, originalno dovodeći u dijalog putem Nepoznatog i tematski srodnog Kležinog Kolumba od koga pozajmljuje alter ega (koji u sve sumnja) te premošćuje dve

udaljene predstave pomoću projekcije na platnu od jedara iz kojih, kao iz vremeplova, izlazi ostareli Kolumbo, zaognut plaštom ideja o besmislu da bi Gelderodov junak nastavio putovanje uprkos jasnoj svesti, do kraja iluzije. Ovaj uspešan spoj dugujemo Parovoj invenciji i bezmalo metafizičkoj sugestiji Božidara Bobana u ulozi Kolumba od pre 30 godina (platno te Nepoznatog danas).

Naslovnu ulogu izneo je daroviti Sreten Mokrović, suočavajući svoj pogled na svet sa skeptičnim Kolumbovim. Interludijume muzike Pere Gotovca i Dragu Mlinareca, koji je s Ibricom Ju-

Grad posvećen pozorištu: scena iz predstave sićem (još jedan »silazak« s platna), uspešno izvodio svoje songove, upečatljivi su akcenat predstave, a ovom, na momente magičnom spektaklu, doprinose i maštovito tipizirani kostimi Marije Žarak.

Glovacki i Držić

Osim Kolumba, premijerno je izvedena i Četvrta sestra Januša Glovackog u režiji Ivice Boban na razvalinama Hotela »Belvedere«. Komad aludira na Tri sestre Čehova i moderna je tragikomedija s obilatom dozom crnog humora i distance. Ishodište mu je u postboljševičkoj državi, čehovljevskom snu o sreći i novom procepu između želja i iluzija. Tačno primećeno: »Kod čehova se sanja o Moskvi, kod Glovackog su već tamo, ali čezu za Amerikom, zajedno sa svojim mitovima o brzom bogacaju, holivudske glamuru i instant-sreći. Ovaj svet će se srušiti pod rafalima sveprisutnog kalašnjikova, pašto je obeležio prelazno i neizvesno doba. U životu dekoru ruina »Belvedera«, rediteljka je postavila komad parabolično i ne bez dvosmislica u odnosu na naše podneblje i ovo prelazno doba, a u ulozi Kaće uzbudljiva je bila Alma Prica.

Standardna predstava Igara i prošlogodišnja premijera Dunda Maroja na Peskariji (Ribarnica) u režiji Ivice Kunčevića, bez lika kurtizane Laure (izmenjena intriga komada), ponovo je izazvala kontraverze oko aktualizacije Držića, ali i pokazala da je renesansni komediograf naš savremenik. No, to se ne može reći i za postavku drugog klasička – Dubrovačku trilogiju Ive Vojnovića, a u režiji Joška Juvančića. Ova verzija ne može da se pohvali ni pravim ritmom, ni potpunom uverljivošću odigranih rola, osim proverenih korifeja Pere Kvrgića i Miše Martinovića.

Molijerovska čipka

Pirandello na Lovrijencu (Henri IV u režiji Neni Delmestre) zamenio je i ove godine Šekspira oživljavajući herojevo »ludilo« kao svevremeno pitanje ljudskog identiteta. Eho premjerne naslovne uloge (prošlogodišnja nagrada »Orlando«) Ljubomira Kerekeša odzvanjao je esplanadama drevne tvrdave kao nekada

Pretplatite se na LUDUS

Godišnja pretplata za SRJ - 500,00 din.

Dinarski žiro račun:

Savez dramskih umetnika Srbije

40806-678-2-10628

NOVO!

PRIMAMO PRETPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 30,00 DEM.

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

Teško da u tome može da im pomogne press centar s desetkovanim ekipom akreditovanih novinara i kritičara koji bez finansijske podrške sporadično posrećuju priredbe Igara. Zvanični bilten sveden je na nekoliko listova papira, koji sastavlja dovitljivi novinar Vedran Benić, dok je drugi »momak za sve« Davor Mojaš, direktor press centra. Oni čine sve za promociju Igara koje bi bez njih živele parazitski od stare slave. Kao da je ovo jedna od gladnih godina u očekivanju povoljnijih vetrova. Igrama, dakle, treba poželeti »Dobro more!« ubuduće.

Strana scena - nagrade

MOLIJER

Turski progon Jermena, koji je vrhunac dosegao 1915, kada je 600.000 Jermen ubijeno, a više od milion deportovano, sve više bledi u sećanju nakon užasnog veka koji je vremenom oguglao na masovna ubistva. Ako ne kao tema, ovaj je dogadjaj poslužio američkom piscu Ričardu Kalinokom kao pozadina njegovog debitantskog komada Zver na Mesecu (Beast on the Moon), koji se zviba u periodu od 1921. do 1927. i prati život Arama Tomasijana, jermenskog izbeglice u američkoj državi Milvoki. To je čovek opsednut osnivanjem porodice, uveren da bi svojim u tunini smatrao jedino nov porod i da bi samo dete očuvalo uspomenu na njegove pokojne roditelje. Zato pismom prosi neznanu mladu Jermenku koja je izbegla masakr, ali njenim dolaskom u Ameriku bivaju raspršeni svi njegovi snovi. Jer Seta je devojčica od jedva 15 godina, koja, da nesreća bude veća, i ne može da ostane u drugom stanju usled nezadeljenih psihičkih rana svojevremeno zadobijenih u detinj-

PRO HELVETIA

Arts Council of Switzerland

On behalf of
SDC Swiss Agency for Development
and Cooperation

NEĆU DA ĆUTIM

Njujorška je publika tokom dve letnje nede-
lje imala jedinstvenu priliku da proceni jesu-
li politički komadi koje je Pinter pisao 80-ih
manje vredna dela velikog dramatičara ili
punopravan izraz njegovog neizmernog
saosećanja sa žrtvama torture i tiranije

Ljubiša Matić

Britanski dramski pisac i polemičar Harold Pinter, vatreni protivnik NATO bombardovanja Srbije koji je svojevremeno američku politiku prema Jugoslaviji okarakterisao rečima »poljubi me u dupe ili ti ode glava«, izjavio je početkom avgusta za »Gardijan« da je izručivanje Slobodana Miloševića Haškom tribunalu za ratne zločine nezakonit čin. Njegova odluka da se pridruži Međunarodnom komitetu za odbranu Slobodana Miloševića usledila je nakon niza godina kritikovanja dvostrukih moralnih aršina Zapada i »progona« Srba. Iako zna da je Milošević bio »nemilosrdan i osion« i da nikako ne znači da nije odgovoran za »svakojake svireposti«, Pinter smatra da pored njega na optuženičkoj klupi treba da se nađu i bivši američki predsednik Bill Clinton i britanski premijer Tony Blair, zbog miliona ispuštenih »kasetnih bombi koje su komadale decu i zbog onih hrabrih bombardera sa visine od 5 kilometara«. Vazdušne napade NATO-a Pinter smatra »nezakonitim, protivzakonitim činom, koji je protivan međunarodnom pravu i izvršen uprkos Ujedinjenim nacijama«, a bombardovanje TV Beograd nazvao je »ubistvom« zbog kojeg se »postideo što je Britanac«.

Strana scena - nagrade

OBIBI

Uprednjem dvorištu kuće raste mirisno drvo siringe. Na ljuljači koja visi iz razgranate krošnje, sedi promučurna šestogodišnja devojčica i, bezazlena a zbumjena, posmatra šta se u blizini događa. Dok oko nje zuje zrikavci i zriju bobice siringe, izvan kapije krokodili vrebaju u grmlju, bebe umiru od dehidracije i neke ljude hladnokrvno ubijaju. Nalazimo se u Južnoj Africi šezdesetih godina prošlog veka. Scena kao da vrvi od dece, roditelja, baka i deka, komšija, slugu i policije, ali je jedina osoba prisutna na pozornici glumica i autorka Pamela Ginn. Crpeći materijal iz svog ličnog iskustva, bešavno menjajući telesni i glasovni izraz baš kao i neglaske engleskog jezika sa primesama afrikanske i holandske, ona tumači čak 28 likova svoje monodrame *Dvo siringe* (The Syringa Tree), među kojima su oni ključni: bela devojčica Elizabet (glavni narator komada), njena majka Judžini, njihova crna dadilja i sluškinja Salamina i sluškinjina kći Moliseng. Smeštena u turobno poprište rasnih sukoba, drama se usredsređuje na pitanja južnoafričkog nacionalnog identiteta.

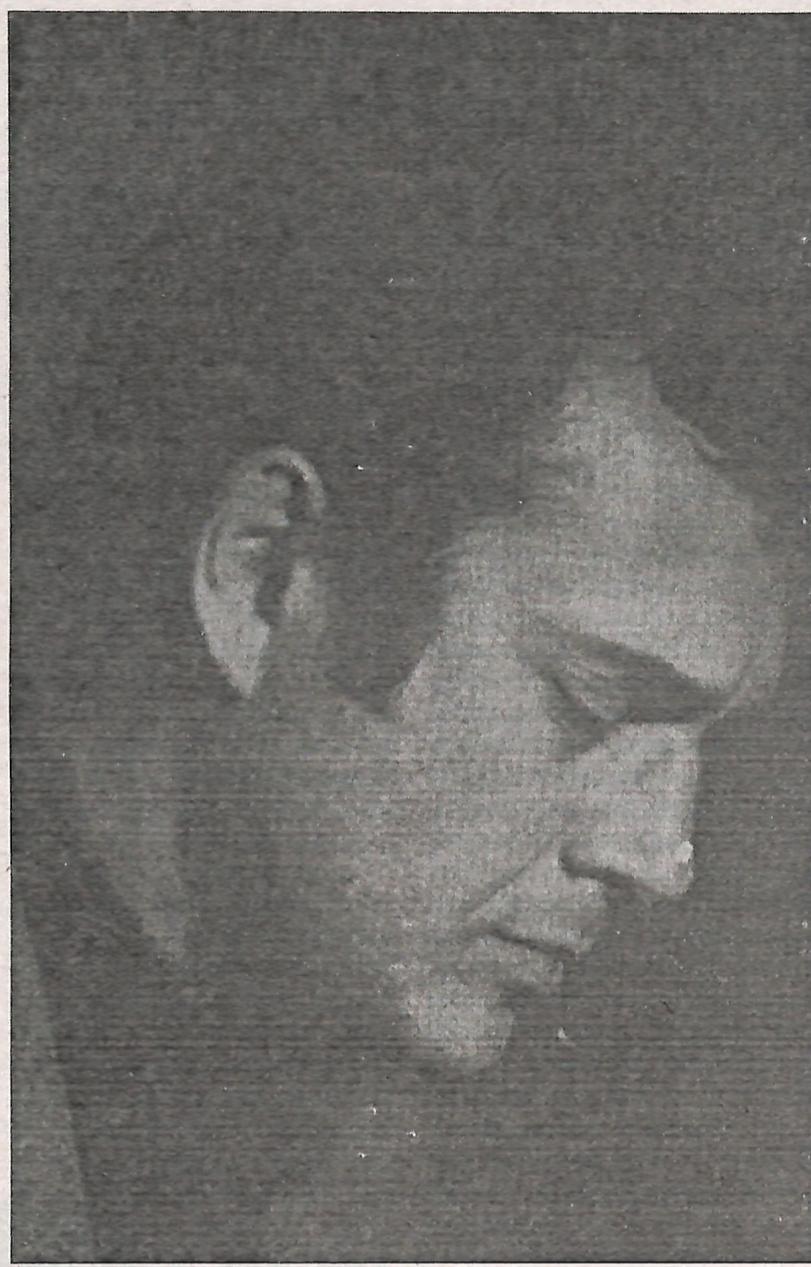
Fenomen epohe: Harold Pinter

dalje u svoje ime budem nezavisno, politički opredeljeno inteligentno biće.«

Iako Pinter, koji je do sada napisao preko četrdeset komada i dvadesetak scenarija, ove godine slavi 70. rođendan i neće da čuti, nije mu presahla stvaralačka energija. Nedavno je završio filmski scenario po Šekspirovom *Kralju Liru*, u oktobru će u londonskom Nacionalnom teatru režirati svoju *Ničiju zemlju*, na proleće u Taormini prima Evropsku pozorišnu nagradu, a kako reče, nedavno se vratio iz Amerike, gde je tokom leta njujorški Linkoln Centar, povodom obeležavanja njegovog rodendana, organizovao svojevrstan Pinter-fest. U dve je nedelje bilo prikazano devet komada iz različitih faza njegove skoro poluvekovne pozorišne karijere. Pinter se ovom prilikom predstavio kao dramski pisac, reditelj i glumac, a zapažene uloge, pored njega, ostvarili su istaknuti britanski i irski glumci, pa i Jan Holm, Penelopi Vilton, Anastazija Hili, Lindzi Dankan, Lija Vilijams i Indira Varma.

A kada su kasnih 50-ih bile prizvadene njegove prve drame, većina kritičara bila ih je prezrela. U međuvremenu, po tvrdjenju teatrologa, a može se reći i pinterologa, suština »pinterovskog« leži u osećanju pretnje i napetosti, pa i u dugim pauzama i enigmatičnosti. Njegove drame se opiru objašnjenju i utoliko više uz nemiruju što postavljaju pitanja na koja nema odgovor koji bi pružili kakvu-takvu sigurnost. Jezik njegovih komada je svakodnevni, karakterizacija vešta, ali je fabula nerazvijena i zaokružen rasplet faktički nepostojeći. »Ne mogu da sažmem nijedan svoj komad«, čuvene su Pinterove reči. »Nijedan od njih ne mogu da opštem, osim da kažem 'Eto šta se desilo. Eto šta su rekli. Eto šta su uradili'.«

U Njujorku je londonski Royal Court teatar izvodio komade *Gorštački jezik* i *Pepeo pepelu*. *Gorštački jezik* (1988) je inspirisan turškim spiskivanjem kur-

pita doktora. »I jedno i drugo«, njegov je odgovor.

U kratkom, hipnotišućem i šokantnom komadu *Još jedno pred odlazak* (1984) islednik u nekoj neimenovanoj policijskoj državi suočava se s pritvorenim članovima porodice – ocem, majkom i dečakom – ne toliko da bi iz njih izvukao istinu (o neizrečenom zločinu) koliko da bi sprovodio brutalnost. Pinter priznaje da je često teško napisati političku dramu tako da bude stvarno dramatična. Jer, ako je opšteprihvaćeno da su tortura i tiranija zlo, dramska će tenzija od početka biti osjećena.

Londonško pozorište Almeida igralo je prvi (*Soba*) i najnoviji (*Slavlje*) Pinterov komad, oba u režiji pisca. *Soba* (1957) je oskudna garsonjera u kojoj živi, kuva, jede i spava žena sa svojim mužem. Ta soba je za nju ujedno i carstvo i pritvor. U prvom delu jednočinke žena ne prestaje da blebeće iako njen muž na nju nijednom ne obrati pažnju niti progovori jednu reč. Koga bi ozloviljila ova brižna, simpatična torokuša. U drugom delu na vratima sobe pojavljuje se niz zlokobnih posetilaca – najpre gazda, zatim dvoje stranaca koji traže stan a na kraju i misteriozan slep crnac koji proništa glas da se soba izdaje. Ispostavlja se (ako se u Pinterovim komadima išta može ispostaviti) da ovaj ženu poznaje iz njenog predašnjeg života. Prisustvo ovih ljudi i razmena iznenadnih i neobjašnjivih reči doveće do ispunjenja zle kobi – muž će napasti slepog neznanca. Obespojavanjuće, tim pre što je enigmatično.

Nasuprot *Sobi*, *Slavlje* se odvija u skupom i pomodnom restoranu, u kojem za stolom sedi menadžer banke sa svojom ženom, a za drugim dvojica braće (oboje kriminogeni elementi) sa ženama – sestrama koje uživaju u bogatstvu i ne postavljaju suvišna pitanja. Dok se Pinter na početku izruguje svojim ljigavim likovima, komad se čini običnom satirom na temu nove buržoazije i njenih društvenih manira. Atmosfera je opuštena i vickasta, ali da li to znači da je Pinter napisao komediju. Samo na prvi pogled, jer ispod površine ponovo otkrivamo pretjeru nasiljem i neizvesnost dvostrušenog. U trenutku kada vlasnik restorana ispravi francuski izgovor jedne od gošća, na scenu upadaju i bez pitanja uzimaju reč nametljivi konobar i šefica sale. Svojim začudnim i urnebesno smešnim monologima (reklo bi se, bez ikakve veze sa prethodno videnim, posto on opisuje neobičan život svoga dede, a onc svoj ljubavni život), njih dvoje će komad vinuti u nadrealističke visine.

Ima onih koji u Pinterovoj karijeri prave jasnu podelu između njegovih prvih, tajanstvenijih i kasnijih, eksplicitnije političkih komada. Jedni smatraju da su njegovi politički komadi, poznatiji u inostranstvu no u Britaniji, manje vredna dela velikog dramatičara i samo intriganne, paranoidne fuznote značajne karijere, a drugi da su oni proizvod jedinstvenog senzibiliteta koji prezire svaki oblik surovosti i eksplatacije, tačnije, punopravan izraz njegovog neizmernog saosećanja sa žrtvama torture i tiranije. Pinter je, po soptvenom priznanju, pre intuitivan pisac no zagovornik teza. Kaže da se pišući komad ne povodi nikakvim programom već ide za nizom slika kako bi video kuda će ga one odvesti. »Uglavnom se bayim slikama. I onda dok pišem nabasam na koješta. Nemam pojma šta će biti poslednja replika sve dok je ne napišem.«

Godine 1982, beogradski *Nolit* je objavio Pinterovih Pet drama (*Rodendan*, *Nastojnik*, *Povratak*, *Stara vremena i Ničija zemlja*), dok je 1995. godine, *Lapis*, izdavačka kuća Radoslava Milenkovića, objavilo Pinterove Nove drame 1981-1993 u prevodu Borivoja Gerzića (*Glasovi porodice*, *Neka Aljaska*, *Stanica Viktorija*, *Još jedno pred odlazak*, *Gorštački jezik*, *Vreme zabave i Mesecina*).

životu koji se dešava u neposrednoj blizini naše tek nastale zemlje. A onda su se pojavile predstave iz Makedonije, Bosne, Srbije... Bilo mi je draga, gledajući ih možda sam, kao kritičar, i odveć blagomaklono reagovala, pogotovo ako te moje reakcije uporedim s vlastitim kriterijumima primenjenim na slovenački teatar.

Sme li Kasandra da oprosti

Pominješ stariju generaciju; misliš li na onu obeleženu 1968?

Da, oni su, poput Dušana Jovanovića ili Gorana Stefanovskog, pisali o ratu u Bosni pozivajući se na antičke mitove, parafrasirajući ih u duhu ovog vremena i balkanske ratne situacije, pre svega opsade Sarajeva. Otuda paralela između opsade Tebe i bombardovanja Sarajeva. Ne želim da generalizujem, ali čini mi se da to često vodi nekoj vrsti relativizacije vrednosti, a posebno istorijske istine. Ponavljam: ne volim banalnu direktnost, ali kada se ude u mit i ta se priča odene u elemente mitskog, stvara se dojam da se ne radi o istinitim stvarima, puno toga se gubi u arhetipskom, a osim toga, te priče mogu da dovedu do opasnih interpretacija, političkih ili ideoloških. Mada verujem da autori toga nisu svesni. Tako, recimo, može doći do brisanja ili relativizovanja krivice na jednoj strani. A opsada Sarajeva je bila toliko složena i u isto vreme toliko jednostavna da mi se čini veoma teško svestri je na mitsko. Nedavno je u Ljubljani izvedena premjera *Kasandre* Borisa A. Novaka, u režiji Dušana Jovanovića. Kasandra je predstavljena kao intelektualka koja priča istinu ali je nikog ne sluša. U petom činu ona svojevoljno spava s Agamemnonom, čija ju je vojska ranije silovala i pobilao joj porodicu. Kasandra se čak zaljubi u Agamemnona, te zato gubi proročansku sposobnost i pogrešno proceni blisku budućnost pa Agamemnonu dozvoli da ode u smrt. Ali uprkos tragičnom završetku, ta ljubavna priča stvara iluziju lake mogućnosti opšte sreće, mirenja i oprosta, s intimnog plana se prenosi na opšti, a njen autor napominje da se tiče situacije u Sarajevu. Iako veoma poštujem Novaka, koji je tokom rata u Bosni, kao predsednik Društva slovenačkih pisaca, konkretno pomagao sarajevskim književnicima, pa i odlazio u Sarajevo pod opsadom (kada mene još nije bilo ni blizu), ipak situaciju iz njegove drame ne mogu da prihvati. Nezamislivo mi je da bi se neka sarajevska devojka, koja je doživela sve što i Novakova Kasandra, mogla zaljubiti u Radovana Karadžića. Ta teza nema veze sa životom i povesnom istinom.

Smatraš da više ne funkcioniše šezdesetosmaški stav po kojem uvek postoji nada da borba za drugačiju stvarnost ima smisla?

Tu je verovatno razlika između šezdesetosmaša i moje generacije. Mi, tačnije – ja, u to više ne verujem, jer sam ovdasnjе ratove, pa i opsadu Sarajeva, doživljavala drugačije od njih. Time ne želim da ih osudim, jer ne sumnjam da su uoči raspada SFRJ prošli kroz mnogo gora vremena no ja. Priča moje generacije je drugačija, mi nismo opterećeni prošlošću koja stvara filtere kroz koje oni propuštaju sadušnjost. Mi smo pre svega opterećeni budućnošću u kojoj mnogi moji vršnjaci nemaju pristojeće perspektive. Pojedinci mogu da se trude da budu strpljivi, dobri, da opraštaju, ali ne verujem da će se na generalnom planu dogoditi da će oni koji su silovani i čiji su bližnji pobijeni iskazati strpljenje, da će s dojucrašnjim neprijateljima postupati

blagonaklono i da će im, u krajnjoj liniji, lako oprostiti. Iako se, veruj mi, svim srcem nadam da će se to ipak desiti.

Da li tako izgleda istina koju vidiš putujući po bivšim jugoslovenskim republikama?

Putujem pre svega zato da bih razumela ono što se dogodilo, ali sam potpuno svesna činjenice da u Sarajevu postoje ljudi koji su dobri, koji me vole i koje ja volim, ali koje možda još ne bih mogla da spojam sa svojim prijateljima iz Srbije, bez obzira na to što ovi drugi nisu učestvovali u opsadi Sarajeva. Ko sam ja da bih pozivala na praštanje i mirenje? U ime koje to istine ja na to imam pravo? Moje ruke su vezane. Pogotovo zato što dolazim iz Slovenije pa me u svim zemljama nastalom raspadom nekadašnje Jugoslavije trpe. Da im pričam o miru i pri tom mašem slovenačkim pasošem, koji mi je za vreme njihove najveće patnje omogućavao spokojan život, mada sam se rodila samo nekoliko stotina kilometara od njih? Posledice ratova koje vidim su ozbiljne i čini mi se da svaku

poznavanja svega što se zbivalo tokom tog rata, ali su jednako važne i biografije konkretnih ljudi, iskustva koja su sticali, veze koje su uspostavljali. Suština zavisi od slučaja do slučaja. Evo priče s gostovanja *Banketa* reditelja Emila Hrvatina na Sarajevskoj zimi 1998. To je konceptualan projekat i bavi se sociološkim profilom publike na način gastronomskog spektakla: od toga, koju ulaznicu dobijesi zavisi odakle ćeš gledati predstavu, koju ćeš hranu pri tom jesti i kako će te njome poslužiti. Najviše publike je svrstanu u »radničku klasiću«, smešteni su za ogromni stol, jedu pasulj i piju pivo; oni u »prvoj klasiću«, kojih je naravno mnogo manje, izdvojeni su, posluženi raskošnom večerom i skupim vijonom, a ima i onih koji uopšte ne smeju da uđu u salu, već to zderanje gledaju kroz rupe u zidovima. Sve je kao i u životu. Savršen koncept, ali se desilo nešto neočekivano: gomila dečaka od 7 ili 8 godina, koji su veći deo svog života proveli u ratu, počeli su da kradu deserte sa stolova »bogatih«, ali ne da bi ih sami

puske revolucije da bi posredno i supitno pokazali u što se izrodi svaka revolucija. Ničeg direktnog i banalnog tu nema, a opet, kombinovanjem stilova, epoha i žanrova, sjajno upotrebljenom metaforom vode (u koju je sve uronjeno a ništa se ne menj), rečeno je sve i o ovom vremenu. To je uistinu velika predstava.

Kakva je situacija sa slovenačkom pozorišnom kritikom?

Porastao je broj medija u kojima se govorii i o pozorištu, ali se najviše autora bavi teatrom površno, na novu repozitura, prepričavanjem tračeva ili u okviru šire društvene hronike, izveštajima ko je bio na premjeri, kako je bio odevan. A prostora za kritiku je sve manje, pre svega ozbiljnu, argumentovanu analizu pozorišnih predstava. Kritike su sve kraće, sve lošije su plaćene, i ponekad se čini da je postalo sve jedno ko o čemu piše. Mnogo starijih kolega je zato prestalo da se bavi kritikom jer niti im se taj posao materijalno isplati, niti su imali prostor da kažu sve što misle, a i izgubili su volju da se preganjaju sa stvaraocima.

predstavama i mojim tekstovima; oni su mi i pružili priliku da pišem o meni najdražim ljubljanskim teatrima – Drami i Mladinskom. Znam koliko je za svakog kritičara važno sazrevanje, sticanje iskustva, neprestano obrazovanje. Znam i koliko je teško početi pisati kritiku, osetiti tu odgovornost, učiti na vlastitim greškama. Imam utisak da danas urednici ne pomažu dovoljno mlađima. Ne postoji ni kontinuirana edukacija, seminari, radionice, nemamo mentora. A tome valja dodati i opasno uverenje urednika da pozorišnu kritiku nikog ne čita, te da zato ona treba da bude kratka i što jednostavnija. Kritičare stalno pitaju kome su namenjene njihove kritike, a zapravo to treba pitati urednike.

Za koga ti pišeš kritike? Za autore?

Ne samo za njih. Verujem i znam, da postoji krug ljudi koji očekuju da pročitaju ozbiljno zasnovano, argumentovano mišljenje o pozorišnom reperatuру. Svesna sam da takvih nema mnogo ali je to postojan krug čitalaca. Za njih sam odlučila da pišem. Dopao mi se stav Aleša Bergera koji je rekao da je kritičar u odnosu na ostale gledače privilegovan samo po tome što ima više informacija i veće predznanje.

Pišeš i za »Masku«.

To je nešto drugo, tamo objavljujem analize predstava ili pojedinih segmenta. No, između prikaza i teorijskih analiza postoji i ono što nema u Sloveniji nedostaje, a to recimo nudi »Ludus«, gde je moguće razmenjivati različite stavove o pozorištu, analizirati različite medijske aspekte teatra... Fale nam i razgovori, okrugli stolovi, diskusije, razmena mišljenja...

Kako vidiš zadatak pozorišne kritike?

Ona ne sme da se zadovolji samo opisivanjem ili ocenjivanjem onoga što je na površini, rediteljskih pristupa, formalnih aspekata predstave. Takode nastojim da izbegnem kvaziobjektivnu poziciju neprikosnovenog ocenjivača koji presuduje da je dobro a što nije. Kritiku vidim kao dijalog s predstavom i ako išta opisujem onda je to moje »čitanje« predstave. Barem se nadam da mi to uspeva.

Šta najviše volиш u pozorištu?

Uvek sam iznova fascinirana činjenicom da isti tekst godinama, decenijama, pa i stoljećima scenski funkcioniše na drugačije načine. Oduševljava me kada dobar reditelj u mnogo puta igranom komadu supitnim sredstvima osvetli baš onaj deo drame koji delu daje sasvim novi smisao i učini ga aktualnim u ovom vremenu i savremenim društvenim okolnostima. Govorim, naravno, o dramskom pozorištu.

Kada ćeš doći u Beograd?

Nemam običaj da pravim planove svojih putovanja, pa ona najčešće zavise od sticaja okolnosti. Jedini put kada sam uistinu napravila plan, on je bio vezan za dolazak u Beograd, ali je tada usledilo bombardovanje pa sam odustala. Tu posetu nažalost još dugujem svojim prijateljima. Među njima su divni i zanimljivi ljudi, koje sam upoznala na festivalu u Bugarskoj, a okupljeni su oko trupe »Torpedo« – Anja Suša, Nataša Marković, Darjan Mihajlović i, posebno, Milena Pavlović, već nekoliko godina jedna od mojih najdražih prijateljica. Reci svima da dolazim u Beograd.

Sigurno.

Možda i u inat: Petra Pogorevc

mora da oseća posebnu vrstu odgovornosti kada su takve teme u pitanju. Ako neko ipak misli da je moguće preko svega tek tako preći, onda je to utopija, baš kao i ideja da je, uprkos svemu što se svakodnevno oko nas dešava, moguće spasavati svet.

U tom kontekstu je i stav Karoline Nojber utopija.

Tačno. Uostalom, znaš kako se drama završava – slonom njenih nastojanja da pozorištem menjaju stvarnost.

Kritičar mora da sazreva

Imaš li utisak da je uopšte moguća ikakva komunikacija između sredina koje su do juče bila u sukobu?

Neophodni su izbegavanje generalizacija, poštovanje razlika i visok stepen

pojeli, već da ih podele s »radnicima« i prijateljima koji su ostali iza zidova. Bili smo zburjeni i dirnuti. Sarajevo je grad velikih ljudi i herojske dece, tamo prodaju koncepti koji inače svuda važe. Ložim se na te dečake. Ali treba svima dati vreme.

Možeš li da izdvojiš neku predstavu koja se bavi ratom na način koji smatraš premeren?

U Slovenskom mladišnjkom gledalištu u Ljubljani Eduard Miler i Žanina Mirčevska su napravili predstavu po tekstu Hajnera Milera *Nalog ili sećanje na jednu revoluciju*. Tekst je, kao što znaš, fragmentaran, potpuno otvoren, a predstava sve to savršeno poštaje, eklektična je i dešava se u podrumu Mladišnjeg gde je sve potopljeno u vodu i asociira na kolektivno sećanje. Ipak, Miler i Mirčevska se ne bave konkretnim ratom koji besni u blizini, već uzimaju model Fran-

Jer, naravno, taj tradicionalni sukob nije prestao...

Sve što si do sada rekla je i opis situacije u Srbiji.

Na sceni su se sada pojavili mlađi. Ne sumnjam u njihovu ljubav prema pozorištu, ali je evidentno da neki od njih ponekad nemaju dovoljno iskustva, i da iz nekih razloga (možda i zbog zarade) mnogo pišu i kao da nemaju kad da upotpune obrazovanje. Reakcije stvaralača na njihove kritike su negativne, što donekle ne čudi, ali su sve to razlozi zbog kojih se stvara generalno negativan stav prema kritici. A i te kritike ponekad liče na izveštaje u kojima autori bez obrazloženja konstatuju da im se nešto ne dopada. I ja sam u »Dnevniku« počela veoma mlađa, imala sam sreću da sam bila okružena urednicom koja je verovala u mene i iskusnim kolegama spremnim da satima debatuju sa mnjom

LUĐAK MEĐU KRALJEVIMA I KRALJ MEĐU LUDAMA

Izveštaj s premijere brionskog *Kralja Lira* u režiji Lenke Uđovički, a s Radetom Šerbedžijom u naslovnoj roli

Petra Pogorevc

Dok se četrstoglava publika ukrcava na brodove Francuskog kralja i Vojvode od Burgundije u fažanskoj luci, da bi ispolila u pravcu Malog Briona, osim uzvika obojice Kordelijinih prosioča, s jednog od brodova se čuje i muzika kompozitora Najažela Ozborna u izvođenju Mostarske Sinfoniete. Sedam je sati, gužva u pristaništu je neopisiva, ulaznica za dugo očekivanu pozorišnu avanturu već odavno nema, a ispoljavanjem zapravo počinje premijera megalomanskog pozorišnog projekta *Kralj Lir*. Redateljica Lenka Uđovički pomeša se medu hostese i služi vinom goste na brodu, glumci nastavlaju s uvodnim replikama, a brodovi plove prema tvrdavi Minor gde je uporište Kordelijinog kraljevskog oca kojeg će da glumi Rade Šerbedžija.

Lirov povratak

»Gоворити поново на свом језику, говорити ријечи, ријечи, ријечи, ослушкивати не без страха одјек svoјих рећеница и uvijek iznova provjeravati им uvjerljivost« — povodom svog kratkovremennog povratka u hrvatske pozorišne vode zapisaо je Šerbedžija u katalogu predstave — »igrati nakon svega i igrati ponovo, ovo ponovo posebno podcrtavajući...«. Čitajući ove reči ne mogu da ne pomislim na neko drugo izvođenje *Kralja Lira*, naime ono iz 1992, kojeg je u Cankarjevom domu režirao Dušan Jovanović i u kojem su zajedno nastupili Radko Polić, kao Lir, i Rade Šerbedžija, kao Gloster. Između ostalog, taj Lir će ostati upamćen i kao projekat u kojem je Šerbedžija glumio na slovenačkom jeziku — sve dok mu nije pukao film, pa je spakirao kofere i na predlog svoje Lenke oputovao u Englesku. Kako ova priča nastavlja i kuda vodi znamo, gotovo svaki Šerbedžijin come-back na Brionima velikim rečima je najavljuvala gomila zvezda svetskog forma-ta, medu kojima su u hrvatskim medijima bili često citirani Vanesa Redgrejv, Glen Klouz, Majkl Kejn, pa i Tom Kruz.

»Stigavši na Brione otkrio sam da je tu živio kralj Lir,« glasi rečenica koju je navodno 1996. izgovorio američki filmski reditelj Filip Nojs. Nimalo nije neobično da je priča o toj spontanoj asocijaciji, koja se pred nama upravo pretvara u pozorišnu iluziju, postala hit medijska tema. Priča o tome kako su se »neobičnim

otokom, na kojem je nekada živio kralj« u društvu Šerbedžije nekad kretale noge i misao jednog od protagonistu svetske filmske industrije, sigurno je daleko atraktivnija od one koja je pre 10-ak godina terala Radka Polića da se bavi komadom o Liru. Uoči serije krvavih ratova koji još uvek razaraju neke od teritorija nekadašnje Jugoslavije, ni sponzori ni mediji nisu bili oduševljeni idejom da podrže ludu Polićevu želju da u Liru glumi zajedno sa svojim pozorišnim kolegama iz svih delova raspadajuće zemlje.

Ludin tron

Dok se brodovi lagano približavaju pristaništu u kojem se već može naslutiti oboris impresivnog Ludinog trona, razmišljam o rečima koje je Polić izgovorio mesec dana ranije, dok smo na terasi njihovog brionskog boravišta, zajedno s Radetom, vodili razgovor za slovenačku reviju: »Moja izvorna ideja, od koje sam kasnije zbog nesretnih okolnosti morao odustati, bila je da svako od nas glumi na svom jeziku. Već mi je tada nešto u srcu i duši govorilo da ćemo se uskoro rastati. Nisam znao na koji način će se to dogoditi, ali sam osećao da dolazi vreme koje će nas oterati na sve strane sveta. Mi, glumci, nosimo takva predosećanja u svojim davolskim dušama.«

I kad stignemo do samog praga pozorišnog ostrva, na svome tronu sačeka nas upravo on, Radko Polić, davo Luda. Obrijen i go, nepomičan, prisutan i istovremeno nestvaran, smešten na ogromnom kamenu kojeg je akademski kipar Matko Mijić, poput gigantske ljuljačke, pričvrstio na masivnu metalnu konstrukciju. Zamišljeni pogled Lude zaledljen je za horizont, nagoveštava svet kojeg ćemo tek morati da otkrijemo, i dok pored nas prolaze vojnici na konjskim ledima, nastavljamo put prema tvrdavi, aktivnoj još za vreme završnice Prvog svetskog rata i raspada Austro-Ugarske. U zelenom parku čeka nas scena koja nas prebací upravo na tu istu istorijsku tačku kada se, slično kao danas, stvarala karta nove Europe: pre no što počne legendarna scena podele Lirove kraljevine oficiri i princeze opkrženi gomilom dece zamaknuti igraju valcer. Konačno stigne momenat kad progovori Lir. Medu prisutnima se oseća kako uznemirenje raste. Šerbedžjin glas je topao, izraz jednostavan, celokupni dojam Lira šarmantan i nepretenciozan. A kada nastupi miljenica hrvatske pozorišne publice Lucija Šerbedžija u ulozi Kordelije, u gledalištu je još veće uzbudjenje. Prvi zajednički nastup oca i kćeri na hrvatskom jeziku je događaj koji sam na sebi stvara nemir i čudenje.

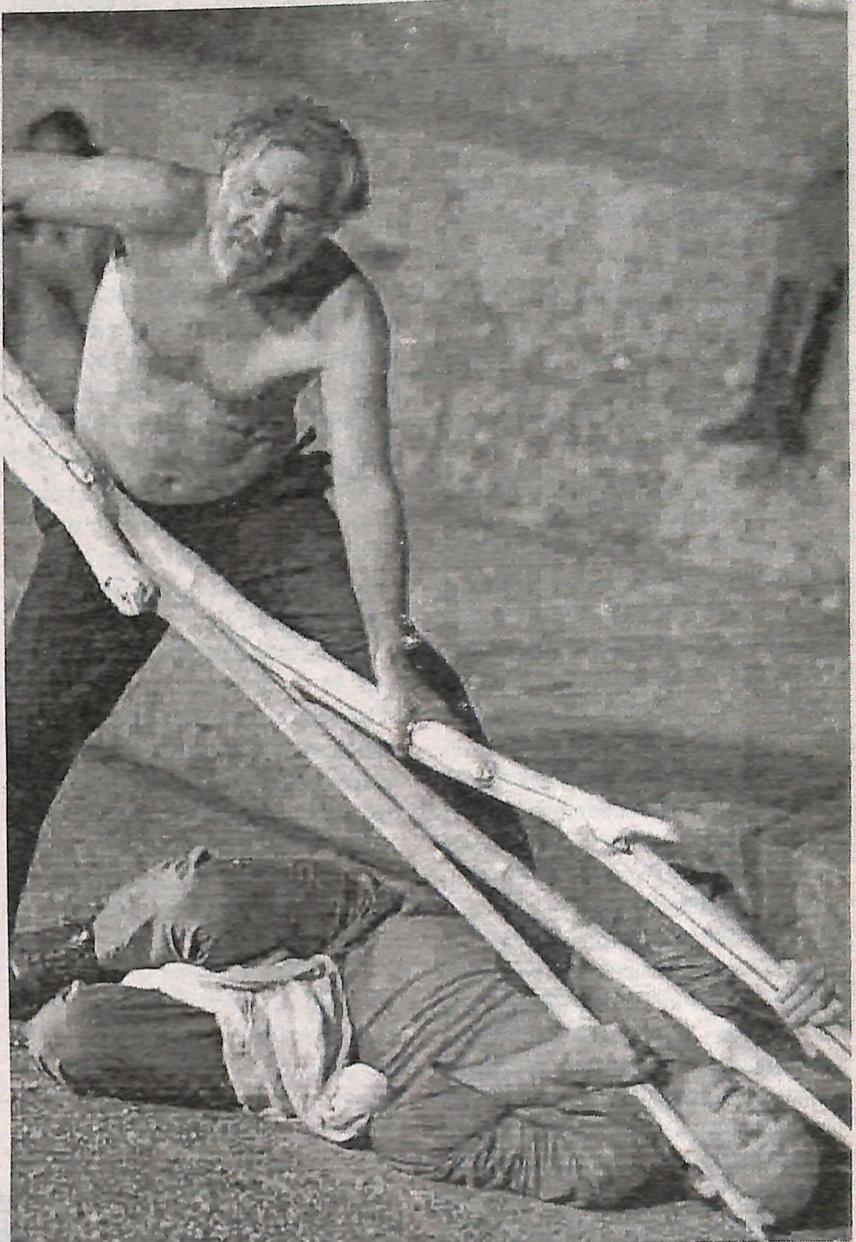
Glosterov pad

I tako nastavljamo put; inscenacija Lira se poput srednjevekovne pasijonske

procesije odvija na brojnim pozornicama koje su scenografi Ričard Huver i Damir Medvešek smestili u celokupni ambijent tvrdave Minor. Svaki novi pomak otkriva novo lice austrogarske lepotice, a gledaoci sledi glumcima i penju se po stepenicama ka vrhu tvrdave. čini se da vreme u predstavi sve brže napreduje. Njezin izgled naročito zbog sve agresivnijih kostuma Jagode Buić — Wutke podseća na sve moderniju vremena, dok univerzalniji ambijent tvrdave prihvata nove vremenske konture bez većih problema. Za nekoliko sati prodemo čitav XX vek: u završnim scenama već nam se čini da smo od početnog austrogarskog pejsaža doputovali do modernog doba u kojem ne samo ponovo stvaramo mapu nove Europe, već još uporno tražimo i odgovore na barem neka od Šekspirovih filozofskeh pitanja o prirodi i svrhi ljudskog postojanja. »Ludilo od profesije (Luda), od izbora (Lir), od patnje (Kent, Edgar, Gloster)« — odigravaju se pred našim očima kao univerzalna priča o »štitu prognanika i izopćenika, potragi za skrovištem ili utocištem od dnevnog i pragmatičnog ludila pohlepnih i intrigama sklonih.«

Kada stignemo do tačke na kojoj se Josip Genda, u ulozi Glostera, odluči za skok s dovrške pećine, na pamet mi navrati novo sećanje na ljubljanskoga Lira. Na onaj neverovatno apsurfni momenat, u kojem se tada na pozornici istim dilemama istog lika bavio Šerbedžija, da bi se, nekoliko sekundi kasnije, strmoglazio u orkestarsku rupu šest metara ispod sebe. »ćoveče, pa ti si uništio predstavu, kako si mogao pasti upravo u toj sceni«, bile su tada prve reči Lenke Uđovički, koja se i danas smeje kad god se seti svoje sulude reakcije. I Šerbedžija je još pun anegdota na tu temu: »Dole kod mene sputio se je Boris Ostan koji je glumio Edgaru, pitao me kako sam, a ja sam mu rekao neka vrati do šanka i naruči mi jedan viski«, pričao nam je na Brionima. »I kada sam se napokon dovukao do tog viskija, gomili šokiranih mladića sa ljubljanske Akademije, koji su u toj predstavi stati-rali, rekao sam samo: 'Sad ćete da vidite kako glumac umire na sceni'.« Ta je izjava bila popraćena salvama smeha, mada je onaj momenat sigurno bio jedan od najtužnijih u čitavoj Šerbedžijinoj karijeri. »Bio sam slomljen, s Radkom smo tada nastavili našu zajedničku scenu, ali plačući; ja sam se rasplakao od bola, od nekog strahovitog užasa i očaja, a u njemu se verovatno nešto slomilo zbog situacije u kojoj smo se snašli.«

Gledam kako ubrzano vreme u predstavi utiče na razvoj njegove uloge. Bez sumnje je sjajan. Način na koji stari ovaj Lir zugsnut je i intenzivan. Ako smo na početku videli uvrednenog snažnog vladara, kraj ćemo doživeti kroz slomljeng, lutajućeg, izbezumljennog starca koji podseća na izgubljeno dete. Dok Lir gine na pozornici, Šerbedžjin sjaj postaje sve žešći. Pa zapravo je i večeras opkrženi Lirovima: tu su Radko Polić i Josip Genda (koji su ulogu Lira već ostvarili) i Josip Pejaković koji glumi Kenta a kojeg je Šerbedžija preporučio kao idućeg, sarajevskog Lira.

Sadašnji i nekadašnji Lir: Rade Šerbedžija i Radko Polić

Prosperova terasa

»Biti opet na nekoj tvrdavi, kao nekad, uspinjati se stepenicama i zbrnjati ih u sebi, skupljati borove šiške i punuti džepove čarolijama, hraniti srne i jelene na Prosperovoj terasi i zamišljati neki budući teatar kako se uzdiže na ovim tako čvrstim i sceničnim temeljima tvrdave Minor, tvrdave sa 'jedinom zastavom srca'«, piše Šerbedžija. Ove reči ne donose samo isповest njegovih intimnih osećanja i nisu vezane isključivo za ovaj njegov glumački povratak u hrvatske pozorišne vode. One već nagovještavaju pravac kojim će odsad da plove kreativna ekipa Pozorišta »Ulysses« kojeg je Šerbežija osnovao zajedno s književnikom i dramatičarom Borislavom Vučićem. Naziv novonastalog pozorišta istovremeno evocira mitsku figuru Uliku koja se »s lakoćom kreće kroz druge jezike i kulture« i delo svedoče o prisustvu na ovome otoku (u Puli je Džojs boravio kao profesor engleskog u Berlitzovoj školi za strane jezike između 1904. i 1905). Stvaralaštvo Pozorišta »Ulysses« u idućim godinama će biti čvrsto spojeno s istarskim područjem oko Vodnjana, Fažane, Briona i Pule, a osim redovne pozorišne produkcije, u njegovom će okviru delovati i radionice za film, ples, pisanje, glumu, režiju i scenografiju, gde će međunarodno istaknuti umetnici kroz kreativno druženje polaznicima prenositi deo svog iskustva i umeća.

Dok nakon bučnog aplauza stvaroci-ma *Kralja Lira* s kolegama napuštam ostrvo koje doista evocira ono u Šekspirovoj Oluji, pitamo se kada nam je zbrisao Polić koji jedini nije izašao da se prikloni publici. Glupog li pitanja, smeje-mo se kada ugledamo namrštenog Ludu na njegovom savršenom tronu u pris-taništu. Brod se polako puni, već dugo vlađa spokojno zvezdano jutro, a začudujuće veliki broj putnika koji se očigledno dogreba do informacije da je Poliću svrnuo rodendan, peva onu

univerzalnu *Sretan rođendan*... Oni koji su u poslednje vreme pratili njegove izjave u medijima znaju da mu se doista ispunila velika želja — odživio je Ludu uz Radeta, jednog od retkih ljudi koji su po njegovim sopstvenim rečima »ludi isto kao i on«. Prerušio se u »njegovo ogledalo, dio njegove duše, ljubavi, svesti«. Bio je uz njega i kada je pao i kada se vratio.

Autorski tim:

Redateljica: Lenka Uđovički
Adaptacija: Borislav Vučić
Scenografi: Richard Hoover i Damir Medvešek
Skulpture i instalacije: Matko Mijić
Kostimografskinja: Jagoda Buić — Wutke
Kreator svetla: Miljenko Bengez
Koreografskinje: Kate Foley, Ani Uđovički
Kompozitor: Nigel Osborne
Glazbeni izvođači:
putokazi, Mostarska Sinfonija

Lir, britanski kralj: Rade Šerbedžija
Francuski kralj: Jure Ivanušić
Vojvoda od Burgundije: Robert Ugrina
Vojvoda od Kornvala, Reganin muž: Duško Valentić
Vojvoda od Albanija, Gonerilin muž: Nenad Cvetko
Grof od Kenta: Josip Pejaković
Grof od Glostera: Josip Genda
Edgar, sin Glosterov: Slavko Juraga
Osvald, sluga Gonerilin: Predrag Sikimić
Luda: Radko Polić
Prvi vitez, lečnik: Zoran Gogić
Goneril, kći Lirova: Ksenija Ugrina
Regan, kći Lirova: Nataša Đangubić
Kordelija, kći Lirova: Lucija Šerbedžija
Glaznik: Marko Juraga
Glosterov vodič: Nina Šerbedžija
Premijera:
17. i 18. augusta 2001.

**PRODAVNICA
CENTRO
FOTO**
Beograd,
Maršala Birjuzova 9
011/632-692

Strana scena - nagrade

3SAT

»Ludus« je u prošlom broju pisao o 38. Berlinskim pozorišnim susretima, koji iako se ne smatraju oficijeljnim nacionalnim festivalom, predstavljaju godišnju smotru onog najboljeg što se u toku sezone može videti u pozorištima nemačkog govornog područja (dakle, u Nemačkoj, Austriji i Švajcarskoj). Ove je godine veliki uspeh zabeležio bečki Burgteatar sa čak 4 (od ukupno 10) predstava prikazanih u glavnem programu susreta. Iako se na berlinskom »Teater-trefenu« ne dodeljuju zvanične nagrade, neke institucije kulture istaknu pojedina ostvarenja vrednim priznanjima. Tako je ove godine nagradu Zadužbine Pruske državne banke dobio glumac Bruno Ganc, glumačka nagrada koja nosi ime Alfreda Kera dodeljena je mladom Augustu Dilu (za ulogu Trepljova u Galeriju Burgteatra i reditelja Lika Bondija), dok je nagrada za inovaciju, koju dodeljuje nemački televizijski kanal 3sat – kuriozitet je da je ovaj kanal direktno prenosio izvođenja festivalskih predstava – dodeljena mladom reditelju Mihuelu Talhajmeru, koji važi za ovogodišnje otkriće nemačkog pozorišta. Ludus je u prošlom broju pisao o Talhajmerovom provokativnom, reduktionističkom viđenju Molnarovog *Lilioma* (hamburški Talija teater), ali je ovaj 35-godišnji reditelj u Berlinu nagrađen, zajedno sa scenografom Olafom Altmanom, za rad na svojoj drugoj predstavi koja se našla u konkurenciji susreta – Porodičnom slavlju (Das Fest), koje je postavio u drezdenskom Štatschaupilhausu. Reč je o pozorišnoj adaptaciji scenarija po kojem je, pod okriljem prevratničke i famozne grupe Dogma, Danac Tomas Vinterberg snimio istoimeni film ovenčan mnogim nagradama. U Porodičnom slavlju slavi se šezdeseti rođendan uticajnog biznismena i masona Helgea, što je povod da se na velelepnom porodičnom imanju okupe njegova deca, unučad, prijatelji i poslovni partneri, tim pre što se familija nije našla u punom sastavu još od sahrane starije kćerke koja je u mladosti sebi oduzela život. Helge i njegova ženica Elsa predstavljaju, reklo bi se, oličenje vernosti i dobrote prema bližnjima, među kojima su i sirov i koristoljubiv sin Mihail i ekscentrična sestra Helena, koja izaziva šok među gostima pojavivši se sa svojim novim ljubavnikom crncem. Treći sin Kristijan, koji zbog svoje hirovitosti i neurčunljivosti nije ni pozvan na proslavu, dolazi samovoljno, ali umesto da se pridruži lumperajki, odlučuje da, poput kakve zle vile, oču podigne zdravcu kakvu samo on ume da sroči. Pre nego zveznu kristalne čaše, pred svim zvanicama on će ispričati kako je u detinjstvu otac silovao njegovu pokojnu sestruru blizankinju. Razume se, članovi klana neće se tek tako odreći vere koju su godinama polagali u svog patrijarha. Pomisliće da je u pitanju samo još jedna sinovljeva neslana šala i slavlje će se, u komičnom pretvarjanju, nastaviti kao da se ništa nije ni desilo. Kako bi do kraja isterao priznanje istine, Kristijan, dakle, ne sme da se ogredi o već ustoličene rituale, o prvo, drugo i sva ostala jelâ bez kraja i konca, ukratko, ne sme da se ogredi o porodični katehizis, koji svoj kondenzovani izraz pronalazi u načinu na koji gosti zvečkaju nožem o čašu kako bi uzeli reč. Dizući čašu oču, majka se, puna razumevanja, priseća Kristijanovih shizofrenih isprada u detinjstvu i time baca još jednu senku sumnje na sinovl-

priredio Ljubiša Matić

jeve optužbe. Pa ipak, zvonak zvuk zdravice, obično preludij hyalospievima upućenim stubu porodice, zadobija sve užasniju i tragikomičniju dimenziju kako Kristijan oču nazdravlja sve ubojitije zdravice: otac je u detinjstvu silovao ne samo njegovu sestruru blizankinju, zbog čega je ova i pribegla samoubistvu, već i njega lično! Sav ovaj cirkus je, dakle, neka vrsta njegovog osvetničkog nauma, način da se dekadentnom ritualu povrati moć užasa koga je sin odavno morao da bude svestan... Zanimljivost Talhajmerove predstave jeste u tome što i gledaoci postaju deo ovog slavlja koje krene naopakače pošto su, kao svojevrsni svedoci ili saučesnici, postavljeni upravo za džinovsku i raskošnu svečarsku trpezu, među glumce i svakojako iće i piće. Ima kritičara koji smatraju da na ovaj način pozorište vlastitim sredstvima kompenzuje svoje eventualno osećanje manje vrednosti u odnosu na film i pokret kamere, kao i onih koji svako »režiranje publike« smatraju krajnje problematičnim. Gledaocu bi, podsećaju ovi, trebalo omogućiti da se zapita kako bi u datoj situaciji postupio a ne kako i zašto to jeste ili nije učinio. Bilo kako bilo, uz osamdesetak gledalaca i čutanje za stolom postaje glasnije.

ZELENI SALON

Prvi put u 44-godišnjoj istoriji dodeljivanja Franklinove nagrade, najuglednije književne nagrade Australije (koja nosi ime Majsa Franklina, romanopisca iz prve, polovine XX veka i pokretača australijskog nacionalnog glasa u književnosti pisanoj na engleskom jeziku), među nominovanima se našao i jedan dramski tekst. Reč je o komadu *Život posle Džordža* (Life after George) melburnske dramatičarke Hani Rejson (Hannie Rayson), koji je već osvojio pet ovogodišnjih pozorišnih nagrada Grin rum (»Zeleni salon«), uključujući i onu za najbolju novu australijsku dramu. Prema ovom komadu prazvedenom prošle godine u najistaknutijem melburnskom pozorištu (Melbourne Theatre Company), nastala je hit-predstava koja je ubrzo potukla sve rekorde gledanosti i osvojila važne poene u stalno tinjanjučem suparništvu između ove kuće i sidnejskog pozorišta Sidney Theatre Company, koje važi za australijsko nacionalno pozorište. Kada profesor Peter Džordž, harizmatičan borac za slobodno obrazovanje i slobodnu ljubav, izgubi život u avionskoj nesreći, njegova sahrana na jednom mestu okupi tri njegove žene. Kroz tri Džordžova braka jasno se očrtava razvoj australijskog intelektualnog i političkog života od idealističkih šezdesetih do pragmatičnih devedesetih, upravo tokom perioda kada se Australija formirala kao moderna država. Tako ovaj bogat, uzbudljiv, opasan sardoničan, ali i nežan komad govori o radikalnim »bejbi-bumerima« (generaciji rođenoj tik nakon Drugog svetskog rata), o onima među njima koji su se docnije priklonili »drugoj strani«, kao i o osveti navodno apatične i cinične »Generacije X«. Na Džordžov prvi brak sa slikarkom Beatriks katarzično se odrazio duh »šezdesetosme«. Tada je počeo da razmišlja kritički, štaviše buntovno, i video mogućnost bolje

budućnosti čovečanstva, što je optimizam koji će zadržati do kraja života. Već postavši profesor Melburnskog univerziteta, ranih sedamdesetih je sklopio brak sa svojom studentkinjom, radikalnom feministkinjom Lindzi, i to jedan veoma liberalan brak, u kojem će oboje uživati i vanbračne veze. Lindzi je vremenom postajala sve manje radikalna, te se na kraju obrela u reakcionarnom univerzitetskom establišmentu, sa kojim je Džordž neprestano ratovao – naročito po pitanju privatizacije akademskih studija i drugih mera koje u strategije razvoja univerziteta uvode tržišne zakone (kao što je, na primer, ukidanje umetničkih fakulteta, uopšte marginalizacija društvenih i drugih neprofitabilnih nauka i tretiranje studenata kao klijenata). Popi, Džordžova poslednja žena, urednica jednog postmodernističkog časopisa koji se objavljuje na Internetu, otelotvorene je sadašnjeg vremena, lišeno osećanja za istoriju. Ona u Džordžu pronalazi ono što nedostaje njenoj generaciji – sposobnost da se zamisli bolja budućnost. Ona je jedina skrhana Džordžovom pogibijom, naročito kada sazna da je uz Džordža leš pronađeno i telo njegove nepoznate žene, po svemu sudeći, njegove nove ljubavnice. Rejsonova ispituje razloge zbog kojih su se nade, snovi i idealizam mlađih ljudi iz šezdesetih i ranih sedamdesetih preobrazilili u ono što ona naziva »prazninom moderne duše«. Cenu danas plaćaju njihova deca (na primer, Ana, Džordžova kći iz prvog braka), lišena osećanja za budućnost, izgubljena u beskonacnoj potrazi za sobom i pritom nesposobna da saosećaju sa starijima. Začudo, Rejsonova dotiče ove teme ne zapadajući u beznadežnost i pesimizam. Staviše, komad krasi dosledno optimistički duh, pošto Rejsonova priželjkuje da se Džordžova posvećenost idealizmu prenese u buduće generacije. No, prava snaga *Života posle Džordža* leži u vanrednom umeću autorka da rasprave o političkim i filozofskim temama koje su se javile u proteklih tridesetak godina preplete sa osećajnom pričom o savremenom životu. Njeni likovi, koji su tako lako mogli da se srožaju u stereotipe, u glasnogovorne pojedinih ideologija, naprotiv su bogati, složeni i uzbudljivi.

FLORENSIO

Samo ako budu saslušana svedočenja i živih i mrtvih, oko u obzir budu uzeti i dokazi stvarnosti i dokazi snova, biće moguća rekonstrukcija istorijske istine. Upravo ta nemoguća rekonstrukcija je tema *Kompletne spiske* (La lista completa), novog komada argentinskog dramatičara i scenariste Horaea Goldenberga (1942). U specifičnom univerzumu drame, gde živi i mrtvi dele isti prostor i vreme, lik po imenu Majka (može biti majka nekog junaka, ali i savest naroda, možda i otadžbina?) objašnjava da joj sin, koji ne progovara tokom čitavog komada, svake noći podnosi spisak s imenima ljudi – živih i mrtvih – koja istupaju da bi dala kakve izjave. Neznano zarad čega, dobivši broj i ostvarujući svoje pravo, svako će od njih, kada dođe na red i pošto bude snimljen fotografskim aparatom, izneti

ponešto o svome životu. U svojevrsnoj galeriji gubitnika, koju tvore ovi podnosi, stvari naziru se mešanje nacionalnosti, stanja i sudbine koji su činili argentinsko društvo u poslednjih sto godina. Italijani, Jevreji i kreoli, pesnici, dousnici i obešenjaci, žene snene i snevane, prevaranti, gazde i anarhisti, ljudi označeni ratovima, revolucijama, afektima i neispunjanim snovima, izneće, pred pravičnom Majkom, svoje istine i opravdanja i pokušati da ispolje glas koji ranije nisu umeli, želeli ili smeli da iskažu. Kao i u svakoj rekonstrukciji prošlosti, ni ovde se ne razjašnjava da li je ono što se zbiva na pozornici samo ono što se dešava po Majčinom sećanju, ono što je trebalo da se desi ili ono što se zaista desilo i dešava. Prošlost i sadašnjost udružuju se u poetiku koja se ne priklanja nostaliji niti naivno polaze na nadu, ali u svakom slučaju preporučuje neposustajanje pred odgovornošću da se do kraja istražuje, pamti, prokazuje i priznaje, sve u nameri da se razreše neke istorijske enigme koje ne moraju zauvek ostati nedesifrovane. Na ovaj način kao da se kompletira izvesna neutaživa egzistencijalna ravnoteža. Glasovi učutkanih, ožiljci mučenih i čutanja nevinih materijala su u kojima bi mogla da se pročita istorija kakvu nikada neće napisati, osim poezija naviknutih, kao što je poznato, da barata sa parčićima nemoguće. U skladu sa sižeom svoje zagonetne drame, Goldenberg preuzima i likove nekih svojih ranijih komada, još uvek živih u sećanju gledalaca, i obdaruje ih glasom kakav do sada nisu imali... Na nedavnoj dodeli uglednih argentinskih pozorišnih nagrada, koje nose ime urugvajsko-argentinskog dramatičara Florensija Sančesa (1875-1910), *Kompletan spisak* proglašen je za najbolju novu argentinsku dramu.

TONI

Kažu da je nakon praizvedbe održane krajem aprila brodvejski muzikl *Producenci* (The Producers) osvojio kolektivnu svest američke popularne kulture kao nijedna druga pozorišna predstava još od od čuvenih Mačaka praizvedenih pre skoro dvadeset godina. Potražnja za kartama je tako velika da, iako cena ulaznice u redovnoj prodaji iznosi 100 dolaru (što je ujedno i propisana maksimalna cena ulaznice na Brodveju), verovali ili ne, karte kod preprodavaca i raznoraznih telefonskih i Internet brokeru dostižu i neverovatnu cifru od 500 dolaru! Nije ni čudo onda da predstava nedeljno zaradi čak milion dolaru a bolja mesta su rasprodata i godinu dana unapred. No, histerija je krunisana i uspehom kod kritike, nagradom Njujorškog kruga dramskih kritičara i, pre svega, apsolutnim rekordom koji je muzikl postigao osvojivši letos čak 12 Tonija, u neku ruku zvaničnih nagrada Brodveja. Između ostalog, *Producenci* su Tonije dobili za najbolji muzikl, najbolju režiju (Suzan Stroman), najbolju scenografiju (Robin Wagner), najboljeg glumca (Nejtan Lejn), kao i, dakako, za najbolji libreto i muziku, koje je po sopstvenom isitoimenom filmu iz 1968. godine napisao čuveni filmski komičar Mel Bruks (r. 1926). Njegov libreto prati Jevreje Maksu Bjalistoka i Lea Bluma (igraju ih Nejtan Lejn i Metju Broderik), dvojicu estradnih menadžera, nespobnjakovici i šarlata, koji dođu na nebuloznu ideju da naprave muzikl koji će

smitljeno završiti kao sigurni fijasko, e da bi zatim, unapred prodavši izvođenja, pobegli sa zgrnutom lovom. Računajući na zgražavanje jevrejske publike, zadatak da napiše muzikl poveravaju jednom bivšem nacisti, ali, ne leži vraže! *Proleće za Hitlera*, kako je njihov jezivom, nastranom muziklu ime, uprkos horitkinjama u formaciji svastike, sa vagnerovskim rogovima na glavi i bavarskim kriglama i viršlama u ruci, postaje nevideni hit i talični se impresariji tako nađu u nebranom grožđu... U *Producenima* publika vidi odu brodvejskom muziklu, njegovim slavnim danima i staromodnom glamuru, a sve pod okriljem nove i visoko razvijene scenske tehnike. Ali, ono što je 1968. izgledalo tek luckasto, danas, u vreme tobožnje političke korektnosti, i te kako izgleda i kao satiričan komentar sveprisutnog flertovanja šoubiznisu sa fašizmom. Još je muzikl *Moje pesme, moji snovi* naciste prikazao po aršinu strip-junkaka. *Kabare*, koji se još uvek igra na Brodveju, zlo Vajmarske republike u isto vreme i napada i iskoriscava, a *Evita* je, štaviše, himna jednom diktatoru. Pripisujući gledaocima *Producenata* ulogu saučesnika prikazivanja jednog ogavnjog hitlerovskog muzikla, svojevrsne nacižurke, u okviru šire strukture svog smehotresnog muzikla, Bruks možda i nesvesno sugerise kolektivnu gledalačku kriticu i neizlečivu zavisnost muzičkog pozorišta od prokaženih tevtonskih glasova.

DORA

Dora Mejvor Mur (1888-1979) bila je prva Kanađanka koja je završila Kraljevsu Akademiju dramskih umetnosti u Londonu i jedan od pionira kanadskog pozorišnog života. Nagradom koja nosi ime ove istaknute glumice nagrađuju se svake godine najbolja ostvarenja izvedena na pozorišnim scenama Toronta. Za najbolju predstavu protekle sezone tamo je proglašen čehovljev *Platonov* igran u pozorištu Soulpeper, a za najbolji nov komad drama *Ja, Klaudija* (I, Claudia) Kristen Tomsen. U središtu radnje ovog komada nalazi se Klaudija, prerano sazrela 13-godišnjakinja, koja se, potrešena nedavnim razvodom svojih roditelja, sakriva u podrum svoje škole, ne razdvajajući se pritom od mnogobrojnih talismana svog razlomljenog detinjstva: tatine šolje za kafu i rasparenih čarapa, vlas i mamine kose, kao ni i para ženskih cipela koje je nedavno otkrila u očevom stanu i, u gestu rečitijem od svega drugog, ponela sa sobom. Klaudija je u zabludi misleći da nikao nije primetio njen boravak u školskom podrumu, te je potpuno nesvesna da je sve vreme brižno posmatra ljubazan školski domać, emigrant, koji se s nostalgijom priseća dana koje je proveo kao umetnički direktor Narodnog pozorišta Bulgonije (sic). Kako događaji izvan škole polako ophrvavaju devojčicu – na sceni se pojavljuju i njen deda i buduća mačeha – u Klaudiji narasta bespokojstvo dok pokušava da odredi svoje mesto u svetu odraslih. *Ja, Klaudija* je drama s četvoro lica pisana za jednog glumca. Ovu tešku pozorišnu jednačinu Tomsonova razrešava upotrebom pozorišnih maski koje pokrivaju dve gornje trećine lica. Za četiri uloge svog komada, koje igra u Taragon teatru, Kristen Tomson je nagrađena i Dorom za najbolju glumicu.

MIKRO DRAME O MAKRO DRAMI

Letnji dnevnik 2001. (1)

Jovan Ćirilov

Beograd, Trst, Čividale, 19. jul

Kao i obično na aerodrom odlazim u najvećoj gužvi. Ostavljam za sobom stotinu problema. U Čividale putujem s čudnim osećanjem. Bio sam član umetničke direkcije Mittelfesta 1991. kada je taj festival obuhvatao zemlje Pentagonale, srednjoevropske države – tadašnju Jugoslaviju, Italiju, Mađarsku, Austriju i Čehoslovačku. Naredne godine ondašnje Jugoslavije više nije bilo i automatski su me isključili iz direkcije. I premda sam ja to razumeo, Georg Tabori i Tomaš Ašer su iz protesta istupili iz tog radnog tela – neke vrste kolektivnog selektora. Posle promena u našoj zemlji, ponovo su pozvali Jugoslaviju na festival, ali s 18 zemalja Srednje Evrope (od Italije do Moldavije). Rekoh nekom da će se uskoro i Island "ugurati" u Srednju Evropu.

Da bi pokazali koliko me još vole, Mima Galina, sadašnji generalni direktor Festivala, pozvala me je pre nekoliko meseci da predložim autora koji bi napisao sedmominsutnu dramu, reditelja koji bi

U Čividaleu, u Hotelu »Roma«, zatim poruku da me George Presburger (Pressburger) očekuje na večeri. Bio je duša tadašnjeg festivala. Sada je Nestor festivala. Moram da konstatujem da je jako ostareo. Odsutan je i umoran od života i umetnosti.

Čividale, 20. jul

Crkva Sv. Franciska. Na zidovima ostaci fresaka iz XIII i XIV veka deluju lepše no u skroz oslikanim crkama. Otvaranje Festivala i obavezni gradonačelnik. Svaki Italijan je dobar govornik, ali i njihovi političari govore uglavnom konvencionalne fraze.

Kiša. Veče s 18 dramoletom je zato propalo. Mima odlučuje da se u malom gradskom pozorištu prikaže one minidrame koje mogu da se na brzinu prilade konvencionalnoj sceni. Najbolje deluje bosanska minidrama o bračnom paru u običnoj kuhinji iz koje se – šta god da se otvari: vrata frižidera ili pretislonac – čuju zvuci rata. A sve to bez reči,

Dok im sunce bije u oči: J. Ćirilov i B. Srboljanović

dramu postavio, kao i pisce iz mog balkanskog okruženja. Ograničio sam svoj predlog na našu reprezentaciju – Biljana Srboljanović, pisac, Nenad Prokić, reditelj. No, dogodilo se da je Mima Nenad predložila da režira dela jedne trećine pisaca. On je već tamo u uvelikoj radi.

kao kod Materića. Češki prilog – umesto minidrame – govor predsednika Václava Havela dok peva hor staraca. Politički kič ili samoironija? Zaista ne znam.

Čividale, 21. jul

Konferencija za štampu povodom 10 godina Festivala. Pričam svoju »tužnu« priču kako sam izgubio zemlju u kojoj

Nova produkcija: *Tumačenje snova*

sam se rodio i ulogu u Mittelfestu. Nenad Prokiću šapnem formulu da je zbir 18 minidrama zapravo makrodrama o tom području Evrope. Nenad u svom govoru prihvata formulaciju ali pošteno citira da je ona delo »majstora formulacija i naslova«, tj. moja.

Uveče se razvedrilo. Tri grupe gledalaca na raznim punktovima Čividalea gledaju 18 minidrama u režiji trojice reditelja – Poljaka, Italijana i Jugoslovena (Nenada Prokića). Nenad je po mom ali i mišljenju sadašnje direkcije najbolje režirao trećinu dramoleta. I to u potpunom miru i pribranosti. Tu je Šnajderova legenda u bukoličkom pejzažu parka, Biljanin dramolet o ostarelom Marksu koji ubeduje mladog bundžiju da malo »solabavi« jer su prošla revolucionarna vremena (što posebno dramatično koincidira s krvavim događajima vezanim za konferenciju u Đenovi), makedonska drama o sukobu između emigranata i zapadnoevropskog policajca, itd. Ni posle tri sata nisam uspeo sve da vidim. Zalučao sam...

Čividale, 22. jul

U šumarku nadomak Čividalea predstava Slovenskog mlađinskog gledališta po Frojdovom traktatu *Tumačenje snova*. Njegovi tekstovi mi danas pre izgledaju kao literatura no kao nauka, a pravo im je mesto u teatru. Prvi susret s mlađim rediteljem Matjažom Bergerom. Nešto između koreodrame i neverbalnog pozorišta.

Jana Pavlič mi poklanja knjigu *Kastracijske mašine* s podnaslovom *Pozorište i umetnost u devedesetim*, koju je napisala s Borisom Intarom. Čitam je do kasno u noć. Podrobna analiza slovenačkog teatarskog pejzaža u evropskom kontekstu.

Nenad me muči s finansijskim pričama o prošlom Bitefu i meni nabacuje krivice oko dugova: »Ti biraš predstave i svi dugovi nastaju zbog tvoj izbora.« A prošlogodišnji dug s Beogradskim dramskim pozorištem je nastao jer nas je tadašnji upravnik, Goran Sultanović, u poslednjem trenutku učenio rekavši da će za švajcarsku predstavu ustupiti (već ugovoren) salu ako uplatimo dodatna (neugovoren) sumu. Da ironija bude veća tu predstavu je publika proglašila za najbolju. Kažem: »Da li bi bilo bolje da smo je otkazali?«

Čividale, 23. jul

Vodim prezentaciju o Mlađinskom. Naglašavam da je ono primer odličnog srednjeevropskog teatra poniklog u uslovima socijalizma. Često se pominje Ljubiša Ristić i njegova uloga u razvoju ovog gledališta (posebno *Misa u a-molu*, itd).

Na ručku sa Svetlanom Hribar, kritičarkom i publicistom iz »Novog lista«. Živi na Rijeci. Sažnajem mnogo podataka o tom gradu, situaciji u hrvatskom kazalištu, glumcima i dramaturgiji. Inteligentna i obaveštena dama. Kaže da se druži s mojim kumovima Dr Veselinom Kostićem i Nevom.

Uveče – malo iznenadenje. Predstava *Ostrovo Alčina* Marka Martinelija iz Bolonje. Praktično monodrama Ermante Montanari koja je prošlog Bitefa igrala Mamu Ibi. Parada izuzetnih glasovnih mogućnosti u epizodi iz *Besnog Orlanda*. Neverovatne glasovne varijacije sugerisu opsednutu ženu u delirijumu ljubavi. Baš za tu ulogu je proglašena za glumicu godine u Italiji.

Ponovo u crkvi San Frančesko. Veče katalanske duhovne muzike. Uživanje u

**PRODAVNICA
CENTRO
FOTO**

Beograd,
Maršala Birjuzova 9.
011/632-692

iskonskoj religioznosti. Posle sledi predstava studenata iz raznih zemalja baziранa na njihovim isповестima. Politički i emotivni kič. Pobegao sam glavom bez obzira.

Čividale – Trst – Beograd, 24. jul

Kolima idemo po Miloša Maksmovića u neke vinograde. Miloš je sin Daničin. Nenad mu je bio asistent. Nežno dete oduševljenih roditelja koji ga čekaju na aerodromu. Tako je lepo što me svojim kolima voze do kuće.

Mama Ibi: Ermanta Montanari

SEPTEMBAR 2001.

ROĐENDAN NP »TOŠA JOVANOVIĆ«

Pre 175 godina

Diletanti daci i verovatno stariji omladinci su 27. septembra 1826. u Novom Sadu izveli komad Pjetra Metastazija *Atalije Regul ili Ovako treba očešto svoje ljubiti*, u prevodu profesora Petra Jovanovića. Predstavu je priredio Mojsej Ignjatović, zaljubljenik u teatra, gimnazijski profesor i školski nadzornik za Srem. Sve predstave morale su proći kroz cenzuru, ali ju je Mojsej izbegavao i bio prijavljen školskim vlastima u Đuru.

Pre 170 godina

Petog septembra 1831. rodio se Victorien Sardou (Viktorijen Sardu), plodan i rado igran francuski dramski pisac. Po dobro skrojenim komičnim ili dramskim zapletima pravi je naslednik Skriba: *Poslednje ljubavno pismo, Naši prijatelji, Naši dobri seljani, Serafina i Domovinol, Madam San-Žen, Robespierre, Slučaj s otrovom*. U radnju je uvodio istorijske ličnosti na efektni i duhovit način. Umro je 1908.

Pre 140 godina

U Arandelovcu se 6. septembra 1861. rodio Radovan-Raja Pavlović, pozorišni umetnik. Iz šestog razreda gimnazije pobegao je putujućim glumcima Svetislava Dinulovića. Dognje je postao redovni član beogradskog Narodnog pozorišta i pročuo se po dobrom glasu. Naime, bez njega ne bi bilo prvih opera i opereta u nas. Pevao je u Berlinu, Drezdenu, Lajpcigu, Budimpešti, no uvek vezan za Beograd. Kao glumac ostvario se u lokalnim i tipičnim likovima. Preminuo je 23. marta 1933. u Beogradu.

Pre 130 godina

Pozorišna kriza je u beogradskom teatru započela septembra 1871. Male subvencije, visoke ambicije i veliki izdaci za uprave Đorda Maletića dovele su do prvih gubitaka. Glumci su pravili sve veće speltke, napuštali kuću, a upravnik uvodio česte disciplinske mere bez mnogo efekta. Upravnici su se smenjivali, ali kriza nije rešena. Nacionalni teatar obustavio je rad juna 1873. i ponovo otvorio vrata publici marta 1874.

Pre 125 godina

U Beogradu se rodio pesnik Milan Rakić 18. septembra 1876. Bio je akademik i diplomata. Jednom zbirkom pesama uvrstio se u vrh srpske lirike. Teatar je zadužio pisanjem recenzija u *Srpskom književnom glasniku* 1904-5. Bio je duhovit i poetičan. Kritika je tada imala većeg uticaja na stvarače, a pojavilo se više uspešnih kritičara. Umro je 1938.

Pre 110 godina

Pozorišnik širokih interesovanja i rada, Radoslav Vesnić rodio se 11. septembra 1891. u Kraljevu. Temeljno se spremao za teatar, iz gimnazije krenuvši u glumu, ali paralelno studirajući uporednu književnost kod Bogdana Popovića. Druži se i živi s Mikom Ristićem, Vojom Jovanovićem, Milutinom Bojićem – budućim glumcima i piscima. Sa srpskom vojskom prešao je Albaniju. Posle rata menja više značajnih kuća – beogradsko Narodno, zagrebački HZK,

Jelena Kovačević

novosadsko pa osječko pozorište. Izučavao je rad MHAT-a, pariskih i londonskih kuća. Osim glume bavio se režijom, prevodio s ruskog, nemačkog i francuskog, pisao drame (*Putem iskušenja, Brak iz ljubavi, Poslednja Džekova avantura, Gospodski dom, Putujuće društvo, četrdeset i prva - 1941*), dramatizovao *Ivkovu slavu* i poeziju. Pokazao se kao dobar direktor Beogradske operete i v.d. upravnika u Osijeku. Umro je 4. septembra 1980.

Pre 105 godina

Milorad Gavrilović je 24. septembra 1896. postavio dramski prvenac Sime Matavulja, *Zavjet*. Okupio istaknute glumce – Iliju Stanojevića, Milku Grgurovu, Nigrinovu, Lugumersku, Dinulovića, a i sam je igrao. Nedinamičan i razvučen komad nije se mogao mnogo popraviti. Matavulj se u drami okušao još 1904, komadom *Na slavi* bez većeg odjeka.

Pre 95 godina

Medu prvim balerinama na našoj sceni bila je Marica Mara Popovićeva-

Pavlovićka. Rodila se u Beogradu 21. septembra 1906. Bila učenica Mage Magazinović i u Glumačko-baletskoj školi Narodnog pozorišta, Klavdije Isačenko. Član je Narodnog pozorišta od 1923. i igra baletske i dramske uloge (Ledi Persl u *Henriku IV*, Bjanka u *Ukroćenoj goropadi*, Armanda u *Učenim ženama*, Dorina u *Tartifu*, Berdi u *Malim lisicama*, Ljudmila u *Kvadraturi kruga* Katajeva, Dara i Živka u *G-di ministarki*, Ida u *Dubrovačkoj trilogiji*, Angelina u *Gospodi Glembajevima* i Madlena Petrovna u *Uagoniji*).

Pre 70 godina

Roger Planchon (Rože Planšon) će 12. septembra napuniti 70 godina. Roden je 1931. Veliki tumač klasične, posebno francuske, kao glumac, reditelj i teoretičar. Teatrom je počeo da se zanima 50-ih godina u Lionu. Kao reditelj, poštujе dramski tekst, ali iznalaže veština i aktuelna rešenja. Postavlja je Šekspira, Molijera, Gogolja, Brehta, Adamova. Naša publiku gledala je njegovu *Bereniku* na četvrtom i *Tarifa* na devetom BITE-FU; tad je poneo nagradu.

Svestrana ličnost: Radoslav Vesnić

Pre 60 godina

Trinaestog septembra 1941. umro je u Beogradu Nikola T. Đurić, pisac i prevodilac. Među poslednjima je koji je nosio sentimentalni zanos i prema narodnim pesmama pisao drame u stilu. Najpoznatije delo mu je tragedija u pet činova *Imotski kadija* (izvedena u beogradskom Narodnom pozorištu 1937) a druga dela su *Vojvoda Dojčin, Omer i Merima, Din-Zejnel Stojković, vojvoda sječanski, Miloš Vojnović*. Između 1930. i 1933. nastala je kosovska tetralogija *I voljaše carstvu nebeskome, Julije Cezar ('39), Biljur ('40)*. Bio je učitelj, pisao priče za decu, uređivao časopis »Novi naraštaj«. Rodio se 1864.

Pre 55 godina

Meštani Zrenjanina, nekadašnjeg Velikog Bečkereka, rado su odlazili na predstave trupa iz Beča, Budimpešte, Temišvara tokom XIX veka. Svoje stalno pozorište dobili su tek 15. septembra 1946. kada je grupa od tridesetak iskusnih i manje iskusnih amatera zvanično osnovala Gradsко narodno pozorište »Toša Jovanović«. Ime je nastalo spontano, jer je Toša bio rodom iz ovog grada. Za program su birane uspešnije predstave iz repertoara u Novom Sadu, Beogradu ili Pančevu: *Stanoje Glavaš, Platon Krečet, Revizor, Narodni poslanik, Sumnjiivo lice...* Prve režije postavili su glumci Lazar Bogdanović, Milan Cvejanov, Nikola Meljničuk. Sa strane su dolazili Radoslav Vesnić, Josip Lešić, Petar S. Petrović, Tomislav Tanhofer. Od 1953. izvodile su se predstave i na mađarskom jeziku, a režirao ih je Juhász Ferenc.

S retkom požrtvovanju za pozorište radio je po teatarskim kućama Žarko K. Vasiljević. Umro je u Novom Sadu 19. septembra 1946, samo godinu dana pošto je osnovao Vojvodansko narodno pozorište i stao na njegovo čelo. Od završetka Prvog svetskog rata, on režira, radi kao dramaturg i upravnik u SNP. Njegov repertoar je ozbiljan u naporu da očuva publiku. Dete je iz glumačke porodice Danice i Koste Vasiljevića, rođen u Beloj Crkvi 7. maja 1892.

Pre 35 godina

Napušto nas 26. septembra 1966. Milan Dedinac. Studirao je Filozofski fakultet, aktivno učestvovao u osnivanju Akademskog pozorišta, tada još Akademskog društva 1922. i između dva rata pisao recenzije i kritike u »Politici«, gde će biti i urednik. Posle rata, jedno vreme je savetnik u našoj ambasadi u Parizu, te postaje dramaturg i upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Recenzije objavljuje u časopismima »Naša književnost« (1944-47), »Književnost« i u »Književnim novinama« (1948-50). U JDP i Ateljeu 212 izvedene su mu drame *Jedan čovek na prozoru i Od nemila do nedraga*. Pisao je poeziju (zbirku *Pesme iz dnevnika zarobljenika br. 60211*) i ostavio *Pozorišne hronike* (1950). Zalagao se za pravilnu dikciju, realističku glumu bez patetike. Roden je u Kragujevcu 27. septembra 1902.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137

Izlazi jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)

Tiraž: 2000 primeraka

Prvi broj objavljen IX 1992.

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VITelefoni: 011/631-522,
631-592 i 631-464, 629-873

Telefaks: 011/687-264

<http://www.sdus.org.yu>e-mail: sdus@net.yu

Žiro račun: 40806-678-2-10628

Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Danica Maksimović

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Milosavljević
aleksmil@eunet.yu

Redakcija

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Ivana Dimić, Maša Jeremić (zamenik glavnog i odgovornog urednika), Svetislav Jovanov, Jelena Kovačević, Branka Krilović, Ivan Medenica, Olivera Milošević, Darinka Nikolić, Tanja Petrović, Gorčin Stojanović, Anja Suša, Petar Teslić, Đorđe Tomic (fotografija), Maja Vukadinović

Sekretar redakcije

Radmila Kovačević

Grafički dizajn i priprema za štampu
AXIS studio, Beograd
e-mail: axisst@eunet.yu

WEB administrator

Vojislav Ilić

Dizajn logotipa »LUDUS«
Đorđe Ristić

Redizajn logotipa »LUDUS«
AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Trebevićka 17

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459. Na osnovu Mišljenja Ministarstva kulture Republike Srbije (413-1218/93) pozorišne novine Ludus oslobođene su poreza na promet